ÇİN DEVRİMİ

(Mao'nun Zaferi)

Karacan YAYINLARI

20. ZYIL DOSYASI

C.P. Fitzgerald

• MİLLİYET YAYINLARI A.Ş.

• Çeviren : Yalçın Bilir

• Dizgi - Baskı : Esin Matbaası

• Birinci Baskı : Aralık 1979

ÇİN DEVRİMİ

Ma'onun Zaferi

CP FITZGERALD

Üstte Bu resim Mao'nun Çin'i bir gecede endüstrileştirme kampanyası olan 1958'in İleri Büyük Adımını simgeliyor.

GİRİŞ

Değişen Çin

Komünist rejim Çin'deki zaferin en son ya da komünistlerin kendilerinin belirttikleri gibi söylersek, Çin devriminin en son aşamasıdır. Bu devrim, dünyanın en kalabalık ve en geniş ülkelerinden biri olan Çin'de meydana geldiği için yüzyılımızın oldukça önemli olaylarından biridir. Uzak bir ülke olması dolayısıyla Çin'in karakteristik özellikleri hakkında bilinenler genellikle garip ve gerçek dışı gibi görünen karikatürler, söğüt ağaçlarıyla bezenmiş manzaralar ve de çorak topraklarda didinip çabalayan milyonlardır. Çin'in büyük bir bölümü dünyada az bulunur güzelliklere sahip olmakla beraber bu şaşırtıcı çevrede yoksulluk ve sefalet atbaşı gidiyordu. Böyle büyük bir ülkenin iklimsel ve topoğrafik olarak bölgelere ayrılması her ne kadar zorsa da, basitleştirmek amacıyla kuzeyden güneye doğru, her biri büyük bir nehir şebekesiyle sulanan, üç büyük bölgeye ayırabiliriz. Etrafı dağlık olan Kuzey Çin, Sarı Irmak'ın hayat verdiği bölgedir. Burda yazlar sıcak ve az nemli, kışlar ise soğuk ve kuraktır. Yetiştirilen başlıca ürünler buğday ve mısırdır. Bu bölge, kuzeyde Sibirya'ya açılan ve «Eski Çin» olarak anılan uygarlığın beşiği olan yerdir.

İklimi sıcak ve nemli olan Orta Bölge'de kışlar kısa olmakla beraber serin geçer. Bu kesim Yang-çe nehrinin havzasıdır. Toprak çok verimlidir, fakat buna karşılık kuraklık bu bölgenin en büyük düşmanıdır. Son yüzyıllarda Yang-çe vadisi Çin'in en kalabalık bölgesi ve sanayi öncesi sanat ve el ürünlerinde en ileri alanı olmuştur.

Asıl merkezi Kanton olan Güney Bölgesi ise Hsikiang Nehri'nin (Batı Irmağı) bulunduğu alandır. Diğer iki bölgeden daha küçüktür ve kışları kısa fakat serin geçen yarı-tropikal iklime sahiptir. Yang-çe ve Hsikiang'ın bulunduğu bölgeler pirinç yetiştirilen en önemli alanlardır. Denizaşırı ülkelerdeki Çinli topluluklarını oluşturanların çoğu bu güney bölgelerden göç edenlerdir. Bu bölgede çeşitli lehçeler konuşulur. Buna karşılık, Kuzey Çin ve Yang-çe bölgelerinde yabancılar tarafından «Mandarin» diye adlandırılan ve alışılmış lehçe olan P'u T'ung Hau konuşulur.

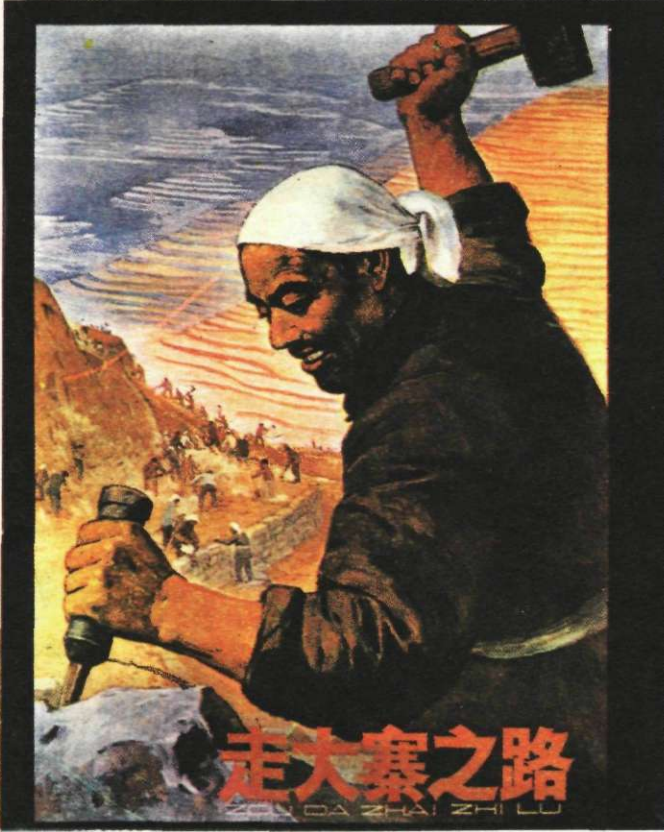
Tarihi yönden Çin'de, bölgeler arasında kalan fakat kuzeyden güneye değil de doğudan batıya uzanan, çok önemli bir başka bölge daha vardır. Batı Çin dağlık olan, Doğu ise düz ve geniş ovaların, nehirlerin, verimli deltaların bulunduğu bölgedir. Nüfus genellikle düz ovalarda ve deltalarda yerleşmiştir. Dağların batı yamaçları daha seyrek bir nüfusu barındırmakla beraber bu genellemeye uymayan bazı yerleşme alanları da vardır. Batı'da büyük bir yerleşim bölgesi olan Szeçuan'da geniş, zengin ve çok verimli ovalar vardır. Bundan başka, Çekiang'ın güneydoğusundaki sahil bölgesi ve Fukiang da dağlık olmakla beraber az da olsa verimli deltalara ve sahil şeridine sahiptirler. Kuzeyde bir yarımada olan Şantung ise kısmen dağlık bir bölgedir. Bu durum göstermektedir ki bütün büyük nehirler doğuya doğru akmakta fakat doğdukları bölgeden bir süre sonra batıya, Tibet Yaylasının tepelerine doğru giderek burada ani bir dönüşle batının dik yamaçlarından doğu bölgelerine yönelmektedirler. Yazın, batının eriyen karları doğunun yağmurlarıyla karıştığı zaman bu nehirler taşma derecelerine kadar yükselmekte fakat geçen yaz mevsimi güney-doğudan gelen muson rüzgârlarının etkisiyle her tarafta yaşanmaktadır. Buna karşılık kış mevsimi kuzeyde kurak ve soğuk, güneyde ise daha ılımandır. Bu iklim koşullarında Çin'de özellikle bazı bölgelerinde her türlü ürün yetiştirmek ve daha kısıtlı alanlarda ise senede iki defa ürün elde etmek olanak dahilindedir.

ÇİN'İN SANAYİ DEVRİMİ

Yakın zamana kadar, daha doğrusu Halk Cumhuriyeti kurulmadan önce, ülkenin büyük bir kesiminde egemen olan sanayi-öncesi üretim biçimiydi ve bunu kanıtlayan en iyi örnekler tarımda kullanılan el aletleri, el-sanatları endüstrisi, ipekçilik ve seramikçilikti. Modern ağır sanayi çok seyrek bir şekilde ya yabancıların desteğinde sahil şehirlerinde ya da Japonların egemenliği altında bulunan Mançurya bölgesinde yoğunlaşmıştı. Devrimden sonra geçen yirmi yıl içinde bu çarpık durum tümüyle değişmiş ve sanayi yavaş yavaş gelişerek bugün, önemli doğal kaynakların bulunduğu, tüm kuzey ve kuzey-doğu bölgelerine yayılmıştır. Lançou ve Kansu gibi, yirmi sene önce, eski çağların şehirlerine göre çok az gelişmiş olan bu merkezler, bugün artık ağır sanayiin önde gelen büyük bölgeleri durumundadırlar. Çin'in büyük uğraşlar sonunda gerçekleştirdiği sanayi devrimi en az onu izleyen siyasi devrim ve ona eşlik eden sosyal dönüşüm kadar önemli ve belki de sonuçları açısından en derin anlamı korumaktadır. Yıldan yıla büyük değişimler gösteren hava koşullarına rağmen ürünler ne kadar zarar görse de 600.000.000 üzerinde insan rahat rahat beslenebilmektedir. Çin, sanayiini geliştirirken hiç bir şekilde yabancı yardım programlarından yardım almamıştır, yalnızca Rusya'dan destek ve yardım görmüş, kalan borçlar tümüyle geri ödenmiştir. Dışardan herhangi bir yardıma gerek duyulmamakta, dış ticaret genişlemekle beraber bazı bölgelere çok az bir yarar sağlayacak olan ürünler alınmamaktadır.

Üstte sağda Emperyalistlere karşı dayanışma. Churchill ve Truman'ı cüceleştiren, kısa süre sürecek olan Stalin ve Mao'nun «sonsuz dostluk» yeminini dile getiren resim. **Altta** Amerikan Emperyalizmi hiç kimseyi korkutmayan kâğıt kaplana benzetiliyor. **Solda** Mao tarafından izlenen bir konferansçı Halk Kurtuluş Ordusunu kapitailzmin kötülükleri konusunda eğitiyor.

Sol üstte Kol emeğinin yüceleştirilmesi-petrol sahasındaki işçileri «kendi gücüne güven ve yurdumuzu bayındır kıl» politikasına çağıran posterler. **Sol altta** Köylü emeğini övücü resim. **Sağda** Hint sınırı projesinde geleneksel yöntemler kullanılıyor. Yeni toplumu demir gibi disiplin yarattı.

ESKİ TOPLUMSAL YAPIDAKİ ÇATLAKLAR

Çin'de, Komünist rejimin komünler aracılığıyla gerçekleştirdiği toprak reformundan önce, topraklar özel mülkiyetin egemenliği altında idi. Büyük toprak sahipleri bunları kiraya verirler, köylüler de genellikle çok küçük olan topraklarında ekip-biçerlerdi.

Aslında Mançu Hanedanı döneminin son yüzyılında başlayan genel eğilim, büyük toprak sahiplerinin egemenliğini arttırmak ve öte yandan küçük köylü mülkiyetini yok etmek yönündeydi. Sosyal patlamaların ve devrimin nedenlerinin altında yatan en önemli unsur buydu. Toprak sahipleri, nadiren çok geniş olan fakat bölgenin en verimli toprakları olan bu yerlerde oturmazlardı. Onlar şehirlerde bulunurlar ve kiraları tuttukları kâhyalar aracılığıyla toplarlardı. Bu arada kâhyalar da kendilerine fazla pay çıkarmak için, köylülere akıl almaz baskılar uygularlar ve onlara çok az bırakmak suretiyle ellerindekilerin büyük kısmını alırlardı. Bu korkunç baskılar tarih boyunca büyük köylü ayaklanmalarına neden olmuş ve genellikle de hanedan değişimlerine yol açmışlardır. Böylece toprakta yeni bir paylaşım yapılır, (kuramsal olarak bütün topraklar imparatorun olur) ve bir süre için barış sağlanmış olurdu. Bu yüzden sosyal düzen ekenomik yönden çok dengesiz fakat sınıfsal yapı çok katı idi. Toprak sahipliğiyle, okur-yazar olma, bilimlerle ilgilenme, yönetim kadrolarındaki mevkileri tekeline alma ve yüksek öğrenim özdeş gibiydi. Buna karşılık toprak kiralayanlar veya küçük toprak sahibi köylüler ise cahil, yoksul, çoğu zaman aç ve sefil, baskı gören sınıflar olduklarından dolayı en son çare olarak ayaklanmalara başvuruyorlardı. Bu ayaklanmaların yol açtıkları hanedan değişiklikleri genellikle kaybeden tarafın çökmesine kazanan tarafın da yüceltilmesine neden oluyor ve geçici bir süre için de olsa, büyük toprak sahiplerinin nüfuzlarının azalmasına köylülerin ise biraz daha iyi duruma gelmesine yol açıyordu. Fakat bu gerici durum modern dünyanın tepkilerine karşı çok zor dayanıyordu. Bu durum 19. yüzyılda daha da keskinleşmiş ayrıca yabancı işletmelerde çalışan ve aldıkları maaşlarla evlerini geçindirmek zorunda olan aslen köylü işçilerin de ücretleri düşürülmüştü. Başarısızlıkla sonuçlanan dış savaşlar da imparatorluğu borca sokmuş, vergiler arttırılarak zaten çökmekte olan ekonomi daha da bir çıkmaza sürüklenmiştir.

Çin'deki yönetici sınıf ister Mançu, ister Çinli olsun, eski Çin edebiyatının klasiklerine göre eğitildikleri için ekonomi ve matematik gibi konularda bilgileri yoktu. Bu yüzden bu çeşit işlerle, siyasi güçleri olmamakla beraber baskı altında bulunan tüccar sınıfı ilgileniyordu. Yabancıların birtakım ticari ayrıcalıklarla elde ettikleri ve ikili anlaşmalarla sahip oldukları limanlar aracılığıyla ülkeye soktukları küçük sanayi ve gelişen ticaret, ülkenin gerçeklerinden habersiz bir küçük Çin'li kapitalist sınıf yaratmıştı. Karışık fakat modern bir mimariye sahip olan Şanghay şehri, yabancı ekonomik güçlerin olduğu kadar Burjuva milliyetçilerinin ve Çin kapitalizminin de merkezi durumundaydı. Çok geçmeden devrim kargaşasının da merkezi durumuna gelecekti.

ÇİN'DE KOMÜNİST YÖNETİM

Devrim öncesinin bu görüntüleri, Halk Cumhuriyeti zamanında büyük ölçüde değiştirilmiştir. Toprakta özel mülkiyet kaldırılmış, geniş topraklar yok edilip herkese eşit ölçülerde dağıtılmıştır. Daha sonra ise, evvelden toprak sahibi olanlarla topraksız köylü arasında hiçbir ayrıcalık gözetmeden, kooperatif yöntemiyle işletilen bu topraklarda, herkese eşit paylar ve haklar verilmiştir. En son aşamada ise, kooperatif-işletmeler bir araya getirilerek komünler kurulmuş, üretim ve emek dağılımı bu komünler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Komünün bütün üyeleri, elde edilen ürünlerden, komünün sağladığı kolaylıklardan, eğitim, bakım, barınma gibi, hep eşit oranlarda yararlanmışlardır. Çin'in kırsal bölgelerindeki o eski sefil düzen bile hem ekonomik hem de sosyal yönlerden tümüyle değişmiştir. Çok az yayılmış olan özel mülkiyetin elindeki sanayi işletmeleri bile büyük bir bölümüyle kamunun denetimi altına alınmış, geri kalan ufak bir bölümü ise kamu iktisadi devlet kuruluşları olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bunlar içinden bazıları, devletin özel yöneticileri tarafından yönetilmek ve pazarlama faaliyetleriyle üretim kontrolü devlet elinde olmak üzere, çok az bir kâr elde etmek ve birtakım yönetim işlerine bakmak kaydıyla, eski sahiplerine verilmişti. Kapitalizmin bu kadarcık kalıntısı bile, işletmelerin sahipleri öldükçe veya emekliye ayrıldıkça geriden gelenlerin burjuva hayatı yaşamak istememeleri sonucu, tümüyle ortadan kalkmıştır.

Toprak sahibi-kiracı ilişkisinin son bulması, eski yönetici sınıfın ekonomik ve sosyal yönlerden dayanak noktasını yitirmesine neden olmuştu. Eskinin etkisi altında bulunan eğitim görmüş kişiler, şimdi, halk devletinde teknik, bilimsel, akademik ve yönetim görevlerinde çalışıyorlardı. İş ve toprak sahipliğiyle hiçbir ilgileri kalmamış, eğitim ve devlet olanaklarından yararlanma tekelleri de ellerinden alınmıştı. Şimdi olanaklardan yararlanma herkes için eşitti. Eğitim inanılmaz derecede yaygınlaşmış ise yerleştirilecek eleman sayısının çok üzerine çıkmıştı. Toplumda, geçici de olsa, hoşnutsuzluk yaratan bu durum 1966-68 Kültür Devriminin de temelinde yatan en önemli unsurlardan biridir. Devrimden sonraki ilk onsekiz sene içinde, Komünist Partisi üyelerinin çoğunluğunu eğitilmişler sınıfı oluşturuyor diğer sıraları da devrimci savaştaki askerler, köylüler ve işçiler alıyordu. Daha sonra Kültür Devrimiyle beraber partinin bu görünümü değiştirilerek yeni bir içerik kazandırıyor, bu arada ordunun da önemi ve rolü arttırılıyordu. Yeni toplumda sosyal sınıfları ekonomik temellerine göre ayırdetmek oldukça güçtü. Komünün köylüleri hâlâ toprağa bağlı olmalarına karşılık, sanayi işçileri çalıştıkları işletmelerin yönetimine pekâlâ katılabiliyorlar ve bunların denetiminde söz sahibi olabiliyorlardı. Okur-yazar ve eğitilmiş olmak artık yönetici sınıfın ayrıcalığı olmaktan çıkıyor bununla beraber sürekli yaygınlaşan eğitim olanaklarıyla, cahillik de, fakir halkın özelliği olma niteliğini yitiriyordu.

ÇİN'İN DÜNYADAKİ YERİ

Devrimden sonraki Çin toplumu, yıktığı eski topluma oranla büyük farklılıklar gösteriyordu. 19. yüzyılın başlarında Komünist rejimin kurulduğu 1950 yıllarına kadar Çin Devleti askeri yönden güçsüz, zayıf bir ulus ve genel olarak etkisiz bir ülke olarak yaşamını sürüdürüyordu. Yabancı saldırılara ve parçalanma tehlikelerine karşı, kudretinden çok ülkenin büyüklüğü sayesinde korunabiliyordu. Çin askeri güçlerini yenmek çok kolay fakat bu kadar geniş topraklar üzerinde egemen olmak ve yönetmek oldukça güç bir işti. Bu yüzden uzunca bir zaman dayanma gücüne sahip olan Çin, savunmada oldukça kuvvetliydi. Nitekim Japon istilası bunu en iyi kanıtlayan örneklerden biridir.

Ekonomisini yavaş yavaş geliştirerek modern bir düzeye çıkaran Çin, 1970 yıllarına gelindiği sırada askeri gücünü kazanmış hatta bu güç, Amerika veya Sovyetler Birliği düzeyinde olmasa bile, herhangi bir saldırıyı kolaylıkla zararsız hale getirebileceği gibi, komşu devletlere hatta daha uzak ülkelere korkulu rüyalar gördürmeye başlamıştı. Bunun sonucu olarak Çin, uluslararası ilişkilerinde uzlaşmaz tavırlar alıyor, buna biraz da yabancı güçlerin sürdürülmesini istedikleri «yalıtlanma» politikası neden oluyordu. Bu davranışlar iki taraf için de tehlikeli olmakla beraber, Çin Devriminin politik, ekonomik ve sosyal yönlerden ortaya koyduğu gerçeklerin sonucuydu. Devrim, başka hiçbir şekilde bitmeyecek olan iç karışıklıklara son verirken, aynı zamanda sonuçları bakımından da henüz ne Çin'in ne de karşıt ülkelerin ortak bir noktaya varamadıkları uluslararası bir durum yaratmıştı.

Devrimden önceki zamanlarda, Çinliler, uzun bir tarihsel dönem boyunca elde ettikleri gelenekler çerçevesinde dünyaya bakarlar ve en uygar insanlar olarak kendilerini bu dünyanın merkezi olarak kabul ederlerdi. Bugün uluslararası bir nitelik kazanan Komünist Öğreti'den aldıkları ilhamla ve belki de teknolojinin yeni uyarıcı güçleri, çağdaş yaşam düzeyi sayesinde, Çin insanı artık kendi dünya görüşünü yeniden biçimlendirmekte, bunun sonucunda da kendilerinin dışında varolan geniş dünyayla, kazandıkları yepyeni ulusal güç arasında çok daha gerçekçi bir denge kurmaktadırlar. Yabancı uluslar Çin'in varolduğunu, bu ülkenin dış denetimlere gerek duymadığını ayrıca orada yaşayan insanların salt nüfus yönünden değil yetenek bakımından da güçlü olduklarını, artık kabul etmek durumundadırlar. Çok tutucu bir yapıya sahip olan Çin Toplumu, yeni düzene uymakta biraz yavaş kaldı. Buna rağmen, yine de, 19. yüzyılda kimsenin aklına bu toplumun bir devrimle yeniden yaratılacağı, bu kadar dinamikleşeceği ve yeniyi arayacağı, gelmezdi.

Üstte Boxer propagandası, 1900 Boxer Ayaklanması'nda Tiensin'i istila eden yabancılara duyulan nefreti tasvir ediyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

Çin Devriminin Kökenleri

18. yüzyılın son yılında, seksen yaşın üzerinde bulunan imparator Ç'ien Lung altmış sene tahtta kaldıktan sonra, öldü. Ölmeden dört yıl önce tahttan çekilen Lung, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük imparatorluklarından birini yöneten Mançu İmparatorlarının, üçüncüsüydü. Çin daha sonra hiçbir yabancı kuvvetin karışmaya cesaret gösteremeyeceği büyük ve güçlü bir devlet haline geliyordu. Fakat kırk sene sonra İngilizlerin sahil kesimini ele geçirip büyük şehirleri egemenlik altına almalarından sonra, Mançu İmparatorluğu Ç'ien Lung'un ölümünden 100 sene sonra, kurtuluşu olmayan bir açmaza giriyordu. Bu olaylardan on iki sene sonra patlak veren Çin Devrimi ise, Ç'ien Lung'un ölümünden 150 yıl sonra Çin'i Komünist rejimle yönetilen bir ülke haline getiriyordu.

Bu değişim aslında yaşlı İmparatorun ölümüyle başlamış, ardıllarının da hızla güçlerini kaybetmeleri nedeniyle bu sonuca varmıştı. İmparatorluk içindeki kargaşalıklar bu durumda daha da yoğunlaşmış, dışardan gelen saldırılar ve bozgunlar sonucu ekonomik bunalımlar ve ayaklanmalar meydana gelmişti. 2000 senedir süregelen eski yönetim yeni sorunlara bir çözüm getirememiş hatta karşı tarafın ayaklanma hırsını daha da arttırmıştır.

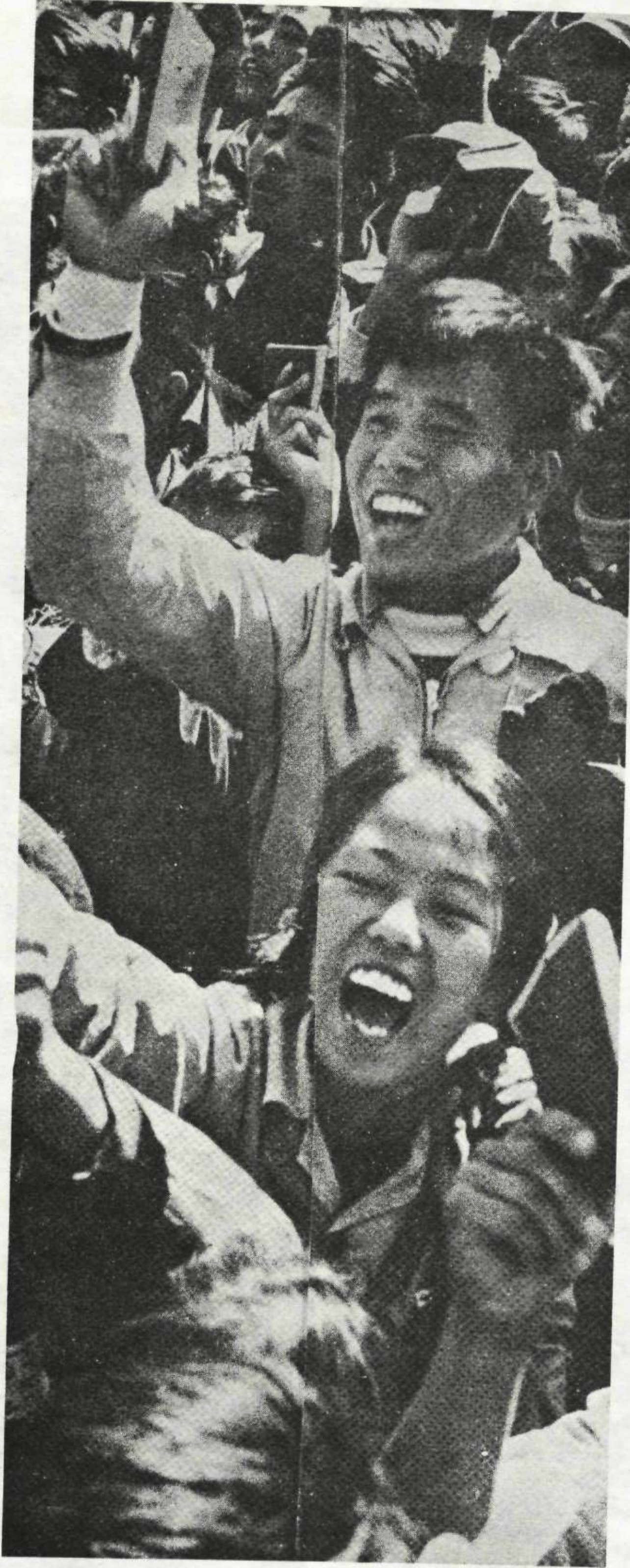
Çin halkı, Ç'ien Lung'un ölümünün üzerinden uzun bir süre geçmemesine rağmen, böyle bir değişime hazırdı. Çünkü görüldüğü gibi o sıralardaki hanedan güçsüz kalmış, bundan öncekilerin de başına geldiği gibi, devrilmeye yüz tutmuştu ama bu durum gerçek bir devrime yol açmayacak, olasılıkla Mançular gibi yabancı olmayan, Çin soyundan bir hanedan onların yerini alacaktı. Uygulamada ve otoritede, görünüşte bir değişiklik olacak fakat eski düzen sürüp gidecekti. Beklenen gelişmelerin bu yönde olmasını engelleyen çeşitli unsurlar vardı. Mançu Hanedanı zamanında uzun süren bir barış devresi yaşanması, nüfus artışını da beraber getirmiş bunun sonucu olarak da ekilebilir toprak alanlarında bir daralma meydana gelmişti. Ülkede bu nüfus artışının yönlendirilebileceği yeni sanayi geliş-

meleri yoktu. Birkaç yüzyıl önce dünyanın en ileri teknolojisine sahip olan Çin, kısmen yöneticilerin bilim ve teknik gelişmelere önem vermeyip hâlâ klasik Konfüçyüs bilimini korumaları, kısmen de sosyal yapının bozuk olması ve kuvvetin toprak ağalarının elinde olması, buna karşılık ticari uğraşlara ve tüccarlara fırsat ve siyasal güç verilmemesi gibi nedenlerle, bu önderliğini yitirmiş ve hatta uzun seneler teknolojisinde herhangi bir ilerleme kaydedememişti. Eğitim düzeni çok katı ve yeniliklere kesinlikle karşıydı. Bu tür eğitimden geçen egemen sınıflar da aynı katı yöntemleri uyguluyorlar ve yeni olan herşeye karşı çıkıyorlardı.

İkinci bir neden, Avrupa'nın deniz ticareti yapan ülkeleriyle kurulan ilişkilerin yoğunlaşması ve dış dünyayla olan bağların giderek artmasıydı. Bu tür ticaret, her zaman yararlı olmamakla beraber, toplumda derin etkiler meydana getiriyordu. O sıralarda Hindistan üzerindeki egemenliklerini arttıran İngiltere buradaki masraflarını karşılamak için, sosyal yapının ve pazarın uygun olması nedeniyle Çin'e büyük ölçüde afyon sokmaya başladı. Hızla yaygınlaşan uyuşturucu madde kullanımı ve ithalatı ekonomiyi büyük çöküntülere sürüklemiş ayrıca afyon kullananların sayısını da büyük ölçüde arttırmıştı. Ç'ien Lung'un büyük oğlu İmparator Tao Kuang yasa-dışı yollardan yürütülen bu haksız ve zararlı ticareti durdurmak için çeşitli yöntemlere başvurmuş fakat karşılıklı uygulanan engellemeler, sonunda 1840 Afyon Savaşına yol açmıştır. İki sene içinde ağır yenilgilere uğrayan Çin, bu durumda önemli liman şehirlerini yitirmiş, İmparatorluğun güneydeki başkenti olan Nanking'in de düşmesiyle Yang-çe nehrinden 200 mil içerilere kadar istilaya uğramıştır. Mançu Hanedanı kendisine karşı tehlike olarak gördüğü Deniz Kuvvetlerini hiç bir zaman güçlendirmemiş, güneyde önemsiz bölgelerde üslendirmişlerdi. Savaş eşitlikten uzak bir antlaşmayla sona erdi. Buna göre İngiltere Şanghay'ı da içeren bir çok liman şehirlerinde önemli ödünler kopardı, Hong Kong adasını aldı ve ayrıca kendi misyonerleri ve tacirleri için d eözel haklar sağladı.

T'Aİ P'ING İSYANI

İpek ve çay ticaretinin Kanton'dan Şangai'a kayması güneydeki bölgelerde büyük ölçüde işsizliğe ve sıkıntılara yol açmış, Hanedanlık da prestijini yitirmişti. Bu hoşnutsuzluk on yıl sonra, 1851 yılında, yarım yamalak kavranmış Hıristiyan öğretisini temel alan T'ai P'ing mezhebinin gerçekleştirdiği bir ayaklanmaya yol açtı. Bu isyan, güneyde birdenbire yayıldı ve önemli başarılar elde etti. 1853 yılında Nanking şehrini ellerine geçirip bu bölgede karşıt bir hanedanlık oluşturarak, T'ai P'ing Tanrısal Krallığını kurdular. Mançu Hanedanı kendi varlığını sürdürebilmek için on bir yıl boyunca, bir yandan güneyde Müslüman Toplumların da isyan etmesi nedeniyle güçlenen yeni Hanedanlıkla bir yandan da 1856'da başlayıp 1860 yılında Peking'in istilasıyla son bulan savaşta, İngilizler ve Fransızlarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Nihayet dört sene sonra T'ai P'ing isyanını bastırarak güneyde ayaklanmalar sırasında kaybedilen bölgelerin tümünü bir-

Üstte Kültür devriminin öncü kolu: Genç Kızıl Muhafızlar, Mao'nun Düşünceleri Kitabı'ndan (Kızıl Kitap) ezgiler okuyarak tutuculaşan bürokrasiyi kınıyorlar.

Ustte solda Komünizm, Çin'i içerden kuvvetlendirmek üzere yeni bir kararlıklık yarattı. 1950'de Çin birlikleri uzun süreli egemenlik için Tibet'i ele geçirdiler. **Altta** Çiang Kay-şek'in anavatana yakın birliklerine barınak olan Quemoy adası 1958'de komünstleri provoke etti. **Sağda** «Çin Komünist Kuvvetleri Kore'nin köleleşmesine yardımcı oluyor» - Birleşmiş Milletler'in Çin'in Kore savaşına müdahalesini kınayan bir yayını (1952).

den yeniden kendi egemenliği altına almaya başardı. Bu olaylar, Çin'deki durumu büyük ölçüde değiştirdi. Mançu Hanedanının başarısı kendisine bağlı birlikler tarafından değil fakat o sıralarda büyük bir güce sahip olan Çinli subayların yönetimindeki Çin ordusu tarafından gerçekleştirilmişti. Böylece Mançu Hanedanı, bu ordunun saltanata olan bağlılıkları sayesinde, yıkılmaktan kurtulmuştu. Uzun savaş, batının silahlarının ve tekniğinin ne derece önemli olduğunu, ordunun komutanlarına açık bir şekilde göstermişti. Bunun sonucu olarak, Çin Ordusunu modern araç ve gereçlerle donatmak için yeni bir reform uygulamasına başlandı.

YABANCI BASKILAR ARTIYOR

Reformun ilk aşaması, bu yüzden, dış ilişkilerin doğrudan bir sonucu ve içteki ayaklanmalarla dışardan gelen saldırılara bir tepki niteliğindeydi. İmparatorluk bu saldırılar karşısında zayıf kalırken Avrupa emperyalizmi de yavaş yavaş yükselmeye başlamıştı. İkinci Afyon Savaşını sona erdiren 1860 antlaşması Çin için ağır yükümlülükler taşıyor oysa emperyalistler bu antlaşma sayesinde yeni limanlar ve ayrıcalıklar elde ediyorlardı. Bu durum, çağdaş Çinli yazarlar tarafından, düzenin eksiksiz işlediği bir yarı-sömürge olarak nitelendiriliyordu. Pratikte bunun anlamı Çin'in bağımsızlığının sınırlanması oluyordu. Bu yeni durumdan yararlanan yabancı emperyalist güçler, Çin hükümetinin en ufak bir sorumluluğunu bile üzerlerine almıyorlardı. Bu durum, Çin Devletinin çökeceği ve bir devrime yol açacağı, bunun sonucunda da emperyalistlerin kendileriyle beraber ayrıcalıklarının da yok olacağı anlaşılana kadar süregeldi. Yabancı güçler, bu durum karşısında, reformların ve modernleşmenin Çin'e olumlu etkiler yapacağı, bunun yanısıra kendi ticaretlerinin ve dolayısıyla durumlarının daha iyi olacağı kanısına vardılar.

Yüzyılın ikinci yarısında Çin'in, imparatorluk eteklerinde bulunan, vergiye bağlı krallıklar üzerindeki tüm egemenliği giderek azaldı ve sonunda kayboldu. Fransızlar, 1883-5 arası yapılan kısa savaş sonunda tüm Vietnam'ın denetimini ellerine geçirdiler. Rusya, 1860 ve 1871 yıllarında, Sibirya'da ve Orta Asya'da Çinlilerin oturmadığı ve Çin'den uzak olan büyük toprak parçaları elde etti. Britanya 1885'de Burma'yı, emperyalist yarışa yeni giren Japonya ise, 1895 yılında Çin'i Kore'de yenerek 1910 yılında tüm Kore'yi topraklarına eklediler. Bu arada Rusya, 1884-5 Çin-Japon savaşı sonunda, Mançurya bölgesinde egemen duruma geldi ve Port Arthur limanına kadar giden uzunca bir demiryolu inşa etti. Fakat 1905 yılında, Japonlar, Çinlilerin toprağı olan Mançurya'da, Ruslarla savaşa girerek Mançurya'nın güney yarısını kendi denetimleri altına aldılar.

İMPARATORİÇE DOWAGER'İN OTOKRASİSİ

İmparator Hsien Feng'in 1862 yılındaki ölümünden sonra, Hanedanlıkta tahta geçecek yetişkin bir kral yoktu. Bu durumda, annesi İmparatoriçe Dowager Tz'u Hsi tarafından bakılan, Hsien Feng'in çocuk yaştaki oğlu

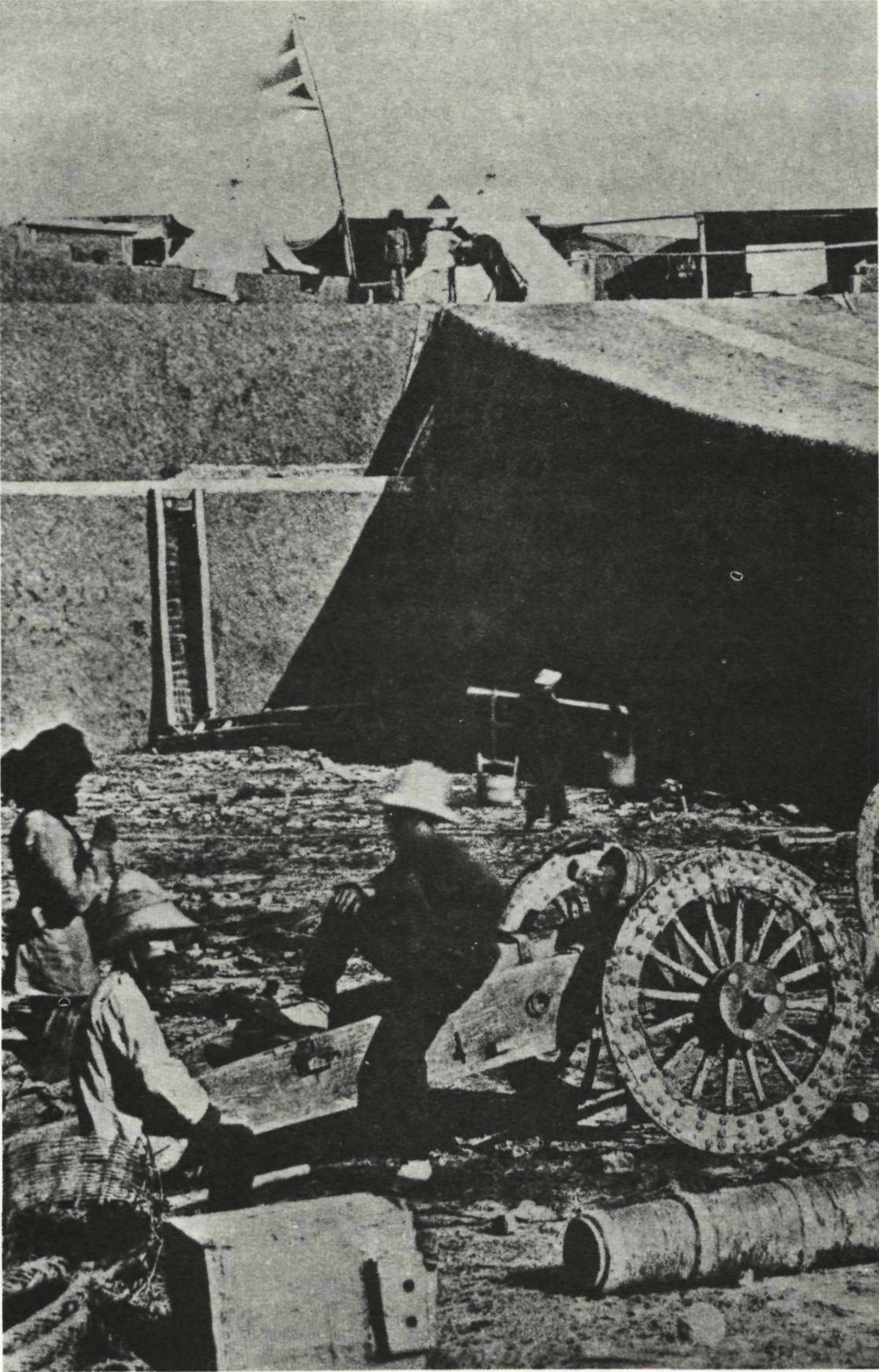
tahta geçirildi. Fakat iki sene sonra çiçek hastalığına yakalanarak ölen bu çocuk yaştaki kraldan sonra, İmparatoriçe, ölen çocuğun kuzeni olan fakat hanedanlık kanunlarına göre tahta geçmemesi gereken Kuang Hsu adlı çocuğu tahta oturtmayı başardı. Tahta geçmeye daha uygun iki yetişkin aday olmasına rağmen, İmparatoriçenin yükselme olanaklarını engelliyebilecek nitelikte olmlarından dolayı, kendilerine fırsat verilmedi. Kuang Hsu 1898 yılına kadar tahtta kaldı ve tam bu sıralarda yönetimi yeni yeni ele alırken aynı zamanda da reformist bir tutum izliyordu. Bu durumdan hoşnut olmayan halası İmparatoriçe Dowager, yeni reform programının uygulanmasının 100. gününde bir darbeyle Kuang Hsu'yu devirerek yönetimi ele aldı. Ülkeyi 1908 yılına kadar yöneten Dowager, beklenmeyen ölümünden bir süre önce, Çin'in son imparatorlu olacak olan dört yaşındaki P'u Yi'i tahta geçiriyordu. Yarım yüzyıla yakın bir zaman Çin'in yönetiminde egemen olan bu cahil kadın, zorbalığı, tutuculuğu ve modernleşmenin başlıca engelleyicisi olarak Çin'in geri kalmasında ve reform hareketlerinin devrime dönüşmesinde en büyük etkendir.

Kuang Hsu sıkı bir şekilde eski yöntemlerle eğitlimişti; çağın sorunlarından habersizdi. Bununla beraber hiç yabancı dil bilmezdi. Gene de doğuştan meraklıydı ve öncellerinin kötü yanlarından arınmıştı.. Hanedanlığın saygınlığını ve devletin gücünü arttırmak için olumlu yönde çabalar gösterdi. Reformculara karşı saygılı davrandı ve K'ang Yu-wei adlı bir reformcuya, eşgüdümsüz bir dizi reformdan oluşan «Yüz Günlük Reform»u uygulatırdı. Bu uygulamalar yararlı olmamakla beraber bir başlangıç adımı olarak yine de bir iyiniyet gösterisi sayılabilirdi.

Tüm bu yapılanlar, o zaman için köklü ve çok sert bulunmakla beraber, birkaç sene sonra kolaylıkla uygulanabilir bir duruma gelmişti. Oysa İmparatoriçe Dowager, bir kez daha yönetimi ele aldığı zaman, tüm bu uygulamaları kaldırtmış fakat çağdaş Pekin Üniversitesinin kurulmasına engel olmamıştı. Daha sonraları Pekin Ulusal Üniversitesi adını alan bu kuruluş, Çin'deki çağdaşlaşma hareketlerinin ve kültürel gelişmenin başlıca kaynağı olmuştur. Eğer İmparatoriçe Dowager, Üniversitenin bu çeşit olayların kaynağı olacağını bilebilseydi, hiç kuşku yok ki tüm reform engellemelerini bir yana bırakır önce bu kuruluşu batırırdı. Bu yapılmadıysa en önemli etken, İmparatoriçenin cahilliği yanında, toplumdaki yeni gelişen güçlerin giderek kuvvetlenmesiydi.

Dr. SUN YAT-SEN VE CUMHURİYETÇİ HAREKETLER

Kuang Hsu'nun devrilmesinden, yerine geçecek olanların da yok edilmesinden sonra ülkenin sorunlarını barış içinde çözecek yeni bir reformcu kralın geleceğinden kimsenin ümidi.kalmamıştı. Böylece reform uygulamalarını devam ettirecek hiçbir kral kalmamıştı tahtta. Bu durumda Genç Çin -nüfusun büyük çoğunluğu genç olduğu için o zamanlar bu isimle anılıyordu- Dr. Sun Yat-sen'in devrimci ve cumhuriyetçi doktrinlerini be-

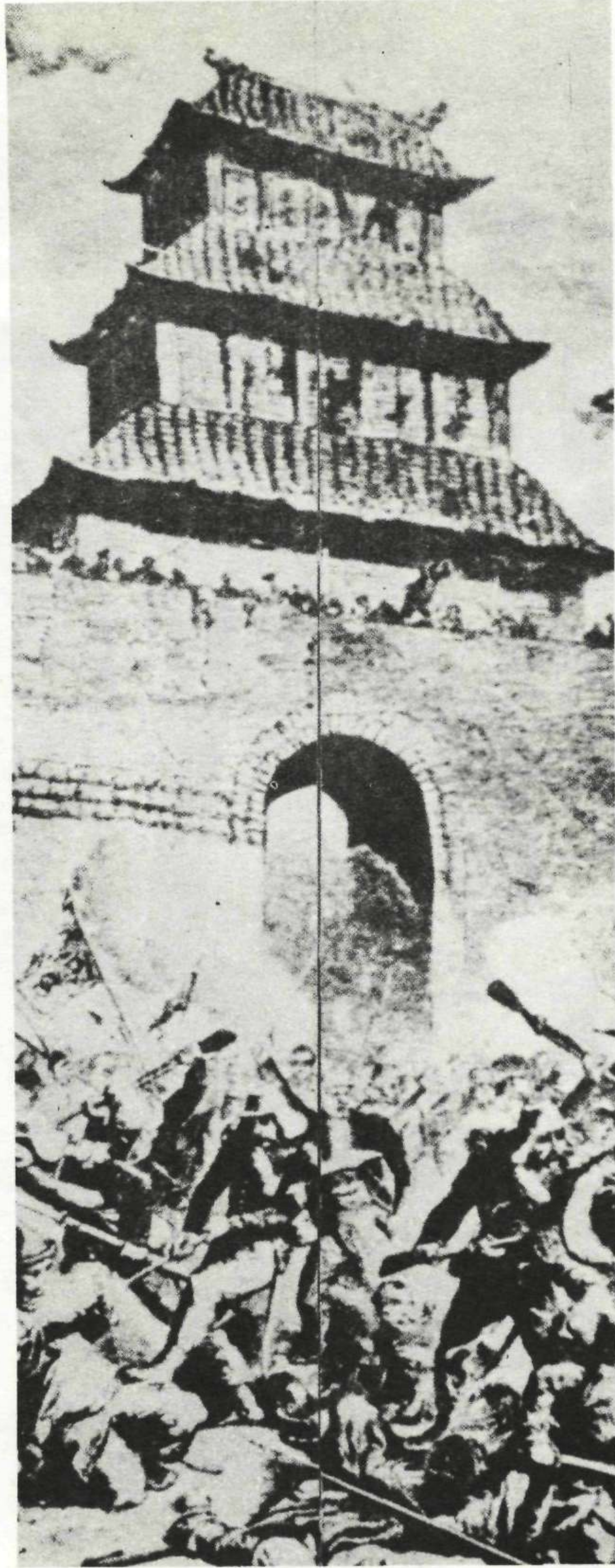
Üstte 1860'da İngiliz ve Fransızların Tiensin dışındaki Taku kalesine baskınları, yeni imtiyazlara ve Pekin'e doğru yol açtı.

1894 savaşında Port Arthur'a çıkarma yapan Japonlar.

Boxerlere ceza - başsız vücutları tabut bekliyor.

(Çağdaş bir yapıttan) Boxer isyanında boğaz boğaza savaş.

büyük bir destek sağlanmıştı. Hanedanlık, bu durumun, kendi toplumuyla bütünleşmek için son fırsat olduğunu görerek, yabancılara karşı işlenen korkuçn cinayetlere rağmen, bu ayaklanmaya göz yumdu. Pekin'e girmesine izin verilen Boxer kuvvetleri, yabancı gibi giyinmiş bulunanları yabancı gibi yaşayanları veya yabancı hayranı olduklarından kuşku duydukları herkesi korkunç cinayetlerle öldürdüler ve bu arada Japon ve Alman elçilerini de sokak ortasında katlettiler. Daha sonra Müslüman Birlikler tarafından da desteklenen Boxerler, başkentte, yabancı elçilikleri kuşatarak saldırdılar.

Bu durumda Saraydakiler, ikircim içindeydiler: Bir yandan yabancıları koruyacaklarını söylüyorlar öte yandan Boxerleri durdurmak için hiç bir önlem almıyorlardı. İmparatoriçe Doweger ise Manchu prensleri tarafından aldatıldığını, yabancıların prenslerle anlaşarak hem Kuang Hsu'yu yeniden yönetime getireceklerini hem de Çin'i kendi egemenlikleri altına alarak istedikleri gibi yöneteceklerini düşünüyordu.

Yabancı elçilerin bulundukları bölgeye yapılan ilginç kuşatma, Çinlilerin topçu ateşini kullanmamaları nedeniyle -kullanmış olsalardı iki günde yerle bir edebilirlerdi- haftalarca sürdü. İlk kurtarma kuvvetleri, yabancı güçlerin yakın denizlerde dolaşan savaş gemilerinden acele olarak gelen gemiciler ve deniz askerleriydi. Fakat bu gelenler, Pekin'e varacak yetenek ve güçte değillerdi. İkinci olarak Alman Feld-Mareşalı yönetimindeki heybetli ordu, limana girişi zorlaştıran Taku kalelerini yıktıktan sonra, karaya ayak bastılar. Bu çıkartma, Saray tarafından bir savaş ilanı olarak kabul edildi ve Amerika'yla Japonya'dan başka, Avrupa'nın önde gelen güçleriyle de savaşa girişildi. Pekin'in 14 Ağustos 1900'de alınmasından sonra, Saray, Çin'in batı bölgesine çekilmek zorunda kaldı. Arka arkaya yapılan pazarlıklar sonucu Çin'in bağımsızlığına ciddi sınırlamalar getirildi ve bu arada tüm Mançurya, Rusya tarafından işgal edildi. Yapılan tepeden inme antlaşmalarla, güney bölgesi Boxerlardan tamamen temizlendi ve Şanghay da dahil olmak üzere bu bölgeler yabancı konsoloslukların emrine verilerek barış sağlandı. Böylece T'ai P'ing ayaklanmasının bastırılmasından bu yana kuzeyle güney arasında varolan fark, daha da belirgin hale gelmiş oldu.

Yabancıları ve yabancı etkisini yok etmek için erken gelişen eylemin asıl sonucu tüm halkı devrimci eyleme yöneltmek oldu. Hanedanlık bu durumda yabancıların da ısrarıyla İmparatoriçe Doweger dışında tüm karşı görüşte olan prensleri sürgüne göndererek İmparator Kuang Hsu'nun uygulamaya koyamadığı reformların çok daha geniş kapsamlısını gerçekleştirmek zorunda kaldı. Fakat bu eylem de başarısız kaldı ve destek görmedi. İmparator tutuklandı ve bir gün sonra İmparatoriçe Dowager'in de ölmesi üzerine 1908 yılında tahta geçen dört yaşındaki P'u yi adına ülkeyi yöneten kişi de yeteneksiz ve etkisiz biriydi. Bu durumda ülke köklü çözümler bekliyor, kimse artık yıpranmış bulunan krallığı desteklemiyor, Saraya yakın çevreler bile umutsuzluklarını ve güvensizliklerini belirtmekten

卦命測

Eski Düzen

Çin İmparatorluğunun 1911'de çökmesi 2.500 yıldan fazla süren geleneksel yönetimi bitirdi. Bu süre içinde hükümet sistemi ve sınıf yapısı tereddütsüz kabullenildi. İmparatorluk hanedanı Cennetin Fermanı ile ülkeyi yönetti. İsyan, hanedanı değiştirmede başarılı olabilirdi ama bu temelde hiç birşeyi değiştirmezdi. Sisteme bağlılık, değişimi çürümeyle bir gören aşırı Konfiçyüs bağımlılığı ile destekleniyordu. Mükemmellik Altın Devrinin uzak geçmişinde kaldı. Değişim, mükemmel asıldan soysuz bir kopuş idi. Çin toplumunun **Solda)** Arzuhalcisi, berberi, ve **Sağda** 3 tane sıradan resmi memuru ile simgelenen tipik değişmezliği hem yabancı gözlemcileri hem de Çinli aydınları yanılttı. Modern dünyanın etkisiyle değişim temposu hızlanıyordu ve istikrar gerçek sosyal ve politik devrim yoluyla sona eriyordu.

çekinmiyorlardı. Boxer Ayaklanmasının başarısızlığı devrime dönüşebilecek en ufak bir fırsatı dahi yok etmişti. Aslında devrim, bir zaman ve fırsat meselesiydi.

MANÇHU HANEDANININ SONU

10 Ekim 1911 tarihinde meydana gelen olay, aslında bir kazaydı. Cumhuriyet yanlısı tedhişçilerin el bombası yapmak için kullandıkları bir evde patlama olması, polisleri harekete geçirmiş ve cumhuriyetçi parti üyelerinin isimlerinin yazılı olduğu bir liste ortaya çıkarılmıştı. Bulunan bu listede birçok garnizon subayının da adı vardı. Bu durumda ancak ivedi bir eylemle kendinlerini kurtaracaklarını anlayan subaylar, hiç bir şeyden haberi olmayan kumandanlarını ölümle tehdit ederek Cumhuriyeti ilan etmesini istediler. Böylece General Li Yüan yönetiminde ayaklanma başladı. İlk aşamada güney Çin'in büyük bir kesimi hanedanlıkla olan bağlarını kopardı. Ülkenin bir çok yerinde hiç bir direnç gösterilmedi, imparatorluğa bağlı birlikler, subaylar ve resmi görevliler de devrimci eyleme katıldılar. Bir ay içinde salt kuzey bölgesi, imparatorluğun egemenliği altında kalmıştı.

Saray zor durumdan kurtulmak için, İmparator Kuang Hsu'yu tahttan indirip yerine İmparatoriçe Dowager'i geçiren fakat daha sonra Kuang Hsu'nun kardeşi olan tahtın gerçek sahibi tarafından görevinden uzaklaştırılan, General Yüan Şih-k'ai geri çağırmak zorunda kaldı. Yüan, politik ve askeri tüm yetkinin kendisine verilmesini istedi. Bunu elde ettikten sonra da Wuhan'da kısa bir sefer düzenleyerek, kuzeydeki ordunun kendisine bağlı olduğunu ve devrimcilerin ordularından daha güçlü olduğunu savundu. Fakat daha sonra Cumhuriyet yanlılarıyla, hanedanlığı devirmek ve buna karşılık kurulacak olan Cumhuriyette kendisine başkanlık verilmesi için, pazarlığa oturdu. Bu karşılıklı görüşmeler olumlu bir sonuca varınca, Mançu Hanedanı da tahtı terk ederek, 1912 senesinde İmparatorluk emriymiş gibi, Cumhuriyeti ilan etmek zorunda kaldı. Yüan Şih-k'ai geçici başkanlığa getirildi ve buraya göz dikmiş olan Dr. Sun Yat-sen geri çekildi. 1911-12 devrimi kendine has birtakım özellikler dolayısıyla, hiç bitmeyen ve istenmeyen sonuçlar vermiştir.

Çin'in sorunlarına çözüm getirmek amacıyla yapılan 1911 devrimi, sorunları daha güçleştirmekle beraber, uğradığı en önemli başarısızlık ,uzun dönemde alınan sonuçlarıyla o devrin olumlu gelişmelerine sırt çevirmesiydi. O çağda gerek Çin'de gerekse dışarda yaşayanlar yeni gelenlerin yeteneksizliklerini ve kendi bildiklerini uygulama sevdaları yüzünden, ne kadar aptalc ave budalaca hareket ettiklerini çok açık bir şekilde gördüler. Hanedanlığı ve krallığı yıkıp yerine cumhuriyeti kurmak o dönem için oldukça köktenci bir adımdı. Asya'da 1911 senesinde, hiçbir kurulu cumhuriyet yokken Avrupa'da bu yönetim salt Fransa ve İsviçre için geçerliydi. Amerika Birleşik Devletleri için geçerli olan bir düzenin Güney Amerika için de uygulanabilir olduğunu düşünmek herhalde sağlıklı bir yöntem ol-

Sol üstte Bir Fransız karikatürü öç alan Avrupa kurtarma kuvvetlerini kötülüyor. **Sol altta** İmparatoriçe Doweger Tz'u Hsi'nin kendi hanedanının amaçları için beyhude uğraşması monarşinin sonunu müjdeledi.

nimsemeye başlamıştı. Hareketin önderi olan Sun Yat-sen, Kanton bölgesindeki yoksul bir çiftçi ailesinin oğluydu. Çocuk yaşlarda gittiği Hawai'de ilk eğitimini tamamladıktan sonra Hong Kong'da eczacılık okulunu birincilikle bitirdi. Bir süre eczacılık yapan Dr. Sun daha sonra devrimci politikayla ilgilenmeye başladı. Çin'de oturduğundan daha uzun bir süre dış ülkelerde oturan Sun Yat-sen, eğitimini de yabancı dillerde yaptığı için, Çince okuma-yazması o kadar iyi değildi. Amerika ve Avrupa'da uzun süre kalmasından dolayı dönemin radikal görüşlerini benimsemişti. Krallığın süresinin artık dolduğuna inanıyor, özellikle Çin'de yabancı bir hanedanın elinde olan bu düzenin yıkılmasını istiyor yerine, ileri Batı ülkelerinde bulunan ve hayran kaldığı Parlamenter Demokrasinin kurulmasını arzuluyordu. Fakat ne yazık ki, ne yazıları ne de düşünceleri Çin'in sosyal yapısının gerçeklerinini yansıtmıyordu.

Uzun seneler hanedanlığı yıkmak için, ümidini yitirmeden, büyük çabalar harcadı fakat uyguladığı planlar ve elde ettiği başarılar yetersiz kaldı. Nihayet yüzyılın sonunda, Japonya'da eğitim gören öğrencilerden büyük destek sağladı. Bu arada Güney-doğu Asya'da ve Amerika'da yaşayan ve Çin'in uluslararası ilişkilerindeki hukuki durumundan dolayı zarar gören Çinli topluluklar da Sun Yat-sen'i maddi ve manevi yönden desteklemeye başladılar. Dışarda yaşayan bu toplumlarda Milliyetçi duygular çok daha güçlü bir şekilde gelişiyordu. Dr. Sun'un erken başlayan devrim girişiminin ilk aşaması, hanedanlığın güçsüz olduğu Kanton kentini ele geçirmekti.

Kanton, Mançulara karşı olmakla beraber Çin'in özelliklerini taşımayan, bu yüzden de Çin sayılmayan bir bölge idi. Devrimci hareket, ülkenin daha orta kesimleri olan Hunan'da güneyde içerlek yerlerde ve büyük uluslararası önemi olan liman şehri Şanghai'da, destek görmeden önce oldukça güçsüzdü. Devrim Kanton'da değil, siviller yerine askeri güçler tarafından. Orta Çin'de bir nehir limanı olan Wuhan'da başlamıştı. Bu tarihlerde Dr. Sun Yat-sen yardım toplamak için Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunuyordu.

BOXER AYAKLANMASI

Hanedanlığın yıkılmasından on sene önce, 1900'de, yabancılara duyulan kin ve nefret yüzünden, Boxer Ayaklanması olarak bilinen şiddet hareketleri, tüm kuzey ve kuzey-batı Çin'i etkisi altına alarak hanedanlığın prestijini ve bağımsızlığını yitirmesine neden oldu. Zaten hanedanlığa karşı olan Boxerler, -asıl adları «Uyumlu Yumruk Toplumu idi- Şantung bölgesindeki sellerin ve kuraklığın ardından harekete geçerek bu kez kendi aralarında bulunan yabancı misyonerlerin ayrıcalıklarını da hedef aldılar. Aslında bu tür ayaklanmalar Çin tarihinde sık sık görülür fakat bunlar genellikle sihirli ve esrarengiz inançlara dayanırdı. Fakat bu sefer hareket yabancılara karşıydı ve önder grubun da çabasıyla bu amaç çevresinde

masa gerek. Kaldıki, özellikle Çinlilerin, yeni bir hanedanlık yerine, bu tür bir yönetimi benimsemeleri son derece geçersiz, cüretkâr ve inanılması güç bir idealdi. Sonraki gelişmeler, Çinlilerin ezelden beri tutucu oldukları kuşkusunu dağıtabilirdi fakat o zamanlar anlaşılamayan tek şey, 100 sene boyunca ulusu koruma ve iyiye götürme söylevleriyle beraber uygulanan tutucu politikalar ve eğilimlerin halkı bıktırdığı ve Çinlilerin hem biçim olarak hem de düşünce olarak artık köklü değişiklikler istediğiydi. Batılı gözlemcilerin şaşkınlığına rağmen, ortada eski durumu kurtarmak isteyen hiç bir kraliyet yanlısı parti yoktu. Bu durumda bile çok kimse Yüan Şih-k'ai'nin kendi isteğiyle devlet başkanı olma girişimi pek hoş karşılamadı. Fakat Mançular bu yeni gelişime çok zor alıştılar. Aslında doğaları gereği zaman zaman tutucu davranışlarda bulunan Çinlilerin temelde gerçekçi olduğunu belirtmekte yarar vardır.

«GENÇ ÇİN» KIPIRDANMAYA BAŞLIYOR

Toplumdaki sosyal değişimin politikadaki köklü değişikliklerle beraber olmasına özen gösterildi. Saç ve giysi biçimleri değiştirildi, saçların arkasındaki uzun at kuyrukları kesildi, kraliyet subaylarının heybetli gyisileri de antikacı dükkânlarına gönderildi. Edebiyatta, 2000 senedir değişmeden süregelen ve çok zor konuşulup anlaşılan klasik dil yerini günlük ve yerel konuşma türlerine bıraktı. Kısıtlı olanaklara rağmen, ilerde politik ve ekonomik gelişmelerin temelini meydana getirecek olan Çin tarihinde görülmemiş bir eğitim programı, kısa sürede toplumun büyük bir kesimini kapsayacak şekilde, uygulamaya geçirildi. Yeni üniversitelerin kurulmasıyla, hızla genişleyen yüksek öğretim olanakları sayesinde, eski yönetimin çarpık ve bozuk eğitim düzeninde doğru dürüst okuyamamış kişiler bile, yeniden yüksek eğitime geri dönmeye başladılar. Yeni eğitim düzeni, bir yandan batıya dönük ve bilimsel olması öte yandan çağdaş ve önyargısız yaklaşımlarla Çin tarihi ve edebiyatını ele alması, genç kuşakları yeni bir dünya için gayrete getiriyordu. Tecrübesiz olmakla beraber, çok sevdikleri ülkeleri için büyük özlemler besleyen bu genç kuşaklar, aslında Çin'i utanılacak duruma getiren yönetimlerden nefret ediyorlar bunun sonucu olarak da, çağdaş eğitim yöntemleriyle yetiştirilen Yen Fu'nun, ulusal amaç olarak ortaya koyduğu «zenginlik ve gücü» yeniden kazanmak için, büyük bir çaba gösteriyorlardı: Eğitilmiş sınıflar içinde ve toplumda yayılan bu yeni heyecan dalgası, yabancı gözlemciler tarafından fazla umursanmadı. «Genç Çin»i hor gören bu kişiler, yazılarında ve konuşmalarında aynı görüşlerini tekrar ederken, genç kuşakların da misyoner öğretmenler tarafından ordan-burdan öğrendikleri ve kendilerinin de aslında fazla birşey anlamadıkları, yarım yamalak bilgilerle doldurulduklarını belirtiyorlardı. Çin'de bulunan yabancılardan çok azı Çince okuyabiliyordu. Hâlâ eski tarih ve edebiyatla uğraşanlar, Çağdaş Çin'in yeni uygulamaları karşısında nefret duygularını gizliyemiyorlardı. 1911-12 devriminin ussal yönünü tümüyle gözardı eden Batı dünyası, tüm dikkatini politik karışıklık ve ekonomik çöküntü üzerinde yoğunlaştırmıştı. Gerçek güçleri ve değişimin asıl kaynaklarını al-

gılıyamamak, Batılıları sonraki otuz sene içinde yanlış düşünce ve yöntemlere götürdü. O zamanın Batı dünyası tarafından en az anlaşılan olaylar öğrenci kargaşalıkları, gösteriler ve geniş çaptaki politik heyecanlardı. Bunlar, 1911 devriminin ve sonrasının, ilk önemli ürünleriydi.

YÜAN CUMHURİYETİ TEHDİT EDİYOR

Yeni cumhuriyetin bu sıralardaki durumu, politik yönden, tam bir felaketti. Eski imparatorluğun kumandanı olan, cumhuriyetin geçici devlet başkanı Yüan Şih-k'ai, daha ilk dönemlerden başlamak üzere kendini parlamentodan bağımsız bir diktatör gibi görmeye ve sonunda da yeni bir hanedanlık kurup ilk imparator olmak için planlar yapmaya başladı. Yabancı bankerlerden sağladığı büyük miktarlardaki borçlarla, Parlamentodan bağımsız bir görünüm elde eden Yüan, daha sonra bu paranın tümünü kendini gerçek Devlet Başkanı seçtirmek için kullandı. Bu duruma tepki olarak güneyde meydana gelen ayaklanmaları, silahlı kuvvetler aracılığıyla bastırdı. Dr. Sun Yat-sen bir kez daha sürgüne gönderilirken birçok ünlü önder devlet görevlerinden alınıyor, bu arada Parlamenter Halk Partisinin en yetenekli liderlerinden olan Sung Çiao-jen, Şanghai'da Yüan'ın emriyle öldürülüyordu. Parlamento çökmüş, kendini arayan, yeteneksiz bir durumda olduğunu kanıtlarken, büyük güçler de yeni Başkanı, ülkede düzeni koruyacak umut olarak, kabulleniyorlardı. Yüan'ın Başkan seçilmesi sırasında büyük paralar dönmüş, oylar parayla alınıp satılan bir değişim maddesi haline gelmişti. Batılı güçler 1915 senesinin başlarında, kendi aralarında savaşa girmişken, Yüan tahtı ele geçirme hazırlıklarına başlamıştı bile.

Plan iyi işlemeye başlamış, bir oldu-bittiyle toplanan danışma meclisi krallığın yeniden kurulmasını salık vermişti. Yüan tahta geçmesi için kendisine yapılan çağrıyı, geleneklere uyarak üç kez geri çevirdikten sonra, kabul etti. Yeni hanedanlığın Yeni Yılda -1916- resmen ilan edileceği açıklandı. Cumhuriyet rüyasından uyanan ulus, yeni krallığı pek istekli olmamakla beraber, kabullenmeye hazır görünüyordu. Bu arada Japonların, «Yirmi-Bir Maddelik İsteklerini» sunmaları -ki tümüyle kabul edildiği takdirde- Çin'in Japon egemenliği altına girmesi demekti. Yüan'ın prestijini büyük ölçüde sarstı. Japonlar, Yüan'ı önceki yıllarda Kore savaşından tanırlar ve sevmezlerdi. İmparator seçilmesi dolayısıyla çok aşırı olan istekleri, geri çevirip diğerlerini kabul eden Yüan'ın davranışı yurtsever genç Çinliler arasında büyük bir hoşnutsuzluk yarattı. Cumhuriyet için ayaklanmalar, parçalandı ve bastırıldı. Yüan'ın kraliyet rejimine gelen tepkiler, Japonlar tarafından desteklendiği söylenen, Yüan'ın kendi subaylarındandı. Bunlardan bir tanesi 1915 yılının Noel Günü, Yunnan Eyaletinin güney-batısında, cumhuriyet için ayaklandı. Yüan önceleri bu olayı fazla önemsemedi, fakat gönderdiği birlikler ya olayın üstesinden gelemeyerek kaçıyorlar ya da ayaklanmaya katılarak karşı tarafa geçiyorlardı. Başarısızlıklar birbirini izlerken ayaklanma daha sonra kendiliğinden sönüverdi. Yüan 1916 yılının başla-

Üstte 1898'de bir Fransız karikatürü. «Kederli Çin», emperyalistlerin ellerinde bölünürken yardıma muhtaç bir şekilde seyrediyor.

Dr. Sun Yan-sen bir kabine toplantısına başkanlık ediyor, 1913.

rında kendine bağlı subaylarının ısrarıyla hanedanlığa son verdiğini açıkladıktan bir süre sonra ömür boyu Başkan olarak kalacağını belirterek, tahtı geri aldı. Bu durumun kabul edilebilirliği kuşku götürürken Yüan, 1916 Haziranında öldü. Sağlık durumu iyi olmamakla beraber ölümü, Çinliler tarafından ihtirasının acı meyvelerini yemesi sonucu olarak kabul edildi.

Devrilmesine yardımcı olan generaller, aralarından birini onun yerine Başkan yaptılar, fakat bu kişi son derece yeteneksiz ve güçsüzdü. Yüan'ın ölümünden sonra ülke, bağımsız ve sert yöntemlerle yönetilen çeşitli krallıklara bölündü. Bunlar sürekli olarak birbirleriyle savaşıyor, Pekin ve çevresini ele geçirmek için büyük çabalar harcıyorlardı. Böylece Çin'de askeri yöneticiler çağı başlamış oldu.

Askeri yöneticilerin batarya lideri zafer işareti yapıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

İlk Cumhuriyet ve Askeri Yöneticiler Dönemi

«İmparator» Yüan Şih-k'ai'nin Haziran 1916'da ölümünden sonra Çin devriminin en karanlık dönemi olan ve Askeri Yöneticiler Çağı olarak adlandırılan sürece girildi. On sene süren bu korkunç devir, kargaşalıklarıyla, zayıflığıyla, sosyal çöküntüleriyle ve uluslararası alandaki güçsüzlüğüyle Çağdaş Çin'in bilincinin derinliklerinde hâlâ yaşamaktadır. Bu durum, yabancı gözlemcilerde, Çin'le ilgili konularda olumsuz ve uzun süre silinmeyen etkiler bırakmıştır. Çin ulusunun geçici olarak, istenmeden ya da beklenmedik olaylar sonucu biraraya geldiği ve hâlâ birarada olmakla beraber, günün birinde ülkenin zayıf düşüp parçalanacağı inancında olanlar, her iç kargaşalıkta, bu görüşlerinin doğrulanma yolunda olduklarını görerek, seviniyorlardı. Yakın geçmişte Çin'de uygulanan Kültür Devrimi üzerine yapılan çeşitli yorumlar, bu komik ve gülünç düşüncelerin çağımızda da sürüp gittiğini göstermektedir. Çin tarihini geniş ve derinlemesine incelediğimiz zaman görürüz ki Askeri Yöneticiler Çağı, aslında uzun süre önce Çinli tarihçilerin «Karışıklıklar Dönemi» olarak adlandırdıkları, büyük bir hanedanlığın çökmesiyle, yerine kurulacak olan arasındaki,kısa veya uzun zaman sürecidir. Bazı yönleriyle Askeri Yöneticiler Çağı, bu adlandırılan dönemin özellikleriyle çok iyi uyuşmaktadır. Kısa süren bu süreç içinde kargaşalıklar yoğunlaşmış, ülkenin birlik ve beraberliği kesinlikle yok olmuş en önemlisi de yeni ve dayanıklı bir yönetim kurulmuştur.

Ülkenin önde gelen kişilerinden hiç biri, 1916-1928 yılları arasında, yeni bir hanedanlığın kurulması veya herhangi bir şekilde kraliyetin yeniden söz konusu olması için, açık olarak, bir girişimde bulunmadı. Yalnızca, uluslararası alanda adı kalmış olan bu ülkede, parayı ve kuvveti ele geçirmek için çaba harcadılar. Askeri Yöneticilerin en önemli özellikleri herhangi bir ideolojiden yoksun oluşları ve kişisel hırslarıydı. Para onların gözünde kuvvetten çok daha üstün bir güçtü; çünkü kuvvet kısa süreli ve zengin olmak için dolaylı bir araçtı. Oysa bir kere zengin olduktan sonra, askeri güçler onu devirip emekliye ayırsalar bile, her zaman için Şanghai veya Tientsin'deki yabancıların yanına sığınarak, ganimetlerini her türlü tehlikelerden koruyabilirdi.

YARI-SÖMÜRGE ÇAĞI

Bu karışıklıklar devrine son veren ve eski gidişata dur diyen, yabancı güçlerin yeni müdahaleleri ve uygulamaları oldu. Dış baskı unsurları kendilerine bağlı yönetimler ortaya çıkarmak için vermiş bulundukları borçların ödenmesini güvence altına almak ve aynı zamanda da bir miktar gelir elde etmek için Çin'in, gümrüklerine ve devlet işletmeleri tekellerine, el koydular. Yeni çıkan durum karşısında Çinliler, ülkelerinin yarı-sömürge durumuna düştüğünü, bunun için yeterli kanıtların fazlasıyla var olduğunu bildiriyorlardı. Bu durumun asıl nedeni, varlığı pek belli olmayan merkezi hükümeti ve dolayısıyla da devleti ele geçirmek isteğiydi. Yabancı gümrük memurları, askeri yöneticiler denetimi altında Pekin hükümeti adına topladıkları gelirleri daha sonra Pekin'e gönderiyorlardı. Yabancılardan alınan borçlar ödendikten sonra Pekin hükümeti geriye kalan parayı istediği gibi kullanmakta kuramsal olarak serbestti. Fakat sürekli olarak birbirleriyle bu ganimeti elde etmek için savaşan Askeri Yöneticilerden hangisi Pekin üzerinde egemenlik sağlarsa ötekilere hiç bir şey bırakmadan bu gelirin tümüne el koyardı.

Yüan'ın ölümünden sonra, Dr. Sun Yat-sen cumhuriyeti yeniden kuvvetlendirmek için harekete geçti ve Kanton'da bulunan Parlamentoyu açarak ordaki yerel Askeri Yöneticilerden, pek güvenilebilir olmamakla beraber, sağladığı destekle yasal bir hükümet kurduğunu açıkladı, fakat yabancı güçler bu durumu kabul etmedi. Kanton gümrüklerinden elde edilen gelirler de inkâr edilerek bu hükümete gelir sağlanmadı. Bu durumda hiç bir gelir elde edemeyen ve güvenilecek hazır bir askeri gücü olmayan Dr. Sun'un yönetimi 1918 yılında devirildi, Sun Yat-sen de Şanghay'deki Fransızların Ayrıcalıklı bölgesine kaçmak zorunda bırakıldı.

ASKERİ YÖNETİCİLERİN GİRİŞİMLERİ

Bu sıralarda, kuzeyde, zalim bir kumandan olan Çang Hsun tarafından geliştirilen ivedi bir atakla Mançhu Hanedanlığını yeniden kurmak üzere bir girişimde bulunuldu. Kısa sürede Pekin'i kuşatan Chang Hsu, eski imparatorlardan P'u Yi'yi tahta geçirerek, on gün için de olsa, salt Pekin'de hanedanlığı sürdürdü. Bu durum karşısında kuzeydeki askeri yöneticiler birleşerek, gizli gizli kendilerinin arzuladıkları şeyi başkasının gerçekleştirmesine izin vermemek için, bu girişimi bastırmaya ve Çang Hsun'u devirmeye karar verdiler. Uzun ve sert çarpışmalardan sonra Pekin geri alınarak P'u Y'i tahttan indirildi ve bu işin baş sorumlusu kabul edilerek Yasaklanmış Şehir'de sürgüne gönderildi. Hareketi yöneten askeri güçler Pekin yönetimini istedikleri biçime soktuktan bir süre sonra İttifak Ülkelerinin baskıları karşısında, tarafsız Çin limanlarında duran Alman gemilerine el koymak için, Almanya'ya savaş açtılar.

Devrimci ordu saç örgülerine son veriyor.

Üstte «Karışıklık Devri» - Rakip askeri yöneticiler iktidar ve kolay kârlar için mücadele ederken bunun gibi görüntülere sık rastlanırdı.

Ülkenin eğitim görmüş sınıfları bu tutumun bir yararı olmayacağını belirttilerse de pek etkili olamadılar ve bir süre sonra ülke, kesin olarak birbirinden ayrılmış çeşitli bağımsız eyaletlere bölündü. Eski bir haydut olan Çang Tso-lin kendisini generalliğe yükselterek, o bölgelerin ekonomik egemenliğini elinde bulunduran Japonya'nın da yardım ve desteğiyle, Mançurya'yı denetimi altına aldı. Pekin'i elinde bulunduran askeri yönetici ise Hopei ve yakınındaki Honan gibi metropolitan bölgelere el atarak buralardaki yetkilerini arttırdı. Şanghay ve çevresi başka bir askeri yöneticinin egemenliği altında bulunuyordu. Orta Yangtze, pek güçlü olmayan yerli bir kişi tarafından yönetilirken, batıda her birinin başında ayrı bir askeri yönetici bulunan çeşitli bölgelere ayrılmıştı.

ÇİN VERSAİLLES'DA «İHANETE UĞRUYOR»

Çin'in güney kesimlerini, Kanton'daki yasal cumhuriyetin destekleyicisi olduklarını bildiren, fakat pratikte bulundukları bölgelerin denetimini ellerine geçirmiş kişiler, buraları bağımsız birer eyalet haline getirerek, kuzey ve orta bölgelerden belki de çok daha kötü bir biçimde yönetiyorlardı. Birinci Dünya Savaşının sonuna gelindiğinde Çin böyle bir görünüme sahip olmakla beraber, Versaille'daki Barış Konferansına, güçlü ülkelerden biri olarak, kendi delegelerini de gönderiyordu. Bu topluluk, gerçekten eğitim görmüş, kültürlü ve bir çok yabancı ülkede çalışmış bulunan tecrübeli diplomatları içeriyordu. Ülkenin yönetimini elinde bulunduranlar, bu diplomatlar grubuna, eski iyi günlerin son dayanak noktası olarak bakıyorlardı. Çok güç ve arzu edilmeyen bir görev almışlar fakat buna rağmen, tüm dünyanın kargaşalıklar içinde ve güçsüz olarak nitelediği ülkelerinin haklarını korumak için bu umutsuz durumda bile ellerinden gelen çabayı göstermek üzere karar almışlardı.

Fakat çok süre geçmeden bu işin ne kadar güç olduğunu öğrendiler. Almanya'nın, imparatorluğun son dönemlerinde uyguladığı baskılar yoluyla kiraladığı ve bir takım ayrıcalıklar elde ettiği Şantung bölgesini, Çinliler yeniden kendilerine geri verilmesi için girişimde bulundu. Fakat ne yazık ki bu bölgeler, gizli bir anlaşmayla, Almanlar tarafından Japonya'ya savaşta kendilerini desteklemek koşuluyla, 1914 senesinde devredilmişti. Ayrıca bu bölge içinde bulunan Tsingtao limanı da Japonlarla küçük bir İngiliz kuvvetinin egemenliği altına girmişti ve doğal olarak Çinliler bu girişimlerinden hiç bir olumlu sonuç elde edemediler. Fakat buna karşılık, Almanların bazı bölgelerdeki haklarından vazgeçmesi, Tientsin ve Hankow gibi bölgelerdeki ayrıcalıklarının geri verilmesi önerildi. Müttefik devletler, bu durumun kendilerini fazlaca sarsmayacağını buna karşılık savaş sonrası Almanya'yı güç durumlara düşüreceğine inanıyorlardı.

4 MAYIS İSYANI

Bu çirkin durumun etkileri, Çinli delegelerin de gördüğü gibi, çok önemliydi ve nitekim bir süre sonra olayları anlamaya başlayan gözlemciler,

Versailles sonuçlarının, Çin devriminin gelişiminin, en can alıcı noktalarından birini oluşturduğunu belirtmek zorunda kaldılar; olayın sonuçları 1919 Mayısında tüm halka açıklandığı anda, Ulusal Pekin Üniversitesindeki öğrenciler arasında başlayan ve daha sonra büyük destek gören, ani ve kendiliğinden gelişen protesto gösterilerine yol açtı. Pekin'de yoğunlaşan gösteriler, «ülkeyi Japonya'ya satanlar» olarak bilinen bakanların evlerinin yakılması, motorlu araçlarının parçalanmasıyla, eyleme adını veren tarihte, 4 Mayıs 1919'da, doruk noktasına ulaşıyordu. Öğrenci eylemlerini bastırmak üzere çağrılan polis, isteksizce de olsa ateş açıyor ve birkaç kişinin ölmesine yol açıyordu. Çalkantılar sona ermiyor ve nispeten daha itibarsız olan politikacılar görevden alınıyordu. Gösterilerin büyük kazançlarından biri de Çinli delegelerin Versailles Antlaşmasını kabul etmeyerek, imzalamamaları oldu ve böylece Çin hiç bir zaman için bu belgenin kendisini bağlamayacağını belirtmiş oldu. Böylece, Japonların fiilen işgaline rağmen, Çin her zaman için Şantung bölgesindeki kiralanmış yerler için yasal yollardan yapılacak girişimlere açık kapı bıraktırıyordu.

4 Mayıs eylemi, başka yönlerden de farkedilebilecek çok olumlu sonuçlar verdi. Çin'deki kültürlü sınıfın, özellikle genç kuşakların, ön saflara geçerek ülke sorunlarıyla ilgilenmesine, devletin içerdeki ve dışardaki durumunun ne olduğunun belirlenmesine yol açtı. Cumhuriyetçi görüşlere tepki olarak, milliyetçilik doğdu. Önde gelen gruplar, Çin'i geliştirmek ve yeniden kurmak için yapılan girişimleri destekleyerek, hükümet biçimlerini fazla önemsemediler. Parlamenter demokrasiye olan inanç giderek azaldı ve bu çeşit yönetimlerin ancak, Çin'in hakları yerine Japonya'nın gücünü seçen Batı ülkeleri için geçerli olabileceği görüşüne varıldı.

Bu süre içinde meydana gelen Rus Devrimi, iyi bir seçenek olarak, birçok kültürlü Çinli tarafından benimsendi. Genç Çinliler ,Komünizm hakkında etraflı bilgi sahibi olmamakla beraber, ateşli bir milliyetçi oluyorlar, bir kısmı ise çöken bir krallıktan sosyalist cumhuriyete geçen Rusya'nın derin etkisinde kalarak, henüz yeni yeni çevrilmeye başlayan Marx ve Lenin'in doktrinleriyle, anlıksal yönden ilgileniyorlardı. Bu arada emperyalist güçlerin devrimi engellemek için ellerinden gelen çabayı gösterdiklerini fakat başarısız kaldıklarını açık bir biçimde gördüler. Artık Rusya, Batılı kapitalistler için nefret edilen ve korkulan bir ülke haline gelmişti. Bu durum, karışık bir durumda bulunan Çin için, çok açık ve öğretici bir örnekti. Ve bütün bu kargaşalıklara, çalkantılara ve güçsüzlüğe rağmen Çin de yıpranmış olan imparatorluğu yıkma başarısını gösteriyordu. Fakat bu olumsuz görüntülerin bir süre saha silinmemesinin baş nedenlerinden biri de idealist amaçlarla gerçekleştirilen 1911 devriminin yanlış politikalar uygulayarak, kültür çevrelerinde bile benimsenen sosyal sorunlara yüz çevirmesiydi. Aslında Çin'de Marxist literatürün ve sol görüşlerin yayılması, Komünist Partisinin kurulmasından çok daha önce gerçekleşmişti. Bu düşünce ve görüşler, genç kuşakları, ister Milliyetçi olsun ister Komünist, büyük

Üstte Pekin'deki 4 Mayıs ayaklanması: Kızgın öğrenciler Versay antlaşmasının küçültücü şartlarını protesto ediyorlar.

ölçüde etkiliyordu. Bu yüzden bugünün Komünist Partisi, 4 Mayıs 1919 tarihini Komünist Çin'in doğuşunda bir dönüm noktası olarak anmakta hiç de haksız değildir.

Görünüşte, 4 Mayıs, hâlâ Çin'in başında bulunan askeri yöneticiler için fazla birşey farkettirmemişti. Kendilerinin kuklaları olan ve pek tutulmayan bakanları, herhangi bir zorlukla karşılaşmadan gerektiğinde değiştirirlerdi. Süregelen öğrenci olaylarına aldırmadan, zenginlik ve güçlülüklerini yitirmemek için, kan davalarına sahip çıkarlar ve bu uğurda mücadelelerini sürdürürlerdi. Bu yüzden kendi aralarındaki iç savaşlar, 1920 senesinden başlamak üzere, her yılın hasat toplandıktan sonraki uzun ve kurak sonbaharında, neredeyse bir gelenek halini almıştı. Bazılarının yönetimleri fazla etkili olmuyor bazılarının ise yönetimleri oldukça sağlam olduktan başka Pekin'i elinde tutanların aldığı ganimetlerden çok daha fazlasını elde edebiliyorlardı. Bu tür iç savaşlar köylü nüfusun azalmasına neden oluyor oysa paralı askerlerin bu işlerden fazla zararları olmuyordu. Yenilen tarafın kişileri, haydutlukla, hırsızlıkla kaybettiklerini yeniden ele geçirmeye çalışıyorlardı. Zengin toprak sahipleri güçlü şehirlere giderek bu düzensizlikten kaçmaya çalıştılar ve yerlerine kahyalarını bırakarak, kiraları toplamalarını istediler. Fakat kahyalar ancak askeri destek sağladıkları ve toplananları belli kimselerle paylaştıkları sürece, bu işi yürütebileceklerini anladılar. Böylece kiracılar arasında ayrıcalıklar doğdu. Bütün bunlardan ayrı olarak askeri yöneticilerin olumsuz katkılarıyla sefil duruma düşen köylülük ve çöken ekonomi, sonunda sosyal düzensizliğe yol açtı.

Bu durum karşısında tarafsız kalan yarı-sömürgeci yabancı güçler, kendilerine de sorumluluk yükleyen olayları yalnızca gözardı etmekle yetindiler. Oysa kendi çıkarlarının bulunduğu, yatırımlarının ve işlerinin yürütüldüğü antlaşmalı liman kentlerinde düzeni sağlamakta hiç süre yitirmediler. Sorumsuzluğun ve bu kadar geniş ayrıcalıkların büyük bir olayla sona ereceği kimsenin aklına gelmiyordu doğrusu. Çince okuyabilen çok az sayıdaki yabancılar da güncel yazılar veya çağdaş edebiyat yerine, eski Çin klasiklerinin okumayı seçiyorlardı. Böylece, Çin'de oturan yabancıların da, onların uzaktaki hükümetlerinin de Sola doğru gelişen düşünce eylemlerinden hiç haberleri olmadığı gibi, bundan hiçbir biçimde kuşku duymak da akıllarına gelmiyordu. Bu durumu gizleyebilenler ise, bunu, sorumsuz «Genç Çin'in» heyecanları olarak nitelendiriyorlardı.

KUOMİNGTANG'IN DOĞUŞU

Bu sıralarda Şanghay'da oturan Dr. Sun Yat-sen, 1923 yılının Ocak ayında Sovyet elçisi Adolf Joffe ile bir görüşme yaparak, yerel askeri yöneticilerin Kanton'da, kendisinden zorla aldıkları yönetimi yeniden ele geçirmek için, Sovyet Rusya'dan destek sağlıyordu. Amerika'dan ve İngiltere'den de bu iş için destek uman Dr. Sun, yanıldığını kısa sürede an-

Dr. Sun Yat-sen'in birlikleri «çapulcu» avında bir köyü arıyorlar.

Çabuk adalet: Askeri yöneticiler zamanında bir sokak idamı.

ladı. Daha başlangıcından itibaren Sovyet Devrimine büyük hayranlık dudan Sun Yat-sen, o dönemdeki tüm Çinliler gibi, bu işin gerçekleştirilmesi için meydana gelen olayların hiç de o derece ürkütücü olmadığı görüşüne varıyordu. «Veyl mağluplara» sözünün, politik yaşamda doğal olduğunu kabul eden Çinliler için, devrilen kralların yaşamlarını yitirmeleri hiç de şaşırtıcı değildir.

Dr. Sun - Joffe görüşmesi, o sıralarda yeni kurulmuş bulunan Çin Komünist Partisi yönünden ve gelecekteki önemli devrim yıllarında iki partinin görevlerini belirlemek amacıyla aralarındaki ilişkiyi geliştirmek açısından, oldukça önemliydi. Çin'in temel amacının, ülke içindeki birliği sağlayarak kendisini sınırlayan «Eşitsiz Antlaşmaları» yok etmesi olduğundan Sovyet sisteminin Çin için uygun olmadığı görüşüne varıldı. Öte yandan yeni Milliyetçi Parti örgütlenerek Kuomintang adıyla, kendi partilerinden ayrılmadan da Komünist kişilerin Milliyetçi Partiye üye olmaları çağrısını yapıyordu. İki karşıtı birarada bulunduran bu durum, hiç beklenmeyen sonuçlar doğurdu.

Sovyetler Birliği, 1918 yılının yaz mevsimi başlarında, Çarlık Hükümetlerinin Batılı ülkelerle ve Japonya'yla beraber elde ettiği ayrıcalıklardan ve toprak parçalarından vazgeçerek, Çin'in kültürlü sınıflarından büyük destek görmeye başlamıştı. Çin'e, bütün bu karmaşıklığına rağmen, Sovyet Rusya tarafından özgür ve eşit bir ülke gibi davranılması, ayrıcalıklarını ve toprak işgallerini sürdüren Batılı ülkelerin tutumuyla korkunç bir çelişki meydana getiriyordu. Sovyetler Birliği ilk elçilerini 1922 yılında Pekin'e göndermekle beraber, iki ülke arasındaki resmi diplomatik ilişkiler, 1924 senesinde Sovyet Elçisi Karahan'ın Büyükelçi olarak atanmasından sonra, başlamış oldu. Bu durumda, yabancı diplomatlar içinde Karahan'a bir ayrıcalık verilmiş olunuyor ve Karahan otomatik olarak, yabancı elçiler içinde en üst düzeye varmış kişi oluyordu. Görünürdeki Pekin Hükümetiyle yürütülen bu resmi bağlantılar yanında; aslında gerçek Çin-Sovyet ilişkileri Kanton Rejimi ve Marxist Çinli öğrencilerle kuruluyordu.

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİNİN KURULUŞU

Sovyetler Birliği 1920 senesinde, Georgi Voitinsky ile beraber Maring adlı bir Hollandalı komünisti Çin'e göndererek, Çin Komünist Partisini düzenleme işini bu iki kişiye verdi. Parti, Fransızların Ayrıcalıklı Bölgesi olan Şanghay'daki gizli bir toplantıda, 1921 Temmuzunda resmen kuruldu. Ülkenin çeşitli yerlerinden gelen oniki Hücre delegesi, bu toplantıda hazır bulundu. Hunan'dan gelen delege, Hunan Hücresini kurmuş bulunan, Mao Tse-tung'du. Bu toplantıya gelemeyen, Ulusal Pekin Üniversitesi'nin tanınmış iki Marxist Profesörü, Li Ta-çao ve Ç'en Tu-hsiu da, kurucu üyeler olarak yerlerini alıyorlardı. Partinin ilk Genel Sekreteri, Ç'en oldu. Bu toplantıda elli dolaylarında olan üye sayısı, Partinin 1923 senesinde yapılan üçüncü birleşiminde, 432'ye yükselmişti.

Parti Şanghay'da ve öteki güney kentlerinde düzenlediği ve yönettiği yüzlerce grev sayesinde büyük gelişmeler kaydediyor, bu arada önemli bir grev olan Çinli Denizcilerin Direnişini başarıya ulaştırarak Denizcilere çeşitli ayrıcalıklar sağlattırıyordu. Partinin prestijinin hızla yükselmesi üzerine, Dr. Sun Yat-sen, Komünistlerin, kendi kurduğu Kuomintangda da kişi olarak çalışmalarına izin verdi. Bu uygulamayı beğenmeyen Komünist Parti, Komintern'den (Komünist Enternasyonal) gelen baskı üzerine, Partinin 1923 Temmuzunda Kanton'da yapılan üçüncü toplantısında, bu kararı onayladı.

Bu sıralarda, Dr. Sun Yat-sen de, Rus Danışmalarının da yardımıyla, Kanton'a geri dönmek ve kendi bağımsız ordusunu kurarak askeri yöneticilerin baskısından kurtulmak istek ve yeteneğindeydi. Böylece devrim, iki partinin anlaşmasıyla, sağlam ve güvenilir bir temel üzerinde daha iyi yürütülecekti. Dr. Sun Yat-sen, 1911 ve 1913 devriminin tecrübeli kişilerinden, otuzaltı yaşlarında bir adamı bu işlere bakması için atadı ve ivedi olarak yeni orduyu kurması için Şanghay'a ordan da yeni askeri gelişmeleri ve taktikleri öğrenmesi için, Rusya'daki kurslara gönderdi. Bu adam Çiang Kay-şek idi. Böylece, Mao ve Çiang, salt devrimci çevreye içinde de olsa, yaklaşık aynı sürede belli bir üne kavuştular. Çelişkileri ve çatışmaları bugüne kadar süregeldi.

Kuzeydeki askeri güçler, tüm eylemin Komünist Devrim niteliğinde olduğunu belirterek anti-Komünist bir tutum izlediler ve kendilerini de tehdit eden bu davranışlardan hiç hoşnut olmadılar. Eylemin, gerçek bir Komünist ayaklanmayla ilişkisi olmamakla beraber, Komünist üyelerin ve Sovyet Danışmanlarının işin içine karışmış olması, bu şekilde nitelendirilmesine yol açıyordu. Yabancı gözlemciler bile genel olarak bu biçimde yorumlarken, seneler sonra Çiang Kay-şek, hâlâ onların gözünde kızıl bir komünistti. Komintern'in geliştiği bu dönemde, Çin Komünist Partisi aslında henüz çocukluk çağındaydı; Maring partinin iç işlerini yönetirken Sovyet yönetiminin de parti için önemli yeri olduğu gözlemlenmekteydi.

Kuomintang'daki öteki gruplarla birleşmeye başlayan Çiang Kay-şek, Sovyetlerin bu işe karışmasını, temkinli bir biçimde izliyordu. Batılı Güçler ise Dr. Sun'a yardım etmeyi kabul etmeyerek, her sene Pekin'i ele geçirmek için birbirlerini yiyen ve yaşamlarını sürdürmeleri kuşkulu gibi görünen, kuzeydeki birkaç askeri yöneticiye yardım yapmayı tercih ediyorlardı. Batılıların bu tutumlarının en belirgin amacı, hâlâ, Çin'i düzene sokacak kuvvetli bir adam bulmak ve böylece yatırımlarını, ayrıcalıklarını ve ticaretlerini güvence altına alabilmekti. Yoksa böyle bir diktatörün, Çinli halkın arzularını yerine getirip getiremeyeceği, köylülerin yaşamlarını iyi bir düzeye çıkartıp çıkartamaya ağ', hiç hesaba katılmıyordu.

Kendi bildiklerini okumaya devam eden Batılılar, 1924 sonbaharının sonlarına doğru, İngilizler tarafından kayırılan Wu P'ei-fu'yu Pekin askeri yöneticiliğinden atarak, yerine, ondan önce bu görevde bulunan ve Çin'deki

Üstte Kandon'da Dr. Sun Yat-sen (solda) Rusların Blücher'inin (Sağda) ve Mamaev'in yardımı ile üslerini kuvvetlendiriyor.

yabancılar tarafından «Hıristiyan General» olarak bilinen, Feng Yu'hsiang'ı getirdiler. Feng birlikleri de vaftiz ettirdi. Daha sonra devrimci eylemlerle ilgilenerek kendi ordusuna, Milliyetçi Partinin Kuomintang adıyla yakından ilişkisi bulunan, ve Halkın Ordusu anlamına gelen, Kuominçun adını verdi. Hemen arkasından, sabık hanedanlıkla cumhuriyetçiler arasında imzalanan antlaşmayı bozarak, sürgünde bulunan eski imparator P'i Yi'yi bulunduğu kentten getirterek, kısa sürede yok ettirdi. Bu olay, Feng'i bir cumhuriyet taraftarı olarak göstermeye yetti. Dr. Sun Yat-sen Feng'in bu durumundan yararlanmayı ve kendi yönetimini Pekin'de egemen kılacak ilk sıçramayı yaptırmak için Feng'den destek bulacağını umarken, bir komployla yabancı güçlere karşı çıktı ve onları, Kuomintang'ı Çin'in yasal hükümeti olarak tanımaya zorladı. Az sonra Kanton'dan ayrılarak deniz yoluyla Tientsin'e geçti ve oradan da, Feng Yu'hsiang'la bu mutlu olayın sonuçlarını görüşmek üzere, Pekin'e gitti. Ne yazık ki olaylar göründüğü kadar basit değildi.

SUN YAT-SEN'İN ÖLÜMÜ

Genellikle hasta bir adam olan Dr. Sun, son zamanlar da ölümcül bir hastalığa yakalandı. Kuvvetleri elinde tutuğunu sandığı Feng Yu'hshiang, çok geçmeden kendisinden daha güçlü rakipleriyle yer değiştirdi. Kuzeydeki diğer askeri yöneticiler, daha önce ikincil bir durumda bulunan bu kişinin kendilerinin devrine son verme olasılığının bulunması ve devrimci bir hükümet kurma çabalarına girişmesinden pek hoşnut olmamışlardı. Wu P'ei-fu, Feng Yu'hsiang'ın kendisine kumandan olmasından sonra, en büyük rakibi Çang Tso-lin'e karşı Mançurya'da saldırıya geçti. Fakat Feng'in ayaklanması bu saldırıya son verirken Çang'ı da, Feng'in müttefiki olmasına neden oluyordu. Wu, Yangçe vadisine çekildi. Çang Tso-lin artıkların kendi payına düşenini geleneksel bir biçimde istedi. Pekin'deki yeni hükümetin büyük bir bölümünü Chang'ın adamları oluşturmalıydı. Bu arada diğer askeri yöneticiler de kendi isteklerini belitmekten geri durmadılar. Feng, kesinlikle kuzey Çin'in tek egemeni değildi, bu durumda düş kırıklığına uğrayan Dr. Sun Yat-sen, üzüntüsünden hastalanarak yatağa düştü ve 1925 Martında öldü. Ulusal bir kahramana yaraşır biçimde düzenlenen cenaze töreninden sonra, tüm çözüm umutları da yok oldu. Çok geçmeden Feng Pekin'den kovuldu ve yerine Çang Tso-lin geçti. Ve bu aradadır ki, rastlantılar Milliyetçilere ve Komünistlere kaybettiklerini yeniden kazanmaları için eşit olanaklar tanıdı.

YABANCILARA HUZUR YOK

30 Mayıs 1925'te Şanghay'ın en önemli çarşı merkezlerinden olan Nanking Caddesinde, bir Japon tekstil fabrikasında grev yapan işçiler adına gösteri yapan öğrenciler, aralarından birinin tutuklanması üzerine, dağılmayı reddettiler, Arkadaşlarının tutuklu bulunduğu polis karakoluna saldı-

Üstte Çiang Kay-şek (sağda) Pançen Lama ile. Çin 1925'te, Tibet üzerindeki otoritesini pekiştiremeyecek ölçüde bölünmüştü.

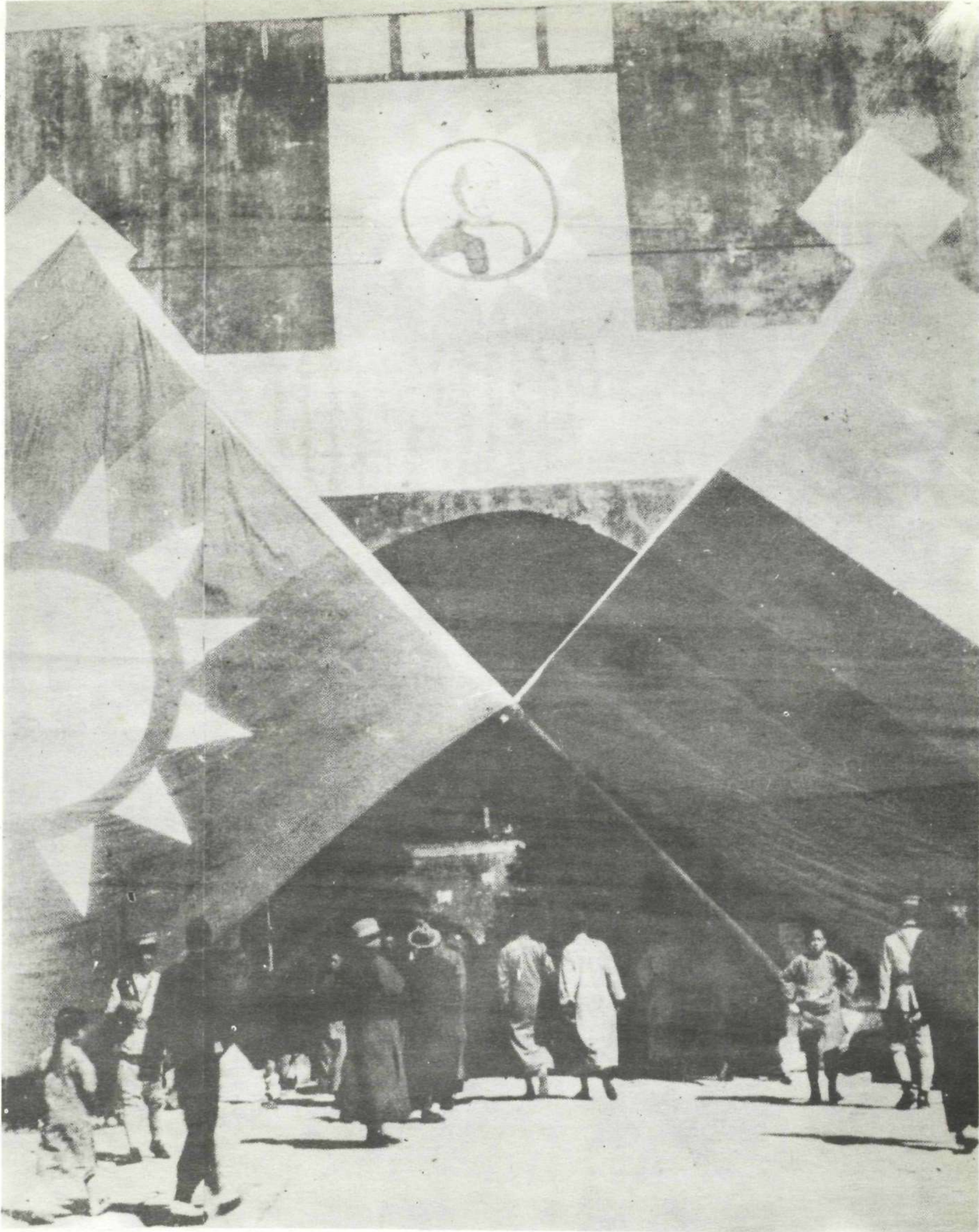
ran öğrencilere polis, yeniden dağılmalarını belirtti fakat olumlu bir sonuç alamayınca, İngiliz bir komutanın emriyle öğrencilere ateş açtı. Onbir kişi öldürüldü. Olayın etkisi o kadar korkunç oldu ki, Pekin'de 4 Mayıs 1919 tarihinde meydana gelen isyanlar, bunun yanında ancak «çay partisi» olarak nitelendirilebilirdi.

Çin'i, kuzeyden güneye doğru katı bir yabancı düşmanlığı sardı. İvedi bir düzenlemeylę kurulan ve daha sonra Komünistlerin etkisine girecek olan boykot bekçileri, Japon ve İngiliz mallarına etkin bir boykot eylemine girişerek geniş bir kitle üzerinde etkili oldular. Miting yapanlara ateş açılan yer olan Kanton'daki ikinci öldürme olayı, Hong Kong'da çalışan Çinli işçilerin tümüyle geri çekilmesine ve sömürgedeki ticaretle beraber, yaşamın da felce uğramasına neden oldu. Bu öldürme olayını gerçekleştirenlerin kim olduğu bilinmemekle beraber ilk akla gelenler arasında Ayrıcalıklı Polislerin de olduğu bir gerçektir. İç bölgelerde oturan misyonerler ivedi olarak kıyı kentlerine çekilmeye zorlandılar. Yabancılar arasında İngilizlere genel bir öfke ve hoşnutsuzluk belirtirken, kollarında Alman olduklarını belirten bir yazı olanlar Kanton sokaklarında çok daha rahat dolaşabilirlerdi. Bir isyana karşı polisin .sert olmakla beraber yasal olan tutumuna karşı halkın gösterdiği tepkiden hoşnut olmayan ve kuşkulanan yabancı güçler, polisin düzeni sağlayamadığını öne sürerek, Şanghay'a, kendi yurttaşlarını korumak amacıyla birlikler ve gemiler yolladılar. Kendilerine karşı yapılan vahşi propagandadan ve gösterilerden ürken ve şaşkına dönen yabancılar, olayların ne olduğunu ve neden olduğunu bir türlü anlayamıyorlardı.

Çinlilere -tüm partilerdeki ve tüm düşüncelerdeki Çinlilere- açık seçik olan tek bir şey vardı, o da Şanghay'da, bir Çin şehri olan Şanghay'da, kendi ülkelerinin insanlarının yabancı kapitalistlerce sömürüldüğünü ortaya koymak için gösteri yapan öğrencilerin, yurtseverlerin, yabancıların güdümündeki polis kuvvetlerince öldürüldüğüydü. Bu ise, insanlığın, adaletin, hukukun ve en önemlisi Çin'in bağımsızlığının, politik gücünün yok sayıldığı bir durumdu. Hiç bir yetkili gelişen ve büyüyen bu heyecana dur diyemiyordu; yalnızca, Japonların sözcüsü durumunda bulunan askeri yöneticinin denetimindeki Pekin Hükümeti, kararsız ve etkisiz olan bir kaç girişimde bulundu fakat yabancı güçler bile, bu yetersiz çabaları pek onaylamadı, buna karşılık kendileri de boykotları ve gösterileri engelleyecek cesareti gösteremediler. Güneydeki kentlerde ve Dr. Sun Yat-sen'in Milliyetçi Rejiminin başkenti olan Kanton'da, yetkililer durumu kontrol etmekte çok daha çaresizdiler ve gerçekte de bu boykotlara karşı yapabileceklerini yapmayarak bir ölçüde de desteklediler. Milliyetçilik, ülke çapında yaygın bir itici güç haline geliyor, daha yakın sürelere kadar yabancıların varlığından haberleri olmayan işçi ve köylüler, İngiliz ve Japonlardan nefretle söz ederken, diğerlerinden daha ayrıcalıklı bir biçimde konuşuyorlardı. Hükümetin kendisinden, görevlilerinden veya bakanlarından konu açılınca, «ülkeyi satan hırsızlar» ya da «emperyalistlerin köpekleri» gibi deyimler sık sık kullanılır olmuş, daha da ötesi, her tarafa yazılmıştı. Ordu, veya askeri yöneti-

Sun Yat-sen'in ölümü kısa bir süre için ülkeyi yasta birleştirdi.

Üstte Sun Yat-sen'in portresi ve Kuomintang bayrakları monarşinin kaldırılmasının yıldönümünü kutluyorlar.

cilerin orduları, yabancılarla savaşmaya hiç istekli olmadıklarından halkın gözünde, değersiz kişiler olarak gülünçleşiyorlardı.

Bütün bunlar, devrimci güçlere, hem Milliyetçilere hem de Komünistlere, büyük bir yardım oluyordu. Halk kitlesini eyleme geçirmek için Devrimcilerin arzuladığı ulusal ögeler bir bir ortaya çıkıyor, kolaylıkla anlaşılarak hemen benimseniyordu. Yabancılar, Çin'in tüm bozuklukları için, politikacıların zayıf ve kötü yönetimleriyle, askeri yöneticilerin bencilliklerini neden olarak gösteriyorlar, oysa Milliyetçiler, bütün suçlamaları yabancılara yöneltererek, Çin'in yöneticilerini ve arkasındaki egemen sınıfları pek yaralamıyorlardı. Komünistler ise yabancıların tüm bu saldırılarını, hırslarını toplumun güçsüz, çökmüş ve sosyal adaletten yoksun olmasının nedenleri olarak görüyorlardı. Onlara göre yabancılardan gelen kötülüğü yok etmenin tek yolu, eski toplumu yıkarak yerine çok daha iyisini getirecek olan, sosyal devrimdi. Böylece yabancılar hemen ülkeden atılacaklardı. Bu konularda, ilerde ayrılmaya neden olacak görüş ayrılıklarının tohumları şimdiden görünmekle beraber, 1925 ve 1926'larda iki partinin birliği ve düzeni hâlâ süregelmekteydi.

ASKERİ YÖNETİCİLERİN YIKILIŞI

Kanton Rejimi, 1925'lerden önce başlayarak, Çin'in diğer bölgelerini egemenlikleri altında tutan askeri yöneticilerle başedebilmek için kuvvetlerini geliştirmeye başlamıştı bile. Ve zamanın geldiğini anlayarak planlarını eyleme geçirmeye karar verdiler ancak rakiplerinin açık bir biçimde belli olan moral çöküntüleri ve kendilerini destekleyenlerin güçleri, Kanton'dakilere cesaret verdi. Böylesine yeni bir iç savaşın getireceği en önemli risk başarıldığı sürece, Devrimle, Japonları ve Batılı güçleri karşı karşıya bırakacağı idi. Fakat bu nokta Komünistlerin cesaretini hiç bir zaman kıramadı. Tam tersine onlar böyle bir çatışmayı memnunlukla beklerken, tüm yurtseverlerin kendilerini vargüçleriyle destekleyeceklerini biliyorlardı.

Öte yandan Milliyetçiler, yakın bir sürede belli olacağı gibi, Batılılarla savaşmanın kendilerini ilgilendireceğinden kuşku duyuyorlardı. Nanking caddelerindeki cinayetlerin kıvılcımlandırdığı ulusal küskünlüğün ve kızgınlığın o ateşli heyecanı içinde, bu ayrılıklar pek belirlenmemekle beraber, yabancılar ve onların hükümetleri de bu durumu anlayacak halde değildiler. Oysa 1926 yılında kuzeyde Kanton'dan başlayan Ulusal Eylem, ilk adım olarak Hunan bölgesini ele geçirince yabancı güçler, bu «Kızıl Devrimi» önleyecek herhangi bir askeri yöneticiyi desteklemeye karar verdiler, ne var ki artık askeri yöneticilerin dayanma gücü pek kalmamıştı. Kısa sürede Hunan'ı ele geçiren devrimci ordular, buradan da ilerleyerek Hankow'a girdiler ve bu kentin kardeşleri sayılan Yangtze'nin güney yakasındaki Wuch'ang ile, Han nehrinin karşı yakasındaki Hanyang'ı da ele geçirerek, bugün Çin'in en büyük merkezlerinden biri olan Wuhan bölgesini denetimleri altına aldılar. Wu P'ei-fu tarafından savunulan bu bölge, birliklerinin hafif bir direnç göstermesine rağmen fazla dayanmadı ve 1926 yılının sonbaharının sonuna doğru devrimcilerin eline geçti.

Üstte Çin'in sorunları yüzünden çekilen sıkıntılar yabancılara yükleniyor. Bekçi sandalı

Wuhan'ın düşmesi üzerine devrimci hükümet buraya getirildi ve Yangçe'den başlamak üzere Nanking ve Şanghay'a ilerleme hazırlıkları buradan yürütüldü. Önceleri karşı konulmalarına rağmen, daha sonra askeri yöneticilerin orduları, öteden beri ilgi duydukları bu eyleme ve kendi vatandaşlarına karşı savaşmamak için, ortadan kayboldular. Böylece tüm güney Çin devrimin etkisi altına girdi. Batıda yaşayan askeri yöneticiler tüm bu olayların uzağında, aynı zamanda Pekin'den de uzakta olarak, yeni rejime karşı ya iyi niyet gösterilerinde bulundular ya da görünüşte onların egemenliğini kabul etmenin daha akıllıca olduğunu, kabul ettiler.

NANKİNG OLAYLARI

Tüm orduya kumanda eden Çiang Kay-şek Nanking'e yaklaşmaya başlamıştı; fakat kışı Kiangsi'nin başkenti Nançang'da geçirirken bu kenti ülkenin yeni başkenti yapma girişimleri, Parti Liderleri tarafından olumlu karşılanmadı çünkü Liderler, 1 Ocakda Wuhan'ı başkent yapmak istiyorlardı. Bu anlaşmazlık üzerine Partinin sol kanadıyla arası açılan Çiang Kay-şek, Şanghay'dan gelen kendisini destekleyen zengin taraftarlar ve onların gizli ajanlarıyla Nançang'da, ortaya çıkan son durum üzerine, bir görüşme yaptı. Daha önce başarısız olmasına rağmen, Komünistlerin yönetiminde örgütlenen Şanghay İşçi Birliği ve daha önceki boykot görevlilerini de içeren diğer sol kanat grupları, Şanghay'ın Çin yönetiminde bulunan bölgesinde bu kez başarılı bir darbe girişiminde bulundular ve askeri yöneticinin birliklerini kovdular. Bu olaydan iki gün sonra, Milliyetçi ordu Nanking'i ele geçirdi ve kente giriş sırasında birliklerin yabancı uyruklulara saldırmaları sonucu birçok kişi hayatlarını yitirdi. Yabancı savaş gemileri, oturanların boşaltılabilmesi için, kenti yoğun biçimde mobbalamaya başladılar. Bu olay, Batılı emperyalinstleri ve devrimci orduları, savaşın eşiğine getirdi.

Kuomingtang üyesi kişiler bu olaylara çok üzüldüklerini fakat Nanking'deki öldürme olaylarının, Komünist subayların yönetiminde olanlar tarafından gerçekleştirildiğini, her zaman için ileri sürmüşlerdir. Fakat o sıralarda kentte bulunan İngiliz Konsolosluk Görevlileri hiç de böyle düşünmüyorlar aksine, güçlü kanıtlara dayanarak, iki grup arasında hiç bir farkın bulunmadığı görüşünü savunuyorlardı. Önceki senenin acı olaylarına rağmen gerçek olan birşey varsa o da, ister Komünist ister Milliyetçi subayların yönetiminde olsun, doktrine edilmiş birliklerin, öğretilmiş olmalarına rağmen, askeri yöneticilerin egemenliği altındaki vatandaşlarından çok daha fazla yabancılara yaklaştıkları ve zaferi izleyen yıllarda kendi benliklerini yitirmeye yüz tutmalarıydı. Fakat Çiang, Şanghay'ın özgürlüğüne yeni kavuşmuş Çin yönetimindeki bölgesine geldiği zaman gergin bir havayla karşılaştı. Kentte oturan yabancılar tarafından tehlikeli «Kızıl» olarak nitelenen Çiang'ı, yabancı güçler de Nanking tecavüzlerinin sorumlu kumandanı olarak gördüklerinden, kentten kovmak için hazır durumdaydılar. Bu durum, Çin-Şanghay'ını elinde tutan komünistlerin yol gösterdiği şehirli

devrimcilerle kendi subayları arasında kuşku ve kötüniyet belirmesine yol açtı. Çiang'ın, sola kayan Wuhan hükümeti ile de arası açık bulunuyordu.

Wuhan hükümetinin resmen göreve başlamasından hemen üç gün sonra, 3 Ocak 1927'de, Komünist Partisinin örgütlediği ve, daha sonraki yıllarda partinin önde gelen liderlerinden biri fakat Kültür Devriminin baş kurbanı olacak olan, Liu Şao'ç'i tarafından yönetilen kalabalık bir işçi topluluğu, Hankow'daki, kenti nehir kenarıyla birleştiren bölgede bulunan, İngilizlerin Ayrıcalıklı Yerlerini işgal ettiler. Polis güçlerini kolaylıkla altederek, deniz kuvvetlerinin de olmamasından yararlanarak, bölgeyi zorla ele geçirdiler. Aslında 1926 yılının yaz mevsimi başlarında İngilizler, bu tür olaylara engel olabilmek için, Hankow'a bir kruvazör getirmişlerdi. Kış mevsiminde Yangtze nehrinin sularının azalmasına karşın Wuhan'da demrileyebilen büyük gemiler, kışın ters yönde gelişen hızlı akıntılar yüzünden, nehrin aşağı bölgelerine getirilememekteydi. Bu nedenle Wuhan'da aylarca hareketsiz bekletilen kruvazörün riskinden kaçınmak için, İngiliz Deniz Kuvvetleri yetkilileri, nehir alçalmaya başladığı zaman gemiyi çekiyorlardı. Kıyıdan 400 mil içerde bulunan Hankow'daki Ayrıcalıklı Yerlerin, büyük bir deniz ve kara saldırısına geçmeden, -ki bu da ancak bahar geldiği zaman olabilirdi- yeniden geri alınamayacağını anlayan İngiliz Hükümeti, deniz kenarındaki Şanghay'ın her mevsimde rahatlıkla korunabileceğini çok iyi biliyordu. Böylece Hankow ve onunla beraber nehrin aşağısında Nanking'e doğru olan kısımda bir nehir limanı olarak kullanılan Kiukiang'daki çok küçük Ayrıcalıklı Bölge de, gözden çıkarılmış oldu. Pekin'de bulunan İngiliz Elçiliğinden Mr. O'Malley adındaki subay, geri verilen iki Ayrıcalıklı Bölgenin antlaşmasını görüşmek üzere Hankow'a gönderildi.

Wuhan hükümeti böylece, emperyalistlere karşı, önemli bir zafer kazanırken başkumandan Çiang Kay-şek'in henüz böyle bir başarısı yoktu. Bu durum Çiang'ın, Wuhan'daki sivil yönetimle arasındaki kırgınlığın daha da artmasına neden oldu. Kendisine Wuhan'dan, daha alt sınıftaki subayların düzeyine indiren yeni bir kumanda yetkisi verildiği an Çiang, artık ayrılık zamanının geldiğini anlamıştı.

ÇATLAK GENİŞLİYOR

Komünist Çinliler için kötü bir gün olarak anılan 12 Nisan 1927 tarihinde Çiang, sol-kanat güçlerinin elinde bulunan Şanghay'ın Çin kesiminde kanlı bir darbe girişiminde bulundu. Binlerce kişi öldürüldü, yüzlercesi hiç yargılanmadan idam edildi. Bu katliam Komünistler tarafından uzun seneler unutulmadı ve yirmi-iki sene sonra, «kan borcu» olarak adlandırılan olayla ödetildi. Şanghay'daki olaylardan kurtulan çok az sayıdaki Komünist lider arasında, aklını ve şansını iyi kullanan, Çou En-lai da vardı. İki gün sonra gerçekleştirilen aynı tür darbe ile tüm Kanton'un denetimi Çiang'ın eline geçti ve 24 Nisanda Nanking'de yeni bir Milliyetçi hükümet kurulduğu açıklandı. Wuhan bu hükümeti tanımadığını bildirdi ve Komünist Partisinin desteğini sağladı fakat yine de iki hükümet arasında askeri bakımdan en güçsüz olanı idi.

Fransız tankları Şanghay'daki bölgelerini koruyorlar, 1927.

Üstte Mao yeni halk ordusunu harekete getirdi. Devrimci çizgisi Ağustos 1927'de Komünist Parti tarafından kabul edildi.

Wuhan hükümeti, bundan sonra ancak üç ay daha dayanabildi; bu sıralarda, Dr. Sun Yat-sen'in gerçek halefi olarak nitelenen ve imparatorluk döneminin devrimcilerinden olan fakat Çiang Kay-şek'i liderliğe getiren askeri güce hiç bir biçimde kumanda etmemiş olan, Wang Ç'ing-wei başta bulunuyordu. Wang bu süre içinde sol-kanat Milliyetçisi olarak tanınmasına rağmen, yine de Rus danışman Borodin ve hükümetin Komünist üyeleri tarafından, kendisine ve çevresindekilere fazla güvenilmezdi. Ordudaki milliyetçi subayların hepsi de kırsal kesimden gelme toprak ağaları idi; kırsal kesimdeki devrimci güçlerin Mao Tse-tung tarafından örgütlendiğini ve bunların Hunan'da, özellikle toprak ağalarını hedef alan, sosyal devrime hazırlandıklarını öğrendikleri anda büyük bir telaşa kapıldılar. Moskova, Komünist Partisini, Kuomingtang'la birliği sürdürmeye zorluyor fakat Kuomingtang, tüm organlarıyla birlikte, bu politikaya giderek artan bir tepki gösteriyordu. Söylendiğine göre Hindistanlı bir Komünist olan Roy, Komünistlerin Kuomingtang'la beraber olmasını ve dolayısıyla onu içten denetlemesini arzu ettiğini bildiren, Moskova'dan gelen bir telgrafı, Wang Ç'ing-wei'ye göstermekle, bunalımın artmasına neden olmuştur.

Bu nedenle Wang ve Milliyetçiler Komünistlerle her türlü ilişkiyi kesmeye karar verdiler. 15 Temmuz 1927'de hükümetten çıkarılan Komünist Partinin askerleri de, Wuhan'da silahlarından arındırıldı ve Partinin illegal bir örgüt olduğu açıklandı. Borodin, Roy ve eski liderin dul karısı Madam Sun Yat-sen'in de aralarında bulunduğu bazı Çinli Komünist liderler Moskova'ya hareket etti.

Komünist Partisi Ağustos başlarında yaptığı gizli bir toplantıda bu olaylara tepki olarak, Komintern'in Kuomintang'la olan ittifakın sürmesini isteyen tutumuna taraftar olan ve Mao Tse-tung'un izlediği devrimci çizgiye büyük ölçüde destek olmuş bulunan, partinin ilk Genel Sekreteri Ç'en Tu-hsiu'yu görevden aldı.

Temmuz ayının 31. gününde Nanchang'da, Çiang'ın eski karargâhının bulunduğu bölgede, Komünist subayların yönetimindeki yerel güçler kenti ele geçirdiler. Fakat daha sonra yakın çevrede örgütlenmiş bulunan Milliyetçi kuruluşların üstesinden gelemeyerek, 5 Ağustosta kovuldular ve güneye doğru, bölgenin dağlık iç kesimlerine çekilmek zorunda kaldılar. Bu ayaklanma, Komünist Silahlı Kuvvetlerinin daha sonra efsanevi ve tanınmış kahramanlarından olacak olan, Çu Teh tarafından yönetilmiş; yanında da genç subaylardan, ilerde Mao'nun sağ kolu olarak görev yapacak, Lin Piao vardı. Bu olay o zaman fazla yankı uyandırmamakla beraber, yirmi-iki sene sonra kesin zafere erişmek için bir sürü olayların üstesinden gelen Kızıl Ordunun kuruluş tarihi olması bakımından çok önemliydi.

Eylül 1927'de, Wuhan hükümeti, Çiang Kay-şek'in Wang Ç'ing-wei ile açık bir sürtüşmeye girişmek istememesi ve beraberliğin görünüşte de olsa sürmesi için Nanking hükümetinden çekilmesi üzerine, bu hükümetle bütünleşerek kendi varlığını yitirdi; buna karşılık Çiang Kay-şek akıllı bir

İşçiler harekette: Devrimci milisler, 1925.

taktikle hükümetten çekilmekle beraber yine de Wang'ın askeri gücünü çevreye belli etmeden kendi denetimi altında tutuyordu. Japonya'ya giden Çiang Kay-şek orada, bir kardeşi Dr. Sun Yat-sen'in dul karısı bir diğer kız kardeşi ise, Konfüçyüs soyundan gelen ve banker olan H.H. Kung ile evli bulunan, Şhanghay'lı Hıristiyan bir Papazın kızı, Soong Mei-ling ile evlendi. Böylece, Soong Hanedanı olarak adlandırılan bu aile, Çin'in politik yaşamında en ön saflarda yer almaya başladı. Erkek kardeş T.V. Soong ise, Çiang'ın borsa acentalığı yaptığı günlerden arkadaşı olması nedeniyle, yeni rejimin mali işlerine bakan «sihirbaz» oldu.

Çiang, 1928 yılının başlarında Nanking'de yarattığı politik ortamla, rakibi Wang Ç'ing-wei'nin bir daha geri gelmesine olanak bırakmayacak biçimde, politik gücü yeniden ele geçirdi. Devrimci hareket 1927 senesinin sonlarında kesin olarak ikiye ayrılmıştı, Milliyetçiler ve Komünistler. Çok daha fazla üyeye sahip olan Milliyetçiler hükümeti denetimleri altında tuttukları gibi, ayrıca da son askeri yönetici bulunan Mançurya'daki Çang Tso - lin'i devirerek Pekin hükümetini sona erdirecek yetenekleri bünyelerinde barındırıyorlardı. Fakat bundan sonraki on sene içinde Çiang'ın Nanking'deki yönetimi yasal kabul edilerek tüm yabancılar tarafından tanındı. Güneyde dağlık bölgedeki Komünistlerin ayaklanmalarını bastırmak için sürekli olarak saldırılar düzenleyen Çiang'ın bu çabaları sürüp giderken, Komünist Partisi her geçen gün daha güçleniyordu.

Milliyetçiler bütün beceriksizlikleriyle Mao'nun gerillalarını yakalamaya hazırlanıyorlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Milliyetçiler ve Komünistler

O dönemde Çin'de bulunan gözlemcilere, hatta çoğu Çinlilere göre 1927 yılında devrim, artık ılımlıların, hatta sağcı öğelerin denetimine geçmişti. Komünistler bastırılarak, dağıtılmışlardı. Aslında içerde derlenmek ve barış ortamı sağlamak gerekirken, Kuomintang'ın kesin sona varmak için komple bir zafer kazanmak isteğinde olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Nanchang'daki başarısızlıktan sonra güneye doğru çekilen Kızıl Ordu Kiangsi üzerinden Kuangtung bölgesine girdi ve 1927 Eylülünün son günlerinde önemli bir liman kenti olan Swatow'a saldırarak burayı ele geçirdi. Fakat bu başarı kısa sürdü ve birkaç gün içinde burayı terk etmek zorunda kalan Komünistler, kışı geçirmek için ulaşılması biraz daha güç olan Kaungtung'un kıyı kesimine yerleştiler. Aynı ayda, kendi doğduğu bölge olan Hunan'da bir komünist ayaklanma başlatmakla görevli olan Mao Tse-tung Ç'anşa'da tamamen başarısızlığ uğradı ve yakalanıp öldürülmekten zor kurtuldu. Bir söylentiye göre de tutsak edildiği fakat tanınmadığı ve sıradan bir köylü sanıldığı için kaçabildiği iddia edilir. Bu yenilgi üzerine, Hunan ve Kiangsi sınırında Çingkanşan'daki dağ istihkamına, bir avuç yandaşı ile birlikte çekildi. Burası tam sınırda oluşu yüzünden uzun süredir bir çete yatağıydı, çünkü bir eyalet yönetiminin saldırması halinde ötekiler işe karışmıyorlardı. Aralık ayında güney Kızıl Ordusu, Rus komünisti Neumann'ın örgütlediği bir iç ayaklanma sonucu Kanton'a hücum etti. Şehir 2 gün tutuldu ama Kuomintang generali Li Ç'i-şen tarafından korkunç bir kıyım sonucu tekrar geri alındı. Yıllar sonra Halk Cumhuriyeti tarafına geçen Li Ç'i-şen yaşantısını cumhuriyetin başkan yardımcısı olarak bitirdi. fakat Kanton'daki anıtta 1927'deki katiamının izleri hâlâ vardır. Çin politik yaşantısında doğu ya da batı Avrupa modellerine hiç benzemeyen yönler vardır.

Güneyde yenilen kaçak Çu Teh ve ordusu 1928'de güneye, Hunan'a yol alarak Çingkangşan'daki Mao Tse-tung'a katıldılar. Bu olay komünist tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımlanır ve Çangkanşan'daki karşılaşma güncel sanatların en sevilen konusudur. Bu olay gerçekten olağan-

üstü idi. Çu ve Mao yıllar sonra kendilerini zafere götürecek bir ortaklık oluşturdular; kuvvetlerini yeniden örgütlediler, yeni üyeler edindiler, toprak ağalarının mülkünü yoksul köylülere dağıttılar. Sistematik eğitim politikası ve askeri eğitim, sayıca üstün Kuomintang güçlerine karşı sürdürülecek dinenişi gerçekleştirip zafere ulaşacak olan gerilla savaşçılarının nüvesini oluşturdu.

MOSKOVA'NIN İLGİSİZLİĞİ

Çu ve Mao'nun Güney Çin'in ücra köşelerinde yarattıkları değim ve düzenin tersine, Şanghay'daki Fransız ve Uluslararası Yerleşimlerin emniyetine sığınan Komünist Partisinin merkez organları, acınacak bir entrika, anlayışsızlık ve doktriner bilgiçlik örneğiydiler. Politbüro, Kominternden emir alan ve onlara itiraz etmeye cesaret dahi edemeyen, Moskova'da eğitim görmüş kişilerce yönetiliyordu. Güney Çin'deki askeri seferin başarısızlığının sorumluluğu üzerine atılan Ç'ü Ç'i-pai partinin Moskova'da toplanan 6. kongresinde genel sekreterlikten uzaklaştırıldı ve yerine yine kent - yönelimli bir kişi olan Li Li-san getirildi. Li bütün çabasını grevleri yaygınlaştırmaya ve öncülük etmeye adamıştı. O devrimin sadece proleter işçilerin desteği ile büyük şehirlerde gerçekleşebileceğine inanıyordu. Uzak bölgelerdeki köylülerin faaliyetlerini iyi fakat çok küçük çapta buluyordu. Ruslar bütün dünyayı sarsan 1929-1930 gerilemesinin tüm sanayileşmiş ülkelerde devrim yaratacağına ve Çin hareketinin de böyle bir gelişmeyi yakalamaya hazır olması gerektiğine inanıyorlardı. Bundan dolayı da çabaların kent devrimi üzerinde yoğunlştırılması çok önemliydi.

Gerçekte bu düşünce Çin için çok yersizdi: 1930'lardaki ekonomik krizden sadece yabancıların bulunduğu liman şehirleri etkilendi. Köy Çin'i gene eski ayrı yaşantısını sürdürmeye ve kendi ıstıraplarını çekmeye devam etti. Şanghay'daki gizli parti organları arasındaki zayıf ve çoğunlukla bölünmüş liderlik, köylerin gerçeklerini görmekten yoksundu ve bu sırada Mao ve Çu'nun yaptıklarına az etkileri oluyordu. Var olan etkileri de «talihsizdi».

1930 yılında hâlâ Moskova'nın emirlerine uymaya gayret eden Li Li-san komünist devrimi gerçekleştirmek üzere ellerinde büyük şehir bulundurmak için Çu-teh'e Hunan'ın başkenti olan Ç'angşa'yı ele geçirmesini emretti. Çu şehri almayı başardı ama 10 günden fazla tutamayacak kadar zayıftı. Büyük kayıp vermeden dağlara çekilmeyi başardı.

Ç'u Ç'iu-pai'den sonra gelen Li Li-san'dan da memnun olmayan Moskova, yeniden eğitileceği gerekçesiyle Li'nin Rusya'ya yollanmasını istedi. Li gitti ve 1949 yılına kadar Çin'e dönmedi. Yetke şimdi Moskova'da öğrenim ve eğitim gören «geri dönen öğrencilere» verildi. Kuşkusuz Marksizm hakkında çok şey biliyorlardı ama Çin hakkında hiç bilgileri yoktu.

Çu ve Mao'nun başlattığı gerilla hareketi olmasa, komünist hareket çoktan hızını kaybeder ve az yandaşı olan bir entellektüel hareket olmaktan öteye gitmezdi. İhtiyatlı milliyetçi polis ve onların gayretli müttefikleri

Üstte Bir Fransız mecmuasında tasvir edilen Çin ordusunun değişimi. Sağdakiler 1911'deki Çin askerleridir.

olan yabancı polisler haricinde çok az kişi gizli komünist partinin varlığından haberdardı ve hatta daha da az kişi partiyi Çin politikasında önemli bir etken olarak görüyordu. Öte yandan, tüm ülke, hükümetin dert yuvası bulduğu ve yoketmeyi başaramadığı gerillaların gerçek bir kuvvet meydana getirdiklerini yakında anlayacaklardı. Çingkanşan'daki ilk reorganizasyondan sonra Çu ve Mao çok az bir muhalefet ile 3 yıla yakın bir süre çalışabildiler; bu süre onların ilerideki başarılarında büyük rol oynayacaktı.

ÇİANG KAY-ŞEK VE İMHA KAMPANYALARI

Çiang Kay-şek'in yükü daha ağır idi: Kuomintangda kendi kanadının başarısına rağmen, feodal bakış açısından kurtulamayan ya da Çiang'ın yetkesini kıskanan çeşitli askeri yöneticilerin muhalefetiyle karşı karşıyaydı. Milliyetçi generaller arasında en önemli yeri olan Kuangsi grubu güneyde yetkesine karşı geldi; kuzeyde ise 1930'da Feng Yu'hsiang tarafından destek gören ve Wang Ç'ung-wei tarafından yönetilen büyük bir isyanla karşılaştı. Bu hareket yaklaşık 1 yılda, daha çok küçük rütbeli subayların kaydırılmasıyla bastırıldı. Sonunda şartları tersine çeviren Çang Tso-lin'in hâlâ Mançurya'da askeri yönetici olan oğlu Çang Hsueh-liang'ın işbirliği oldu. Çang da, isyancıları Pekin'den kovduğu sırada, muhtemel rakiplerden biri idi.

Çok önemli olan bu uğraşlar Çiang'ın, Kiangsi-Hunan komünist ayaklanmasını ezmek için geniş ölçekte bir sefere çıkmasını engellemişti. 1930 yılı sonunda Çiang, kendini onlara karşı harekete hazır hissettiği sırada çoktan büyümeye başlamışlardı bile. Birinci İsyancı İmhası Kampanyası olarak adlandırdığı bu hareketi Kasım ayında gerçekleştirdi. Kızıl Ordunun gücü yaklaşık 10.000 kişi idi, Çiang'ın kuvvetleri ise çok daha fazla idi. Fakat saldırıları, Mao'nun ölümsüzleşen «Düşman saldırınca geri çekil, durunca bizar et, kaçınca takip et» gerilla taktiği ile karşılandı. Milliyetçiler yenilgi ile geri çekildiler. Ertesi yıl, 1931'de yılmadan ve bu deneyden hiçbir şey öğrenmeden Çiang ikinci kez imha kampanyalarını tekrarladı. Kızıl Ordu sayıca çok büyümüştü ve tahminen 300.000 kişiyi bulmuştu. Bunlar basit çapulcular değildi, Çiang önemli bir isyanla karşı karşıya idi.

İkinci ve üçüncü seferler birinciden daha başarılı değildi. İkincisi, boşa çıktı, üçüncüsü ise 1931'de Japonlar Mançurya'yı kuşatıp Çin'i daha geniş kapsamlı bir savaş ile korkutunca iptal edildi. Bu tehdit Çin'in en zengin eyaletlerinden üçünü kaybetmeyi kabul etmesiyle savuşturuldu. Bu Nanking rejiminin prestijini arttırıcı bir durum değildi ve dışarıdaki düşmanlarla savaşma yerine içerdekilerle uğraşılması eleştirileri arttırdı. Toplumun komünistlere karşı olumlu bir tutum içine girmesi, Çiang'ın «önce içte huzur, sonra dışta savaş» tezini yinelemesi sonucu gerçekleşir.

Kamu hoşnutsuzluğunun başka belirtileri de vardı. 1932 Şubatında Japonlar Şanghay'daki Çin kuvvetlerine doğrudan saldırdılar. Yerli Çin kuvvetlerinin birkaç hafta kahramanca ve başarıyla karşı koydukları uzun bir

Çinlilerin «Büyük Kılıç» birlikleri Japon tehdidine karşı eğitiliyor.

Sol üstte Japonların amaçlarının, Almanlar tarafından alaycı biçimde değerlendirilişi. Japonya Mançurya'yı ele geçiriyor. **Sağ üstte** Çinlileri yeniyor. **Sol altta** Milletler Cemiyetince uyarılıyor ve **Sağ altta** bildiriyi bölgeyi ele geçirmek için bir işaret olarak yorumluyorlar

Üstte Çin'in «açık kapı» politikasıyla alay eden Alman karikatürü: Japonya Mançurya'dan Rus ayısını çıkarıyor. **Altta** Savaşta yer almak istediği takdirde, her zaman el altında olmaya özen göstermesi gerektiği konusunda ikaz ediliyor.

savaş başladı. Şanghay'daki çok geniş kamuoyu ve bazı gönüllü örgütler tarafından destek görüyorlardı. Fakat Nanking hükümeti hiçbir destek vermiyordu ve bu kargaşalıkta, Japonya'yı yumuşatıp yöresel yerleşimle çarpışmaları durdurucu bir yol arıyordu. Bu gerçekleştirildi ve ülkeyi koruyanlar Japonlarla ilişkileri olmaması için Fükien bölgesine taşındılar.

Fukien, Kiangsi ile bitişiktir; Çin komünistleri, Fukien'de bulunan ve Nanking hükümetinin kendisine karşı tutumundan hoşnut olmayan Milliyetçi orduyla ilişki kurmaları olanağı vardır. O rejim, 1931 Kasımında başkent olarak Juiçin'i seçen ve komünist cumhuriyeti kuran Kiangsi komünistlerine daha kuvvetli bir saldırı yapmayı tasarlamaktaydı. Yöre en az 300.000 kişi tarafından korundu ve hepsi bitişik olmayan ve bazısı da sınırda olan 300 köy kontrol altına alındı. Şimdi tüm güney ve orta Çin'de on bir «kurtarılmış bölge» vardı.

1932 Haziran ayındaki dördüncü imha kampanyası savaşın yeni boyutları için bir örnek oldu. Çiang'ın kuvvetleri 500.000'i buluyordu, savaş 1933 Martına kadar yaklaşık 9 ay sürdü ve Milliyetçi ordunun açık yenilgisiyle sonuçlandı. 3 bölük tamamen yokedildi, 2 bölük generali tutsak alındı, 10.000'den fazla silah ele geçirildi. Dördüncü kampanyanın yenilgisi şimdi ciddi sorunlarla karşılaşacak olan Kiangsi Sovyet Cumhuriyeti için çok önemliydi.

KOMÜNİST ÖNDERLİĞİN YANLIŞLARI

Şanghay'daki gizli Politbüro şimdi, sürekli olarak karşı karşıya bulundukları takip edilmek, tutuklanmak ve öldürülmeye ek olarak gerçek komünist kuvvetten de uzak kalmak ve denetimi kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu görüyordu. Yeni cumhuriyetin başkenti olan Juiçin'e taşınmaya karar verdiler.

Bu taşınma işinde pek de uzman olmadığı anlaşılan Milliyetçi emniyet örgütünün haberi ve müdahelesi olmadan gerçekleştirildi. Mao Tse-tung ve Çu Teh açısından milliyetçilerin daha uyanık olmaları tercih edilirdi.

Partiyi hâlâ yöneten «Geri dönen öğrenciler grubu» şimdi Kiengsi'nin siyasası üzerinde doğrudan etkili olabilirdi. Resmi Komünist tarihine göre, sonucun felaket olmasına kendi hataları neden olmuştur. Onlar 1933 Kasım ayında Fukien'de Çiang Kay-şek'e karşı gelen milliyetçi ordu ile işbirliği yapmaktan ve onlarla birlikte oturmaktan kaçındıkları için suçlanırlar. Komünistler, bu muhaliflerin, sahte devrimci olduklarını öne sürerek onlarla işbirliği yapmaktan kaçınmışlardır. Bu politikanın Mao tarafından benimsenmediği söylenir.

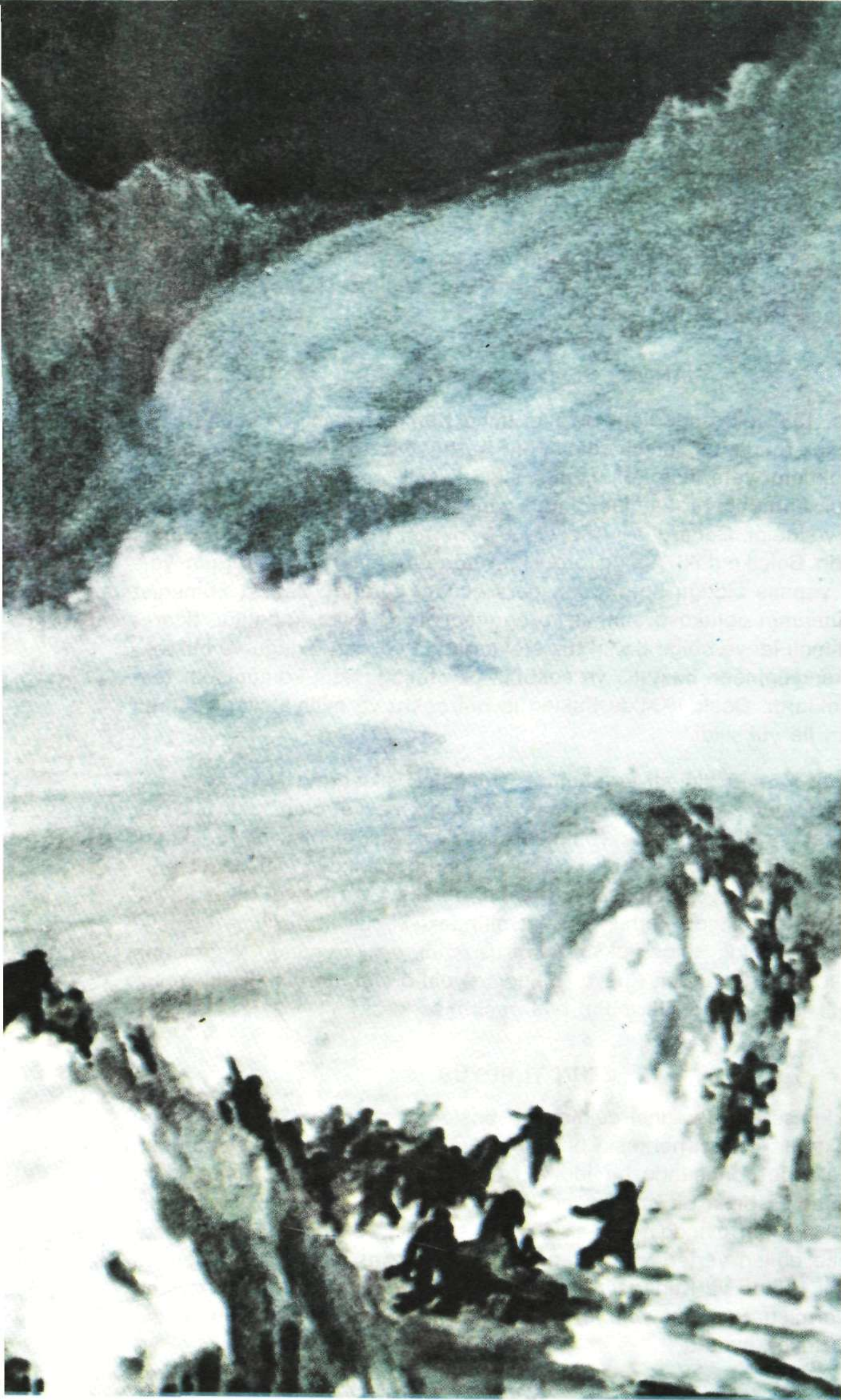
Kiangsi Sovyet Hükümetinin Geçici Merkez Yürütme Kurulunun başkanı olan Mao'nun, Şanghay'dakilerin yerine ne derece geçtiği ya da onlara gerçekten muhalif olup olmadığı hâlâ karanlıktır. Çoğu tutanaklar son-

Üstte Mançurya'da Japonlar tarafından yakalanan bir tutsak, kendini öldürecek olan makineli tüfek mermilerini taşıyan bir kemer takmış. 1933 yılının bahar ayında Japonlar tüm Mançurya'yı ele geçirmişlerdi.

Ai Chung-hsin tarafından yapılan resim destansı U:

yüşün Büyük Kar Dağlarını aşmasını betimliyor.

radan kaybolmuştur, diğerleri de büyük bir olasılıkla gün ışığına çıkarılmamıştır. Şimdi iddia edildiğine göre Mao her zaman gerçek liderdir; fakat kendi yazılarında, başkalarının hataları yüzünden 5. kampanyanın başarıya ulaştığını belirtir. Fukien muhalifleriyle işbirliği yapmamalarının Mao'nun öğütlerine ters düştüğü de iddia edilir. Anlaşılan, kendisinin de kabul ettiği gibi, tüm denetim onda değildi; olsa bile saydığı hatalarda kısmen onun da sorumluluğu vardır. Gerçekler, onun, Şanghay'dakiler Juiçin'e varmadan önce az yetkiye sahip olduğunu gösterir. Kültür devriminde gözden düşenlerin 1933-34'lerde de kuvvetsiz oldukları düşüncesi, gerçeği bulmakta yardımcı olmamaktadır.

ÇİANG'IN BEŞİNCİ KAMPANYASI

Mao, 1933'teki önderliğin Beşinci İmha Kampanyasının zulmüne karşı koyabilecek taktik uygulayamadığını öne sürdü. Sabit yerlerde savaşmış ve gerilla taktiğini yeterince kullanamamışlardı. Asıl sorun, komünistlerin uyguladıkları herhangi bir taktikle Çiang'ı yenebilip yenemeyecekleri idi. Giang Hitler'in yolladığı, General Von Seeckt'in yönettiği (General sonra II. Dünya Savaşında Belçika'daki Alman ordusunu yönetti) Alman askerlerinin yardımı ile, yapmış olduğu hatalardan ders almayı öğrendi. Seeckt komünist alanın tümünün ablukaya alınmasını öğütledi. Tüm yollar kapatıldı, ticaret yasaklanmalı idi ve bölge doğal tuz stoklarından yoksun olduğu ve bu yoksunluk kendiliğinden hastalık ve sakatlık yaratacağından, komünistler teslim olacaklardı. Ocak 1934'de Fukien isyanı çöktü ve milliyetçilerin morali bu başarı ile yükseldi.

Çiang öğütleri dinledi ve komünist bölgeleri sıkıştırmak için koruganlar yaptırdı. Aynı zamanda o zamana göre büyük kuvvet olan 1.000.000'dan fazla asker ve 200 uçak ile yoğun bir saldırıya geçti. Mao ve Çu kendi olanaklarıyla bu saldırıya karşı koyabileceklerini ablukayı yıkabileceklerini ummuyorlardı. Kiangsi bölgesini terketme, ablukayı yarma ve kuzeybatıya, Kuzey Şensi'de oluşan komünist kontrolündeki küçük kurtarılmış bölgeye gitme kararı verildi. Bölge yoksul fakat uzak idi, aynı zamanda Moğolistan sınırına yakın olduğundan Rusya'ya kaçma yolu olarak görülebilirdi. Ne var ki komünistler bunu akıllarından bile geçirmiyorlardı.

UZUN YÜRÜYÜŞ

Hiç kimse, bu destansı çekilmenin başlamasına kimin karar verdiğini bilmemektedir. Bugün herkesin bunu Mao'ya atfetmesine rağmen o bunun kendisi olduğu konusunda bir iddiada bulunmamıştır. Karara kimse karşı çıkmamıştır ve belki de şartlar, bu kararı verenin bilinmemesini gerektirmiştir. 1934 Ekim ayında yaklaşık 100.000 savaşçı ve birçok kadın ve çocuk, bloke edilen yerleri yararak güneybatıya doğru ilerlemiş ve Kiengsi, Kuantung, Hunan ve Kuangsi'nin dağlık bölgelerinden kaçarak uzak Kueiçou'ya varmıştı. Bu kaçış yolu, eyaletler arasındaki geleneksel işbirliği yokluğunu ortaya koydu.

Üstte Japonlar, Güney Mançurya Demiryolu üzerindeki temel şehir olan Mukden'in düşüşünden sonra ele geçirilen silahları inceliyorlar, 1931.

Kiangsi'den asıl çekilmenin yanısıra, diğer komünist karargâhları da terkedildi ve oradakiler Şensi'ye doğru ayrı gruplar halinde yürüdüler. Yangtze'nin iki yanındaki Ssuçuan, Hunan, Hupey'de eskiden kurulmuş olan karargâhlar General Ho Lung tarafından yönetiliyordu. Lung adamlarını Kuangsi'den giden asıl ordunun yolundan daha güneye götürdü ve Hunan ve Kueçou'yu geçtikten sonra Holung'un kuvvetleri batı ve kuzey Yünnan'a girdi, küçük Çütien şehrinde yüksek Yangtzeyi geçti ve Tibet'in doğu sınırlarından kuzeye yol aldı. Doğu Ssuçuan'da başka bir komünist karargâh yöneten Chang Kuo-t'ao batıya, o yörenin güneybatısındaki dağlık yöne doğru ilerledi.

Bu ilerlemeler yürüyüşü takip eden, fakat onlara yetişecek kadar yürüyemeyen Çiang Kay-şek'in orduları ile pek karşılaşmıyorlardı ve bunlar bu yürüyüşe pek engel olamıyorlardı. Özellikle Ssuşuan'da bir miktar direniş ile karşılaşıldı ama buradaki komutanlar çoğunlukla şehirleri korumayı yeğ tutarak, komünistlerin kırlardan ilerlemelerine karışmadılar.

Çok ender görülen, ünlü çarpışmalardan biri de, güneybatı Ssuçuan'daki Tatu Irmağı üzerinde bulunan ve tahtaları sökülmüş bir asma köprünün geçilmesi sırasında yavaşladı. Bir avuç cesur komünist, köprünün zincirlerine tutunarak, karşı koyanları el bombası ile kaçırdılar ve köprü başını zaptettiler. Birkaç yürüyüş kolu Ssuçuan'da karşılaşınca, parti tarihindeki en önemli ayrılıklardan biri doğdu. Çang Kuo Tao, Şensi bölgesini değil, Sovyetlerle yakınlaşmanın getireceği güvenlik için Doğu Türkistan'a doğru devam etmeyi yeğliyordu. Mao, Şensi planının tarafını tuttu. Sonunda iki kuvvet ayrıldı. Mao ve ordusu Tibet'in yüksek, verimsiz, soğuk, kimsesiz ve yolsuz Doğu Tibet yöresini geçti ve Kiangsi'yi terketmesinden yaklaşık 1 yıl sonra düşman safını yararak kuzey Şensi'ye ulaştı. Yaklaşık *8.000 mil yürünmüş başlangıçtaki 100.000 kişiden sadece 30.000'i amaç edilen* bölgeye varmıştı. Çoğu kayıplar düşman hareketinden çok yollarda çekilen sıkıntılardan ötürüydü.

Çang Kuo-t'ao aynı bölgelerden defalarca geçtiği halde Sinkiang'a erişme yolunu bulamadı. Hedefini bırakıp, Mao ile güney Şensi'de birleşmek zorunda kaldı. Ho Lung ve güneyden yürüyenler de tüm müdahalelere karşı koyarak kuzey Şensi'ye eriştiler. Ho Lung, Kiangsi ordusundan yaklaşık 1 yıl sonra Şensi'ye geldi. Onun kuvvetleri Birleşik Kızıl Ordunun gücünü 80.000 kişiye yükseltti. Bir yıl sonra Mao'nun liderliğini hazmedemeyen Çang Kuo-t'ao kavgayı terketti ve milliyetçilere sığınma yollarını aradı. Şimdi, yaşlanmış olarak Hong Kong'da yaşıyor.

Bu uzun yürüyüş yüzyıllarca hatırlanacak yiğitlik destanları ile dolu idi. Fakat Sir Winston Churchill'in Dunkirk için dediği gibi, «Kaçış zafer değildir.» Askeri sonuçlar açısından Çiang Kay-şek kendisinin büyük bir zafer *kazandığına inanabilirdi. Kendisine Güney Çin dağlarında meydan okuyan* komünist gerillalar haricinde geri kalanların hepsini yoketmişti. O, her-

Louşan geçidinde, komünistler için dönüm noktası olan savaş, 1935. Çiang Kay-şek'in kuvvetleri bozguna uğratıldı.

halde herkesin düşündüğü gibi, kuvvetsiz ve sayıca azalmış olarak Şensi'de uzun süre dayanamayacaklarını ve kaçışlarını SSCB'ne varıncaya kadar sürdüreceklerini düşünüyordu. Aynı zamanda Nanking hükümetini şimdiye kadar ismen de olsa destekleyen batı yöresindeki askeri yöneticilerin, Kızıl Ordunun peşinde olan Çiang'ın ordularına kendi bölgelerini açmak zorunda kalmaları Çiang'ın batı eyaletleri üzerindeki denetimini arttırmıştı. Nanking, güneybatıda Ssuçuan'da ve kuzeybatıda, Müslüman generallerin bağımsız prenslikler halinde yönettikleri bölgelerde şimdiye kadar ilk kez gerçek güce sahip oldu.

Bunlara rağmen Çiang Kızıl Orduyu yoketmeyi başaramadı; Kızıl Ordu Çiang'ın kuvvetleri tarafından bir zarara sokulmaksızın Çin'i baştan başa geçerek eski yerleri kadar erişilmez bir bölge olan yeni alanlarına yerleştiler. Bu, ablukaya alınması hemen hemen olanaksız olan bir bölge idi çünkü kuzeyde İç Moğolistan'ın boş, davetkâr olmayan yöresi ile sınırı vardı. Bundan başka anti-komünist savaş ve devrim geçmişte pek bir canlılık göstermemiş olan Kuzey Çin'e taşınmış oluyordu. Kuzeydeki, özellikle kıraç kuzeybatıdaki köylüler, güneydekilerden daha fazla ağa zulmü ile karşı karşıya idiler; komünistlere katılma açısından sonsuz bir potansiyele sahip idiler. Kuomintang, Kuzeybatı Çin'de güçlü değildi, oysa Kiangsi, Kiang'ın tüm kuvvet ve yandaşlarının bulunduğu yöreye çok yakındı. Savaşı kuzeyde, Şensi'de sürdürmek Yangtze ve Hunan ile Kiangsi'deki savaştan daha fazla ikmal, takviye ve lojistik çaba gerektiriyordu.

ÇİANG KAY-ŞEK'İN ÇIKMAZI

Başka bir güçlük daha vardı. Komünistler, kuzeye gidişlerinin nedeninin, herkesin yakında gelmesini beklediği Japon saldırısına karşı koymak olduğunu iddia ediyorlardı. Komünistler Japonya'ya savaş açmışlardı. Genç Çinlilere milliyetçi duygularla hitap ederek ileride şöhret kazanacak olan «Çinliler, Çinlilerle savaşmayın» sloganını yaydılar. Bu geçmiş 20 yılın gerçeklerini reddetmek olmakla birlikte çoğunluğun emelini ifade etmekte idi.

Çiang hâlâ «dışta savaştan önce iç huzur» politikasını sürdürmekte idi. O, Japonya üzerine Batıdan gelecek diplomatik baskı umuyordu. Fakat Almanya ile savaşmakla meşgul olan bu kuvvetler, Japonya'yı Doğu Asya'da karşılamak durumunda değillerdi. Aksine, ona her noktada teslim oldular. Japonların yabancı anlaşmaları ihlal etmeleri sadece protesto ile karşılanıyordu. Japonların Şanghay'daki Uluslararası Yerleşimin yarısını elde etmelerine ne engel olundu ne de karşı koyuldu. Japon kuvvetlerinin 1940 yılında yapılan, yabancıların Pekin'de ve kıyı boyunca yasal koruma kuvvetleri bulundurabilme anlaşmasını bozarak, Kuzey Çin'e ilerlemeleri Hopei'deki bölgeyi (Pekin bu bölgede idi) kuşatmalarını sağladı. Bütün bunlar aydın kesimde ve bir dereceye kadar da halkta, kızgınlık uyandırıyordu. Japonların, Kuzey Çin'e uyuşturucu madde sokulmasına göz yummaları, komünistlerin yandaşı olmayanları bile kızdırdı.

Kızıl Ordunun istikbaldeki başkumandanı Çu Teh Uzun
sında adamlarına sesleniyor. Yürüyüşde bir mola sıra-

Askerler ve köylüler Japonya ile savaşmaya çağrılıyor, 1938.

Kamuoyu değişmeye başlamıştı. Çiang hâlâ çoğu kimse için istikrarı simgeliyordu, fakat dış politikası sürekli olarak eleştiriliyordu. Komünistlerin yalnızca hayatta kalmış olmaları bile lehte bir puandı. Uzun yürüyüşün gerçeklerinin milliyetçi yörede aksettirilmesi önlendiği halde yürüyüşün genişliği, çok sayıda kişinin komünistleri görmeleri, disiplinleri, sabırları ve rastladıkları kişilere iyi davranışları hakkında anlatılan hikâyeler, şimdiye kadar «çapulculuk» olarak adlandırılan bu harekete yeni boyutlar kazandırdı. Çok geçmeden silinmek bir yana, gün geçtikçe kuvvetlendikleri de açıkça görüldü. Çiang'ın bu artan ilgiye tepkisi, imha kampanyalarına ilişkin tehditler savurmak oldu. Bu çok beğenilen bir politika değildi. «Neden onların yerine Japonlarla savaşmıyoruz» sorusuna kolay ve inandırıcı bir cevap verilemiyordu.

MİLLİYETÇİLERİN MORALİ BOZULUYOR

Sonunda, iç savaşın sürmesinin Japonlardan başka hiç kimseye yarar sağlamayacağı görüşü yaygınlaştı. Bölünmüş bir Çin ile karşılaşacaklardı; kuvvetini, her zaman başarısızlığa uğrayan imha kampanyalarına harcayan bir hükümetin, saldırıya karşı gelecek kuvvetinin kalmayacağı açık idi. Milliyetçilerin moralleri bu düşüncelerden etkileniyordu. 1936 yılının sonlarında Çiang yeni ve güçlü bir imha kampanyasına hazırlandığı sırada bir olay, sorunu ortaya çıkarttı. Eski Mançurya kumandanı Çang Tso-Li'nin idaresinde toplanan Çin orduları, Tso Lin Pekin'den 1928'de çıktığı sırada Japonlarca öldürüldükten sonra, oğlu Çang Hsueh-liang'ın idaresine girmişlerdi. İki yıl sonra, genç Çang 1930'da Pekin'deki Kuzey Milliyetçilerinin isyanını bastırmak için müdahale ettikten sonra Çang Hsueh-liang'ın Nanking rejimine yaklaşmasını iyi karşılamayan Japonlar ,Mançurya'ya girerek Çin ordularını ve yöneticilerini ülke dışına çıkartmışlardı. Çang Hsueh - liang ve yandaşları Çiang Kay-şek'e bağımlı sürgünler durumundaydılar. Kiang bu orduyu, Japonlarla ilişkiye girip onun yumuşama politikasını bozacakları tüm yerlerden uzaklaştırmaya özen gösterdi. Sonunda, eskiden bölgenin başkenti olan Siand'daki güney Şensi bölgesine gitmelerine karar verildi.

Mançurya ordusu imha kampanyasında görevli güçlerin en önemli bölümünü meydana getirdi. Soğuk kışlara alışık olan Mançurya ordusu Şensi'nin iklimine, Yangtze yöresinden gelenlerden daha dayanıklı idiler. Fakat Mançurya ordusu ve dostları olan Şensi ordusu kavgaya gönüllü değillerdi. Onlar, ülkelerini ellerinden alan Japonlarla savaşmak istiyorlardı. Komünist kuvvetlere karşı düşmanlık beslemiyorlardı. Pasif karşı koyma tavrı aldılar; hiçbir kaba kuvvet uygulamadılar hatta komünistlerle alışverişte ve dostlukta dahi bulundular. 1936 sonlarına doğru resmi olmayan bir mütareke bile yürürlüğe girdi. Bu hareketin, kumandanları tarafından beğenilmediği de söylenemezdi.

Üstte Çiang Kay-şek (açık kafalı) sağında eski imparator P'u Yi ile. P'u Yi, 1911'de 6 yaşında iken tahttan indirildi ve zaman zaman kuvvet gruplarının kuklası olarak yeniden gözüktü (sonra Mançurya'da Japonların kuklası olması dahil).

SİAN OLAYI

Çiang Kay-şek korkmuş ve rahatsız olmuştu. Disiplini yeniden kurmak, moral kazandırmak ve isteksiz orduyu harekete zorlamak gerekliydi. Sian'ı şahsen ziyaret edip bu amaçları gerçekleştirmek istiyordu. Ama çok geç olmuştu; Şensi ve Mançurya ordularının komutanları askerlerinin komünistlerle savaşmamalarına karar vermişlerdi ve bunun da başkumandana anlatılması gerekiyordu. Aynı zamanda Çiang'ın tüm politikasını değiştirip, ülkeyi Japonlarla savaşmak için biraraya getirmeye zorlamayı umuyorlardı.

Çiang, Sian'a ilk gezisini 1936 Ekim ayında yaptı. «Çapulcuları» bastırmak için Başkumandan yardımcısı olan Çang Hsueh-liang'a Aralık ayı başında gerçekleştirilecek olan yeni imha kampanyasının planlarını bitirmiş olduğunu bildirmeye geliyordu. Çang Hsueh Liang Nanking hükümetinin başını, tüm politikasını değiştirip iç savaşı bitirmeye, tüm ülkeyi Japonlara karşı biraraya getirmeye ve Sovyetlerle müttefiklik aramaya zorladı. Bu program Çin Komünist Partisi ve kominternlerin 1935'ten beri öne sürdüğü tezler ile açık benzerlik taşıyordu. Bunun Hsueh-liang ve Mao Tse-tung'un habercileri tarafından görüşüldüğü çok kuvvetli bir olasılıktı. Çiang Kay-şek ya bu işaretleri doğru anlamadı ya da önemsememeyi yeğledi. Bütün bu görüşmeleri haşin bir şekilde kesti ve Çin komünistlerini ezmek kararını yineledi. İlerlemek için gerekli hazırlıkların talimatlarını vererek, Honan yöresinde bulunan Loyang'daki birliklerine döndü.

Sian'daki astlarının emirlerini büyük bir isteksizlikle verdiklerini belirten gizli örgüt raporları herhalde Çiang'ın eline geçmişti. Saldırı için hiçbir yoğun hazırlık görülmüyordu Çiang bir kere daha görünmesi gerektiğine karar verdi ve hareketi Aralık ayının 12'sinde yapmayı önerdiği 7 Aralıkta Sian'a, hazırlıkları denetlemeye gitti. Oraya varışında yerli Şensi ordusunu yöneten vekili ve generali Yang Hu-ch'eng'e hareketin 12 Aralıkta başlayacağını bildirdi.

Çiang, T'ang devrinin en sevilen mesire yeri olan, Sian'ın birkaç mli ötesindeki kaplıcalara, kısa süreli bir dinlenme için gitti. Orada, 12 Aralık sabahında, Çang Hsueh-liang ve Yang Ç'eng'in komutasındaki birliklerce tutuklandı. İki general planlarını bir gün önce yapmışlardı ve darbe çok az kayıp ve karışıklıklarla gerçekleştirilmişti. Çiang Kay-şek tutsak olmuştu. Hareket durduruldu ve Nanking hükümetine yollanan bir telgraf ile Çang ve Yang, Çiang'ın Ekimde reddettiği programı tekrarladılar ve Çiang'ın bunu kabul etmesi sonucu hayatının bağışlanacağını bildirdiler.

Sonradan aldığı adla, Sian olayının etkisi derin oldu. Nanking hükümeti bir karışıklığa düşürüldü, kurmaybaşkanı Ho Ying-Ç'in'in birliğinde bulunan ve Sian'a saldırmak ve partinin ve devletin esir başkanını kurtarmak isteyen savaş yanlısı grup, hava kuvvetlerini kullanmayı da istiyordu. General Ho'nun Çiang'ın milliyetçi partideki eski muhalifi ve o sırada Paris'te olan Wang Ç'in-wei ile ilişki kurduğu ve Wang'ın hemen Çin'e hareket ettiği söylenir. Çiang'ın «şanssızlıkla» karşılaşması halinde Ho'nun desteğiyle hükümetin başına geçmeyi umduğu hemen hemen kesindi.

Sian'a karşı hava saldırısının gerçekleşmesi halinde, herhalde olacak buydu. Öte yandan böyle bir saldırı sonucu Çiang derhal öldürülürdü. İsyankâr ordunun içinde kuvvetli bir bölüm de bunu gerçekleştirmek arzusunda idi. Bayan Çiang (Soong Mei-ling) ve maliye bakanı kardeşi T.V. Soong, böyle bir kuvvet kullanımına tamamen karşı idiler. Çiang'a karşı duydukları hislerden dolayı değil, toplumda ve aile içindeki yerleri yüzünden Çiank Kay-şek'in yaşaması gerektiğine inanıyorlardı. İsyankâr generallerle birleşilmesi gerekli idi. Bayan Çiang, T.V. Soong ve Avustralyalı danışmanları H. Donald, bu yönde girişimlerde bulunmak üzere, Sian'a gitmeye karar verdiler. Aynı zamanda kamptaki varlıklarının, herhangi bir saldırıya engel olacağını umuyorlardı.

ÇİANG'IN FİKRİNİ DEĞİŞTİRMESİ

Çiang'ın hayatını kurtarmaya gelenler sadece onlar değildi. Çiang hiç beklemediği ve yoketmeye çalıştığı düşmanı olan Kuzey Şensi'deki komünistlerden yardım gördü. Çou En-lai, Sian'a, isyanın iki liderine Çiang'ın öldürülmesinin çok büyük bir hata olacağını inandırmaya gitti. Fakat, Çiang'ı eski düşüncelerinden feragat ettirmek gereğine inanıyordu. Çiang öldürüldüğü takdirde, daha zayıf liderler başa geçerek ülkenin bölünmesine neden olacaktı; kararlı bir politika değişikliği beklenemezdi ve bu da Japonların saldırması ya da bölünmüş Çin'e köleliğin gelmesi demek olurdu. Çang Hsueh-liang Yan Hu-Ç'eng, Bayan Çiang ve kardeşi T.V. Soong bu konuda ikna oldular. Fakat karakterinin özelliği olan inatçılığı ile böyle bir ödünü reddetti. Bütün yaptıkları bozulacaktı ve ayrıca teslimiyet sonucu edinilen Çin birliği çok kısa süreli olacaktı ve sonuç olarak komünistlerin o zamana kadar daha da kuvvetleneceği bir iç savaş olacaktı. Bu konudaki tereddütlerinin nasıl giderildiği bilinmiyor. Karısı ve kayınbiraderi herhalde ölümünden sonra olacak felaketleri açıklamışlardı. Ondan sonra gelecek olanların yapaackları Çiang'a da güvenilir gelmemişti. Bütün bunlardan başka milliyetçi kamuoyu politika değişimini ve aynı zamanda da Çiang'ın milliyetçilerin devamlı lideri olmasını destekliyordu. Tek istenilen komünistler yerine Japonlarla savaşmaktı.

Bu ikna çabalarından iki hafta sonra Çiang durumu kabul etti. 1936 Noelinde serbest bırakıldı ve isyancıların önderi Çang Hsueh-liang'ın beraberinde Nanking'e döndü. Çang geri döndüğünde yönetici Çinlilere olan sonsuz güveninden dolayı, şerefini kurtaracak bir cezayla karşılanacağını umuyordu: Fakat 27 yıllığına evine hapsedildi.

Resmi evraklar imzalanmadığı halde Çiang teslim olmuştu. Komünistler onu devletin başı ve tüm Çin ordularının başkumandanı olarak tanıdılar. Kendi hükümetlerini ortadan kaldırarak, ordularını sonradan bütün Çinli köylülerin ağzından düşmeyecek olan ve kalıcı ün kazanan «Sekizinci Yol Ordusu» Pa Lu Çun olarak adlandırdılar. Buna karşı komünistler kendi kuvvetlerini idare etme ve sonrada adı «Kuzeybatı Sınır Bölgesi» olarak de-

Üstte Sian Olayı, Çiang Kay-şek - (sağdan üçüncü), yakalanışından 2 gün önce. İsyancılar, hayatını, Japonlara karşı savaşması şartıyla bağışladılar.

ğiştirilen yörede kendi idari ve politik yönetimlerine sahip olmak hakkını aldılar. Parti üzerindeki gizlilik kaldırıldı. Polis terörü sonuçladı ve iki taraf da Japon saldırısına ya da herhangi bir tecavüze karşı işbirliği yapmaya yemin ettiler. İç savaş durduruldu, komünistlere ya da milliyetçilere karşı hiçbir askeri girişimde bulunulmayacaktı. Mao Tse-tung ve yönetimi bölgedeki Yenan şehrine taşındı ve bu 3 yıl önce Kiangsi ve Juiçin'den kaçmalarından sonra ilk defa karargâhlarını bir şehirde kurdular. Çin sonunda birleşmişti. Tüm ülkede hükümete karşı hiçbir silahlı kuvvet kalmamıştı.

ÇİNLİLER AYRILIKLARI ÇÖZÜYOR

Bu sonuç ve Çiang Kay-şek'in serbest bırakılması müthiş bir milli şevk ve iç rahatlığı yarattı. Serin kanlı düşünenler kuşkusuz anlaşmadaki boşlukları görüyorlardı. İleri görüşlüler, Japon saldırısının çok yakında ve çok kuvvetli olacağının farkındaydılar. Diğer yandan halk, gazete okuru, öğrenci ve işçi, iç savaşın sona ermesini yeni ve iyi günlerin şafağı olarak görüyordu.

O halde neden komünistler romantik ve inanılmayacak kadar eli açık olan bu davranışı, akrabalarını, yakın dostlarını öldüren bu adamlara karşı gerçekleştirmişlerdi? Bunun yanıtını zaman verecekti. Mao Tse-tung ve arkadaşları, serinkanlı bir yaklaşımla, içlerindeki kırgınlığı bir yana atarak partilerinin ve hareketlerinin uzun vadede yararına olacak bir adım atmışlardı.

Çiang Kay-şek, tüm hatalarına rağmen ulus çapında bir simgeydi; Çin devletinin tüm uluslarca tanınan başkanıydı. Hâlâ, kendisine bağlı milyonlarca askeri idare ediyordu, ve Japonlara karşı geldiği takdirde daha da çok taraftar toplayabilirdi: Şimdi istese de istemese de onlara karşı gelmesi gerekiyordu. Bu savaş, onun çok iyi bildiği gibi, felaketle sonuçlanmaya mahkumdu; Çin Japonya'ya oranla çok zayıftı, filosu yoktu, çok küçük bir hava kuvveti ve birçok modern silahtan yoksun bir ordusu vardı. Çiang'ın bu savaşı ve savaşla birlikte toprak kaybedeceği kesindi. Fakat Mao, gerilla savaşına göre eğitilmiş kuvvetleri sayesinde savaşı eşit başarıyla sürdüreceklerini umuyordu. Hava kuvvetleri yoktu ama hiçbir zaman olmamıştı, topçuları yoktu ama bu da hiçbir zaman olmamıştı; modern bir ordunun dezavantaj olacağı zorlu bir ülkede uzun gerilla savaşı sürdürecek kadar tecrübeli olmuşlardı. Savaş yıllarca sürecekti, belki de bir ömür boyu, fakat komünist gerilla ordusu sonuçta karşı koyanların tek temsilcisi olarak kalacak ve tüm kuvveti elinde bulunduracaktı.

JAPONYA İLE YAKLAŞAN SAVAŞ

Çiang için tek umut vardı; yabancıların müdahalesi: Onun inandığı ve stratejisinin temelini oluşturan olgu, batılı kuvvetlerin, özellikle ABD'nin ergeç Japonların zulmüne karşı bir harekette bulunacakları idi. O zaman Çin, Japonya'nın sahip olmadığı güvenilir bir müttefik kazanacak ve duruma hakim olacaktı.

Üstte «Klan toplantısı» nüfuz sahibi Soong kardeşler (soldan sağa) Bayan H.H. Kung, zenzin bir maliyecinin karısı, Bayan Sun Yat-sen ve Amerika'da eğitim görmüş Bayan Çiang Kay-şek.

Çiang hâlâ yabancı müdahalesini, Japonlar Çin'i istila etmeden istiyordu Açık ihtirasları ve batılı yabancılara şövalyevari davranışları daha önceleri hiç kabullenemezdi. İyi ilişkiler içinde olduğu ve kendisine Kiangsi'-deki başarılı kampanyayı planlayan Nazi Almanya'sının Japon yanlısı olmadığı açıktı. Hitler'in Çin'i rahat bırakması için Japonya'yı ikna edeceğini umuyordu. Japonya, son Mançu imparatoru P'u Yi'nin idaresinde kukla bir «imparatorluk» olan Mançurya'yı elde etmişti. Bunun yeterli olması gerekirdi; Çin yeni adı ile «Mançoukuo»yu tanımayacaktı ama çok seneler, belki de sonsuza kadar ona hiçbir zarar veremeyeceği de açıktı. Eğer barış sağlanırsa, komünist amaçlar yenilebilir ve sadık kalmaları şartı ile uzak ve batı Çin'in önemsiz topraklarına hapsedilebilirlerdi. Barışı bozdukları takdirde iç savaşı yeniden başlatmanın doğuracağı nefrete hedef olurlardı ve Çiang onlara karşı bir milli destek sağlayacağından emin olurdu.

Bu hesaplar yanlıştı. Almanya'nın Japon ordusu üzerinde bu kadar etkisi yoktu, olsa bile bu kadar kararlı olarak kullanmaya niyetli olamazdı. Savaş sırasında, Pearl Harbor'dan önce Almanya arabulmaya çalıştı ama umudunu müttefiklere bağlayan Çiang şartların hiçbirini kabul etmedi.

Mao Tse-tung «kapitalist, emperyalist» güçlerin güvenilir olduğuna inanmıyordu. Komünistlerin zararına olarak aralarında anlaşmalarını bekliyordu. Gelecek olan savaşı engelleyecek hiçbir yol görmüyordu, belki de engellemek istemiyordu. Uzun vadedeki emelleri ülkenin ve hükümetinin istila sonucu yıkılması idi. Öte yandan milliyetçiler Japonlara ne kadar fazla ve uzun süre karşı koyarlarsa, o kadar zayıflarlar ve komünistlere karşı gelmedeki güçleri azalır aynı zamanda da Japon güçlerini kendilerine bağlamış olurlardı. Bütün bunların üstüne Çinlilerin kabaran milliyetçilik duygularını, dayanıklılıklarını, esnekliklerini, milliyetçi orduyu çökerten soysuzlaşma ve kayırmadan uzak bir eğitim ile örgütlendikleri ve gerilla savaşına hazırladıkları takdirde komünistlerin nasıl başarılı olacaklarını hesaplıyordu.

ÜÇ KÖŞELİ MÜCADELE

Sian olayı dünyada bir miktar çalkantı yarattı. Bir ülke başkanının isyancılar tarafından tutsak edilmesi ve hayatının kurtarılması için iç savaşın bitiminin şart koşulması sık sık meydana gelen olaylar değildi. Ama gene de bu olayın gerçek öneminin farkedildiği şüphe götürür. Şimdi anlaşıldığı üzere, bu, Japon saldırısının kaçınılmaz başlangıcı idi. Japonya hayal kırıklığına uğramıştı. Bir iç savaşla parçalanmış ve düşmana karşı geleceği yerde bu anlaşmazlığın peşine düşecek bir Çin bulacağı yerde, büyük milliyetçi duygular ve vatanseverlik ışığı ile birleşmiş bir Çin buldular. Bu kendi içinde yorucu bir gelişme idi fakat Çiang'ın taşıdığı tek değerin de yitmesine yol açtı.

Modern gerilla savaşının iki büyük öncüsü Çu En-lai ve Mao Tse-tung.

Üstte Japon yanlıları hem Çiang Kay-şek hem de komünistler aleyhine miting yapıyorlar. Şanghay yabancıları tercih ediyordu.

Japonlar, Çin ile ilişkide bulunan diğer yabancılardan farklı olarak komünistleri hafife almıyorlardı. Komünistler doğal olarak onların sosyal doktrinlerine ters düşüyordu, ama, komünistlerin Çin'de zafer kazanacak güçleri olduğunu da biliyorlardı. Rusya ile sıkı ilişkiler içinde olduğu şüphe götürmeyen bir komünist Çin, Asya'da imparatorluk kurma emelleri besleyen Japonya için ölüm demekti. Dolayısıyla Çin örgütlenmesi semeresini vermeden hemen saldırmak gerekliydi.

Şu anda Japonya'da etkili olan askeri hükümetin bu fikirleri siviller ve Japonya'daki diğer önemli sınıftan kişiler tarafından benimsenmiyordu. Herkesin Japonlarda varolduğunu sandıkları gizli ve amaçlı bir birleşme yoktu. Aralarında çok açık düşmanlık ve kıskançlık bulunan liderlerin komutasında bölünmüş olan askerlerin, ahenkli bir fetih planları yoktu. Onlar Mançurya'nın ele geçirilmesinde başarıya ulaşan ve bütün Çinlilerle karşılaşmayı engelleyen parça parça ilhakların devam etmesini istiyorlardı.

Savaşların hiçbirisi gelecek olan çarpışmaların karakterini ve sonucunu önceden tahmin edemiyordu. Çiang, Müttefiklerin desteğinin sonunda Japon yenilgisine yol açmakla birlikte çok geniş bir komünist hareket doğurduğunu da görecekti. Japonya, geleneksel zaferlerinin sonuç vermediği yoğun gerilla savaşı batağına saplandı ve kaynaklarını sürekli olarak kaybetmeye başladı. ABD'nin öldürücü düşmanlığını üzerine çekerek de kendi düşüşüne neden oldu.

Komünistler, milliyetçilerin direniş gücü tükenip, kendileri Çin'in tek koruyucusu oluncaya kadar savaşmamayı planlamışlardı. Ama bu planları gerçekleşmeden Hiroşima ve Nagazaki atom bombaları Japonya'nın teslim olmasına yol açtı. Komünist parti, Milliyetçilerin hâlâ Çin hükümeti olarak tanındıklarını gördü ve şimdi Japonya aradan çıkınca Çiang bir kez daha eski düşmanlarını ezme fırsatı kollayacaktı. İç savaş yeniden başlayacaktı. Devrim büyük adımlarla ilerliyordu ama henüz amacına ulaşmamıştı. Gene de Japon istilası olmasaydı komünistlerin Çin'i ele geçiremeyeceği ya da çok uzun yıllar sonra ele geçirebileceği tezi tartışılabilir.

Üstte Kuomintang bölükleri Alman miğferleri ile harekete geçiyorlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Japonların İstilâsı ve Komünistlerin Zaferi

7 Temmuz 1937 gecesi Pekin'e yakın Japon birlikleri, Pekin'den birkaç mil uzaklıktaki Lukouchiao köprüsüne yakın küçük bir şehir olan Wanping'e girmeye çalıştılar. Yabancılarca Marco Polo köprüsü olarak bilinen bu köprü tarihi ve şöhretli bir yapıttır. Wanping ise köprünün güneyini koruyan şehirdir. Özellikle tahrik etmek için yapılmış izlenimini veren bu olay, Japonların Çin'i istilalarının başlangıcıdır.

Ağustos 1927'de, Nançang'da komünist komutanlarca yönetilen birliklerin Kızıl Ordu olduklarını açıklamalarının üzerinden on yıl geçmişti. O on yılda komünist parti birçok kader değişimlerine uğradı, fakat sonunda ülkenin kuzey batısında oldukça büyük bir toprağa sahip oldu ve ulusal yönetimde yasal bir ortak statüsünden başka Uzun Yürüyüşten sonra yitirmiş olduğu kuvveti yeniden kazandı. Bundan sonra da daha önemli bir duruma erişmek yolunda ordunun büyük bir kısmını ele geçirmek durumunda idi. Çin'de 1937 Temmuzunda başlayan savaş, Japonların 1945 Ağustosunda teslim olmalarına kadar sürdü. Gözlemciler sonucu tahmin etmek zahmetine dahi katlanmamakla birlikte, çoğu çabuk ve kesin Japon zaferini bekliyorlardı.

Bu beklenti önceleri gerçekleşecekmiş gibiydi. Çin'de Japonların ilerlemesi çok hızlı idi, Pekin 8 Ağustosta zaptedildi, Tiensin zaten kaybedilmişti ve Japonların kendilerine temel bölge olarak seçtikleri Hopei ve Mançurya bölgesinden zayıf Çinli kuvvetleri çıkarmaları ve İç Moğolistan'a bitişik bölgeye kovalamaları güç olmadı. Çiang başta başka bir yerleşme merkezi tertiplemek durumunda idi ama bunun Japon amaçlarıyla bağdaşmadığı açık idi.

Çiang'ın serbest bırakılmasından sadece 3 gün sonra, 28 Aralık 1936'da Japon Kuantung ordusu (Mançurya'yı ellerinde bulunduran kuvvetler) bir bildiri yayınlayarak kendilerinin Japon hükümetinin kararını destekleyerek komünistlere karşı milliyetçilerle birleşeceklerini, fakat komünistlere verile-

cek herhangi bir ödünde, kendi önlemlerini alacaklarını belirttiler. Bu çok açık bir ikaz idi ve Çinlilerce kabul edilemezdi. 15 Şubat 1937'de Nanking'deki Kuomintang toplantısının merkez yönetim kurulu Çiang'ın komünistlerle yapmak zorunda bulunduğu anlaşmayı onayladı. Yaz içinde savaşa hazırlanmak üzere kesin önlemler alındı.

SAVAŞA HAZIRLIK

Çiang Kay-şek yaz karargâhını Hankow yakınlarında, nemli sıcak Yangtze vadisinin üzerindeki dağ mesiresinde kurmaya alışıktı. Haziran ayında orada komünist liderler, Mao Ise-tung, Çou En-lai ve onların askeri yandaşları olan ve sonradan Sekizinci Yol Ordusu adını alan Kızıl Ordunun kumandanı olan Çu Teh ile toplandı. Bu komünist liderlerin eski düşmanlarının karargâhına gelmeleri, Çinli halka ve Japon askerine komünistlere ödün verileceği ve hatta onlarla işbirliği yapılacağı gerçeğini kesinlikle kanıtlamış oldu. Görüşmeler Japonların Lukouchiao'ya saldırmalarıyla sona erdi, ve bu Japon hareketinin, nedeninin kendilerinin reddedilmeleri olduğu açıkça belirlendi. Konferans, liderlerin kendi birliklerine dönmeleriyle dağıldı çünkü şu anda olasılık hesapları yapmak çok gereksizdi, kriz gelmişti bile.

Japonların ilerlemesi ve yerleşme belirtileri göstermeleri üzerine, yabancı kuvvetler protestoya başladılar; kendi yurtdaşları ve malları tehlikede idi. Amerika Birleşik Devletleri özellikle Japonları hedef aldığı belli bile olmayan bir tehditte bulunmakla yetindi. Almanlar başarısız arabuluculuk işine giriştiler. Batı Avrupa kuvvetleri bu sırada doğu Asya ile ilgilenemeyecek kadar Almanlarla savaşa yaklaşmışlardı. Diğer yandan S.S.C.B. Nanking hükümetiyle saldırmazlık paktı imzalarken (21 Ağustos 1937) Çin'e de önce 100.000.000 dolarlık sonra da 150.000.000 dolarlık kredi temin etti.

Japonya'nın müdahalesinden çok uzakta Sibirya ve Çin Türkistanı'ndan büyük miktarda yardım Çin'e gönderildi. 1937 ve 1938'de pilotları ile birlikte 5 Sovyet filosu Çin'e gönderildi ve savaşa katıldı.

Bu müdahalenin Sovyet politikasına uygun olduğu şüphe götürmez bir gerçekti fakat yine de bu Çin'e en muhtaç olduğu anda uzatılan tek yardım eliydi. Bu durum Komünist Partinin, bütün kapitalist emperyalistlerin inanılmaması gereken dostlar olduğu ve sadece SSCB'nin güvenilebilir olduğu iddiasını kuvvetlendirmeye yaradı. Bunun bir sonucu olarak Mançurya'daki uzak Japon birlikleri ile Sovyetlerin komşusu olan Dış Moğolistan arasında 1938 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında ve aynı bölgede olan Nomonhan'da 1939 yılının Mayıs ayından Ağustos ayına kadar şiddetli çarpışmalar meydana geldi. Bu iki bölgede de Japonlar Rusların kendi bölgeleri olarak düşündükleri Dış Moğolistan'da önce başarılı oldukları çarpışmalara girdiler. İki olayda da kuvvetli birlikler yollayıp kesin başarı ile saldırılara karşılık verdiler. Nomonhan'daki ikinci çarpışmada 30.000 Japon

Üstte Savaş hiç kimseye ayrıcalık tanımadı. Hastalık, açlık, ve sivil halk üzerinde Japonların hasarı. Burada bir ana tutsak treninden kaçarken yaralanan oğlu için ağlıyor.

cak, polislerini kovacak ve hatta yollara, demiryollarına yıkıcı aıkn yapacak kuvvete erişince köylüler bunların farkına varmaya başladılar. Komünistler yağma, haksız kazanç yapmadılar, yemek çalmadılar, gereksinmelerinin karşılığını ödediler, köylülere sağlık yardımı yaptılar ve gençlere savaşın önemini anlattılar.

DİRENİŞ VE MİSİLLEME

Japonlar, köylülerin sadece tarafsız kalmakla yetinmeyip, düşmanlaşmaya başladığını gördüler. Çarenin, kukla Çin hükümetleri ve Japonlarca eğitilen polis ve bölgesel askeri kuvvetler olduğu sanıldı. Güçlük, bu kişileri örgütleyen dürüst kişiler bulmakta idi. Pekin ve Nankin'de yaptığı işlere oranla çok para alan, rüşvetle satın alınan eski politikacılar hükümette bulunuyorlardı. Köylerde her zaman kapitalistlerden yana olan kabadayılar bölge polisinin ve muhtarların başına getirildi. Fakat bunlar, Çinlilerin yüzyıllarca nefret ettiği ve korktuğu kişilerdi. Bu kişiler şimdi istilacılarla birlik içindeydi, dolayısıyla halk da tek çare olan gerillalara sığınıyordu.

Ele geçirilen bölgelerdeki yaşam, istilalar ve misillemelerle geçiyordu. İki yıla yakın bir süre Japonlar ele geçirdikleri bölgelerde tam anlamıyla «kirli savaş» olarak nitelenen bir savaş veriyorlardı.

Komünistlere göre savaş Japonya ile değildi -bu terim propagandalarına uymuyordu. Bu şimdi de aynı şekilde tanımlanan «direniş» savaşı idi- ve direniş ister Japonlara, ister kuklalara, ister milliyetçilere karşı olsun, son tahlilde emperyalizm ve feodalizmi hedef alıyordu.

Çin'in komünist olma nedenini anlamak için en önemli ipucu olan gerilla savaşının içeriğini bilmek gerekir. Bu savaşlar eski alışkanlıkları yıkmıştır. Hopei'de Paoting şehri yakınlarında bulunan ve Pekin-Hankow demiryolu üzerindeki Hsu Şui'nin tarihi bu bölgedeki bütün köylerin tarihine bir örnektir. Hsu Şui, şimdiki yerlilerin anlattıklarına göre 8 yıl savaşları sırasında 27 kez «kurtarıldı». Bununla anlatmak istedikleri, şehrin ya da kalıntılarının 27 kez gerillalarca alındığı ve 26 kez de Japonların onları Paoting dışına attıklarıdır. Bu arada, en fakirleri hariç herkes buradan kaçtı, en iyileri hariç bütün topraklar orada yaşayanlar tarafından topluca ekildi. Gerillalar onlara silah ve cephane yapmayı öğretti, silahlandırdı ve gizli milis olarak örgütledi.

Savaş bittiği sırada sadece kendini bu yöreye adayan bu kişiler burada kaldı ve daha sonra da komünist partinin yürekten destekleyicisi oldular. Hâlâ da bu kişiler burayı yönetmektedir. Savaş, kendiliğinden, yeni bir savaş olmaksızın, yıkılması olanaksız bir sosyal devrim yaratmıştı.

Bunlar direniş yıllarında komünistlerin büyük destek sağlamalarına ve «kurtarılmış bölgelerini» genişletmelerine neden olan etkenler ve oluş yöntemleri idi. Genellikle zor topraklarda merkezlenen bu bölgeler Japon kontrolünün tamamen dışında idi; diğer bölgelerde ise Japonlar ya da onların kuklaları gündüz görünebilirlerse de geceleri gerillalar idare ediyorlardı.

Solda Japon bölükleri Hsuçow yakınlarında önemli bir demiryolu bağlantısını ele geçiriyorlar. **Altta** Japon ordusunun görkemli girişi bile Çinlileri teslime götüremedi.

ve eşit sayıda da Sovyet askeri çarpıştı. Japonların kaybı çok ağır oldu ve Sovyet topraklarına yaptıkları saldırılar da kesildi. Sovyet kumandanı sonradan Stalingrad'da üne kavuşan Maşeral Jukov idi.

JAPON SALDIRISI

Diğer bölgelerde, zayıf Çinli ordular karşısında Japonlar başarı sağladılar. 1937 Ekim ayında bütün İç Moğolistan'ı aşmışlar ve Pekin'in batısında Şansi bölgesini fethetmişlerdi. Burada, Pinghsingkuan geçidini tutan ve bölgenin başkentini koruyan komünistlerle ilk kez karşılaştılar. Komünistler kuvvetle karşı koydular ve Japonları birkaç gün geciktirdiler. Sayıca azlıkları ve sarılmaları yüzünden dağlara çekilmek zorunda kaldılar. Japonlar 9 Kasımda bölgenin başkenti Taiyuanı işgal ettiler. Japonlar sonra güneye, Kuzey Honan'a ve Şantung sınırına doğru ilerlediler, fakat burada durmak zorunda kaldılar, çünkü orada korkunç bir milliyetçi general olan Han Fu-çu ile gizli bir antlaşma yaptılar.

1937 Ağustos ayında, Japonların başka bir saldırıyı başlatmak üzere Şanghay'daki Uluslararası Yerleşme Merkezinin doğu bölümünü kullanmaları üzerine savaş orta Çin'e dağılmış oldu. Bu bölgede Japonlara karşı verilen savaş, ve 3 ayı aşan bir mücadele genel olarak zayıf olarak tanınan Çin ordusunun dünyayı hayrete düşürmesine yol açtı.

Japonlar Hangçou'ya doğru ilerleyerek, Şanghay'ı koruyanların çevresini sarıp onları Nanking'e dönmeye zorladı. Japonlar aralık ayı ortasında Çinlilerin yeterince başarıyla savunamadıklar Yangtze'de deniz kuvvetleriyle Nanking'i ele geçirdiler ve dünya basınının «Nanking'in Irzına Geçilmesi» olarak adlandırdığı sınırsız yağma ve katliama göz yumarak ordularının adını lekelediler.

Hong Kong yakınlarında bir başka çıkarma, 21 Ekimde Kanton'un elde edilmesiyle sonuçlandı. Çoğu kimsenin de inandığı gibi, Şanghay'daki savunmanın tersine Kanton'daki zayıf direniş daha fazla yağmacılığa yol açtı. Bu zulüm, Şantung generali Han Fu-çu'nun, bölgesinin başkenti olan Tsinan'ı hiç karşı koymadan terketmesiyle daha da kolaylaştı. Han Fu-çu güneye kaçtı ama Çiang gene de onu yakalatmak, geçici başkent olan Wuhan'a getirterek öldürtmek gücüne sahip idi.

Japonlar Nanking'in düşmesinden sonra Çinlilerin gerektiği gibi karşı koyamadıklarından teslim olacaklarını umuyorlardı fakat kış aylarında böyle bir öneriyle karşılaşmadıklarından, 1938 baharında Şantung'un güneyine inmeye devam ettiler. Japonlar, bu zaman zaman haince ve korkakça, zaman zaman da cesurca ve sabırla yapılan savaşta yeni bir durumla karşı karşıyaydılar.

Japonların Nanking'deki vahşi tecavüzlerinin sonrası.

Üstte Yaklaşan Japon atlıları. Altta Büyük Çin Seddi'nde görevde olan Kızıl Ordunun bir bölümü.

Japonlar, kuzey-güney Tienstin-Nanking demiryolu ile doğu batı Lunghai demiryolunun birleştiği yer olan Suçou'yu almak için Tsinan'ın güneyine ilerlerken küçük Tairhçuang köyünde yaklaşık 2 tümen kaybederek oldukça büyük bir bela ile karşılaştılar. Savaşın hemen hemen tek başarılı meydan savaşını gerçekleştiren kumandan, daha sonra Milliyetçi Çin'in başkan yardımcısı olan, ondan da sonra Komünistlere katılan bir Kuangsi generali olan Li Tsung-jen idi.

Japonlar herşeye rağmen Nanking'den güneye inerek Suçou'yu almayı ve oradan da batıya Lunghai demiryoluna ilerlemeyi başardılar. Honan'ın başkenti olan Kaifeng Mayısta alındı, fakat bu noktada Çinlilerin, Sarı Irmağın setlerini yıkıp, akışını kuzeydoğu yerine güneydoğuya çevirmeleri ve dolayısıyla Japonların yolunda zarar verici geniş bir set oluşturmaları, Japonların stratejisini bozdu. Bu, çok büyük bir bölgenin harap olmasına binlerce köylünün ölmesine ve birçok köy ve şehrin yokolmasına neden oldu ve 20 yıl sonra, 1956'da, yeni komünist hükümetin yoğun restorasyon programı ile tekrar yaşanacak hale getirildi. Bu da şüphesiz Çin'in Japon istilasına cevabı olan «Kavrulmuş Toprak» politikası idi.

Deniz kuvvetlerinin kullanan Japonlar 1938 yılının ilk yarısında Nanking'den Yangtze'ye geçmeyi başardılar; sonbahar geldiğinde geçici başkent Wuhan'ı almışlar ve Hunan'ın kuzeyinden akan Yangtze'nin önemli kolu olan Şiang akarsuyunun ağzını kontrol eden Yoçou'ya ilerlemişlerdi. Japonlar Yiçang'ın üzerindeki Yangtze geçidine ulaştılar ama orada da durdular. Korunduğu takdirde, geçitten yazın akarsu alçak olduğu zaman ise su çok hızlı akar. Geçitlere ilerleme Japon saldırısının sonu idi.

Gelecek 6 yıl içinde önemli saldırılar olmadı. Japonların anayollara bağlı bölgelerde hızla ilerlemesi düzenli Çin birliklerini ortadan kaldırabilirdi ama hiçbir modern iletişim aracı olmayan yerlerde istilacıları geniş bir işgal ve sindirme faaliyeti bekliyordu. 1937'de Komünist orduların faaliyetleri bu bölgelerde başlamıştır.

JAPON İŞGALİ

Japonlar, büyük toprak ve insan kayıplarının (onların hesabına göre 50.000 Japon askerine karşı 800.000 Çinli) Çiang Kay-şek'i barış aramaya itmeyeceğine inanmıyorlardı. Onun eskiden beri hasmı olan Wang Ç'ing-wei'yi 18 Aralıkta, Çiang'ın Ssuçuan'daki savaş dönemi başkenti olan Çungking'e gidip tekliflerini de götürmeye ikna ettiler. Ve bu görüşmeleri Japonlarla birlikte komünist orduları yok etmek için, ismen olmasa da gizlice bir Japon idarecisinin kabulüne kadar vardırdılar. Japonlar, Mao Tse-tung'a herhangi bir koşul öne sürmediler.

26 Aralık 1938'de Çiang Kay-şek Japon tekliflerini açıkça reddetti; Wang Ç'ing-wei, bunun üzerine Çungking'i terkederek Yunnan üzerinden

Çungking'in yoğun bir şekilde bombalanması, 1940 Eylül.

Fransız Çinhindi'ne gitti ve bir süre sonra kendisini Nanking'de kurulu olan kukla hükümetlerinin başına geçiren Japonlara sığındı. Wang orada Japonların teslim olmalarından önce işinin başında iken öldü.

Çiang barışa yanaşmamakla birlikte kanlı savaş yapmak niyetinde de değildi. O, haklı olarak Japonların ergeç ABD ile ihtilafa düşeceklerini ve bu durumda da savaşın kazanılmasından da daha iyi bir sonuç alacağı inancındaydı. Japonlar devreden çıktıktan sonra kuvvetlerini komünist hareket ile savaşmak üzere yenilemek istiyordu. O zamanlar «Japonlar deri hastalığıdır, komünistler ise kalp hastalığıdır» dediği söylenir. Doğruluğu kesin olmamakla birlikte bu sözler onun fikirlerini özetlemeye yeter. Çiang gene de batı Çin'i Ssçuan'ın büyük bölümünü, Şensi'yi (kuzeydeki komünist bölüm dışında) Sarı Irmak üstünde Batı Honan'ı, Hunan'ı Yunnan'ı Kueçou'yu ve Güneydoğu Kuangsi'yi kontrol altında tutuyordu. Kuantung ve Fukien'in kıyı bölümleri hâlâ onun elinde idi. Bütün bunlar kendi içinde çok büyük bir devlet idi ama bütün bölümleriyle denizden uzak idi. Dış dünya ile temas sadece Yunnan ve Burma arasındaki arazi ile, ya bu yönde hava yoluyla ya da uzak kuzeybatıdaki Sinkiang yolu ile Ruslara ait Orta Asya ile oluyordu. Çin'in hemen hemen tüm modern endüstrisi Japonların elinde idi; batı eyaletlerinin bazı bölgeleri tarım bakımından zengin olmakla birlikte bu bölgeler, geri kalmış, ulaştırmadan yoksun ve sanayileşmemiş bir ekonomiye sahip idi.

Japonlar, Mançurya'ya ek olarak Hopei, Şansi, Şantung, Anhui, Kiangsu, Kiangsi, Hupei ve Honan'ın bir kısmını ele geçirmişler ve ayrıca Çekiang, Fukian ve Kuangtung'un güney eyaletlerinden önemli limanları ellerinde tutmuşlardı. Kabaca düşünüldüğünde Japonlar Çin'in doğu yarısını ele geçirmişlerdi, Çiang ise batı yarısını hâlâ elde tutuyordu. Buna rağmen Japon istilası heryerde zayıf kalıyordu. Ele geçirilen alan Rusya'nın batısındaki Avrupa kadar geniş olmakla birlikte çok az sayıda önemli demiryoluna sahip idi, Yangtze merkezdeki tek ulaştırma aracı idi ve güneydeki yabancılarla tek bağlantı da deniz idi. Japonya, denizi ve Yangtze'yi benzersiz donanmasıyla koruyordu. Öte yandan, kuzey ve orta kuzey Çin'deki kırsal kesimde denizcilerin yapamadıklarını gerillalar başarıyorlardı. Milliyetçiler kuzey ve merkez eyaletlerinde gerillaları yeterince başarılı örgütleyemiyorlardı. Onların, deneyimli askerlerden bir çekirdek meydana getirecek eğitilmiş savaşçılarının olmamasına karşın, komünistlerin ordusu tamamen bu tür askerlerden meydana gelmişti.

KOMÜNİSTLERE KÖYLÜLERİN DESTEĞİ

Milliyetçi ordular dağılıp çekildikçe, Sekizinci Yol Ordusu ve onun yalnızca kendi bölgelerinde savaşan köylülerden oluşarak hızla artan milisleri, kırsal kesime nüfuz edip yayılıyordu. Şehirlere yakın yerlerde çalıştılar; Pekin yakınlarındaki batı tepeleri sürekli kale idi ve diğerleri Şanghay'dan birkaç mil uzaktaki göl yöresinde faaliyet gösteriyorlardı. Araçların geçebileceği yolların dahi olmadığı yabani ve dik dağlara nüfuz ettiler ve

Sol üstte Amerika Çin'e askeri yardım sağlıyor. Burma Yolu, **(Sol altta)** Çiang Kay-şek ordusuna yardım akan yoldu; Çiang Kay-şek'in başkumandanı General Stillwell Çin bölüklerinin Hindistan'a girmesini denetliyor. Sağda Kızıl ordu duman bulutu arasında ilerliyor.

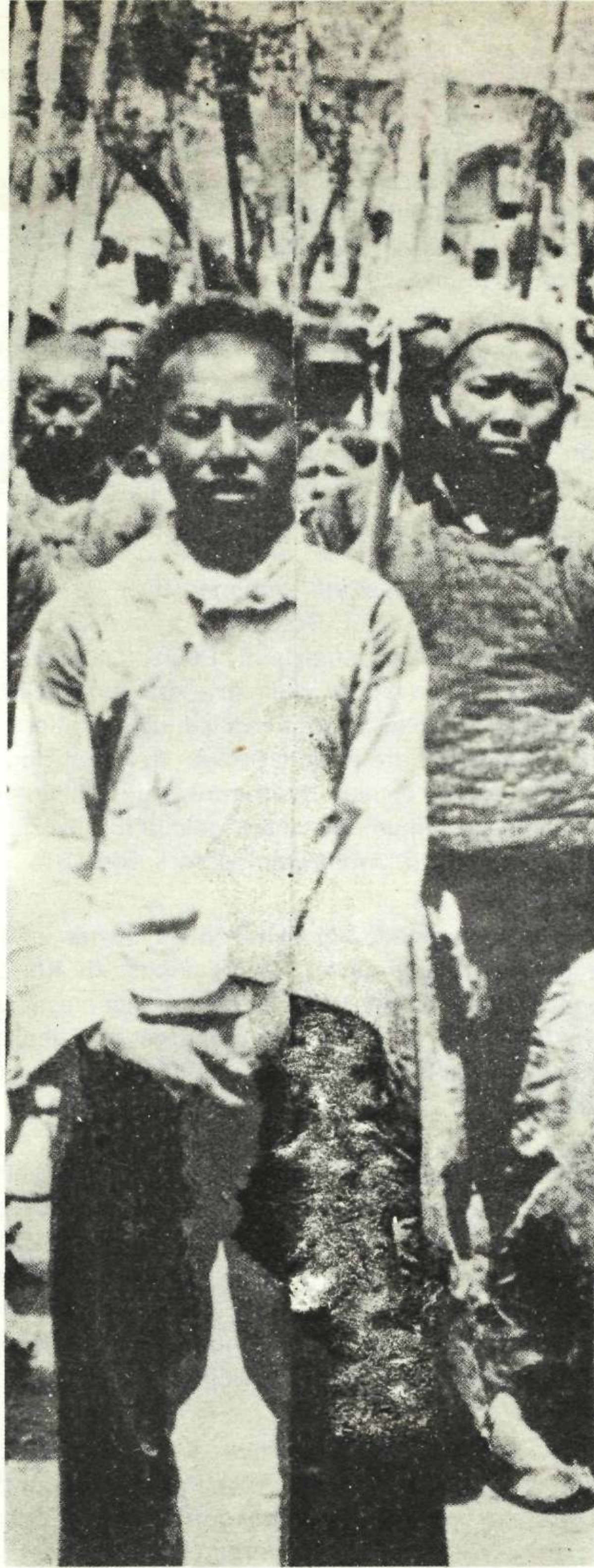
bütün bunlardan başka, Hanon'ın doğusunda, Güney Hopei'de, Batı Anhui'de ve Şantung'daki sayısız köyde varlıklarını gizlice sürdürüyorlardı. Burada bütün nüfusun sık ve bütün köylerin birbirine benzer olmasından dolayı Japonların devriye gezmeden bu köylerin hangisinde kuvvetli gerilla birliği olduğunu öğrenme olanakları yoktu. Cadde yerine geçen toprak yollarda yürüyen Japon devriyeleri, kolaylıkla uzaktan görülebildiklerinden, gerillalar hemen kayboluyorlardı.

Bu tür bir karşı koyma köylülerin işbirliği ile gerçekleştirililebiliyordu, çünkü onlar ya gerillalara bilgi veriyor, ya da istilacıları yanıltıyorlardı. Gerilla bölüklerini besliyor, haberlerini iletiyor, onları gizliyor ve onlara kendi yaptıkları giysileri sağlıyorlardı. Komünistler yaşamak için köylü desteğini edinmek ve sürdürmek ve ayrıca köylülere Japonlarınkinden daha iyi olanaklar sağlamak zorunda idiler. Politik olarak bu korkutucu bir görevdi. Bölgenin çoğu kesiminde, komünistler daha önceleri varlıklarını göstermemişlerdi. Bir bölümü tanınmamışlardı, yabancı idiler ve hatta bazıları da lehçeleri zor anlaşılan güneylilerdi. Başka bir zaman olsa idi kuzey Çinlilerden hiçbir şekilde yardım göremezlerdi. Politik bilinçleri yoktu; bildikleri ve iğrendikleri tek şey bu kadar yıldır üzerlerinden geçinen, ürünlerini çalan ve az miktardaki paralarını sömüren kendi devletleri, askerleriydi. İçgüdüsel olarak bütün askerlere karşı isyankâr ve nefret dolu idiler. Cumhuriyet veya monarşi onlara bir şey ifade etmiyordu; hükümdarın gittiğini, ve yerine kargaşalığın ve hükümdarsızlığın geldiğini biliyorlardı. Şimdi de Japonlar ve gerillalar gelmişti. Aralarında ne fark vardı ki?

Komünistlerin kazanmasında rol oynayan en büyük etken, büyük bir olasılıkla, Japonların bu soruya cevap vermiş olması idi. Kendilerini işbirliğine kimsenin yanaşmadığı bu düşman ülkede yabancı hissediyorlardı. İtaat sağlamaya, çevre köylerini kendi çıkarlarına göre örgütlemeye çalıştılar. Bu yöntemler köylülerle çelişti ve Çin hükümetinin «bırakın yapsınlar» geleneğine karışmış oldu.

Japonlar, söylenileni yapan çok disiplinli kişilerdir. Çinliler ise geleneksel olarak yapageldiklerini yapan ve bunun tersini ancak gerçekten bir neden gördükleri ya da çıkar kokusu sezdikleri zaman uygulayan kişilerdir. Yıllar sonra Mao ve komünist partisi de bu geleneksel özelliğin kendi politikaları için ciddi bir engel olacağını gördüler. Japonya'da polise karşı gelenler ciddi sorunlarla karşılaşırlardı. Çinde ise ya polise rüşvet verilir ya da mahalledeki arkadaşlar toplanarak polis korkutulurdu.

Japonlar bu önemli farkı anlayamadılar. Emir verdikleri zaman sadece itaat etmeyen ya da kaçamak yol arayanları cezalandırdılar. Çinliler, başarabildikleri oranda intikam alınca da daha katı bir şekilde cezalandırılıyorlardı ve para cezasına çarptırılıyorlrdı. Gerilllar köylere.gelip, bu çeşit hareketlerin emperyalistlerden beklenebileceğini anlattıklarında dinleyici bulmakta güçlük çekmediler. Gerillalar Japon askerlerine engel ola-

Köylülerin, etkin gerilla kuvvetleri olarak örgütlenmelerinden sonra Japonlara rahat verilmiyordu.

JAPON ZULMÜ - KOMÜNİSTLERİN ZAFERİ

1942 yılında Japonlar «Hepsini yak, yağma et ve öldür» anlamına gelen «üçlü kampanya» adı verilen saldırıya geçtiler. Gerillalara yardım eden ya da ettikleri sanılan köylüler bu acıları çekmek zorunda bırakıldılar. Bu köylüler arasında gerçekte gerilla yanlısı olup olmadığına bakılmaksızın herkes eşit zulüm gördü. Komünistler bu sırada büyük zararlar verdiklerini kabul etmişlerdir. Savaşan kuvvetleri ele geçirilmiş ve azaltılmış, kurtarılmış bölgeler yitirilmiş ya da küçülmüştü. Buna rağmen bu saldırı başarısızlığa uğradı, çünkü alan geniş olduğundan uzun zaman sürdürülemedi. Bunun sonucu, binlerce esir köylü, komünistlere sığındı ve bu köylerini yağma edilmiş, akrabalarını öldürülmüş gören ve herşeyini kaybeden köylüler en ateşli komünist taraftarı oldu. Savaşın son 3 yılının sonucu, komünist kuvvetleri pekiştirmek, genişletmek ve milyonlarca kişiyi kapsayan büyük alanları kontrol altına almak idi.

Milliyetçi ordunun Batı Çin'e sürüldüğü savaşın ilk yıllarından sonra komünistlerle milliyetçilerin ilişkileri çürümeye başladı. Bunun kesin nedenlerinden biri, işgal edilmiş yörelerdeki gerilla direnişinin komünist kontrolu altına alınması idi. Bunun anlamı da daha doğrusu sonucu da (Çiang Kay - şek için kabullenmesi güç olan) komünist partiye desteğin hızla artması idi.

MİLLİYETÇİLERİN İHANETİ

Ekim 1940 yılında orta Çin'deki bir olay, ilişkilerin ne denli kötüleştiğini açıkça belirtiyordu. Komünistler, gerillalarını, dağlardaki ve Şanghay'ın batısındaki ve Nanking'in güneyindeki, savaştan önce kuvvetli olmadıkları yerlerdeki birliklerini yeniden canlandırdılar. Bu yeni ordunun adı «Yeni Dördüncü Ordu» idi ve savaş öncesi Çiang'ın rejiminin en büyük kalesi olan güneydoğuda karargâhlar elde etti. Bütün Çin ordularının başkumandanı olan Çiang, Yeni Dördüncü Ordunun Yangtzen'in kuzey bölgesine geçmesini emretti. Bu emir herhalde komünistlerce kuşkuyla karşılanmıştır. Yangtze, Japonların deniz kuvvetlerince korunuyordu ve güneyde, Nanking'in altında eni 2 mile ulaşıyor ve denize yaklaştıkça daha da genişliyordu. Çiang'ın Yeni Dördüncü Orduyu intihara sürüklediği besbelli idi.

Akarsuyun güneyi olan Anhui ve Kiangsu'da hâlâ milliyetçi kuvvetler vardı. Bunların bu bölgede Yeni Dördüncü Ordunun yerini alacağı iddia ediliyordu. Komünistler böylece isteksizce kuzeye geçmeyi kabul ettiler ve bu tehlikeli manevrayı tek çare olan gizlice az miktarlarda ilerlemeler ve gece hareket etme yöntemiyle gerçekleştirdiler. Ordunun 2/3'ünden fazlası tehlikesizce geçtikten sonra, geri kalanlar ve güneyde kalan karargâh çok kuvvetli olan milliyetçiler tarafından saldırıya uğrayarak silindi. Kurmay başkanı öldürüldü ve vekili yaralı olarak tutsak edildi. Bu saldırı haince planlanmış bir tuzaktan başka birşey değildi. Bir şok ve pişmanlık dalgası yarattı ve Çin'in dışarıdaki dostları tarafından da dehşetle izlendi.

Astlarının emirlerini aştığını, ya da emirlerinin gereğinden fazla gerçekleştirildiğini gören Çiang, sorumluluğu reddetmeye çalıştı. Olayın açık gedik yaratmasına izin verilmedi ve Yeni Dördüncü Ordu Japonlarca istila edilen bölgelere, Orta Çin'e doğru çekildi fakat Sian olayından sonra başlatılan antlaşma ve işbirliği tehlikeli bir şekilde bozuldu.

JAPONLAR SAVUNMADA

Bu olaydan bir yıl sonra Japonların Pearl Harbor hücumu, Çiang'a her zaman umutlandığı şeyi sağladı. A.B.D.'nin ittifakı ve zafer sonucunun kesinliği. Pasifik savaşı müttefikler için çok başarısız olduğu halde, Çiang inancını yitirmedi. Komünistler savaş sonrası hesaplaşılmak üzere Japonları oyalamaları için bırakıldı ve bu arada Çiang kuvvetleri pekiştirildi.

Komünistlerle açık savaş sona erdirilmişti. Buna karşı Çiang, Amerikan silahlarıyla donatılacak olan 1/2 milyon askerini Amerikalıların tahminlerinin aksine, Japonlarla savaşmaya değil de, komünist karargâhı olan kuzey Şensi sınırını Milliyetçi Çin ile hiçbir bağlantısı kalmayacak şekilde kuşattı. Hiçbir Amerikan ricası ya da etkisi bu stratejiyi değiştiremedi. Milliyetçi ordular ne Japonlarla savaştılar ne de komünistlere saldırdılar, sadece kendi bölgeleriyle komünist rejime ait bölge arasındaki sınırı abluka ya aldılar. Yabancı yardım örgütleri tarafından verilen ilaçların bile Yenan'a girmesine izin verilmedi. Japonya yenilirse, Çin'de yeni bir iç savaşın çıkacağını bilmek kehanet değildi.

Bu durum Pasifik Savaşı boyunca sürdü. Milliyetçi ordular savaşmıyorlardı, rejim iltimas ve çürümelerle çöktü, gerilla savaşı devam etti ve 1942 yılından sonra Japonlar yavaş yavaş Pasifik Savaşında sadece müdafaaya zorlandılar ve Çin'de artık kuvvet gösterisinde bulunacak durumları kalmadı. İstila edilen bölgelerdeki kuvvetleri zayıflamaya başladı. 1944 yılında Japonlar yeniden saldırı güçlerini milliyetçilere karşı kazandılar ve Güneydoğu Çin'de Japonlara karşı Amerikalıların yardımıyla yapılan deniz ve hava üslerini yıkmaya çalışan güçlerine karşı savaş açtılar. Bu saldırılar Japonları Güney Çin'e kadar getirerek, Amerikalıların en önemli hava üslerini yok etmelerini sağladı.

Milliyetçi orduların direnişi çok zayıftı. Bu kampanya müttefiklerin Çiang hakkındaki düşüncelerini değiştirmedi ama savaş şimdi Japonya ve Almanya aleyhine döndü; zafer yakındı. Ne milliyetçiler ne de komünistler savaşın böylesine ani bitebileceğini düşünmüyorlardı.

Almanya'nın yenilgisi Japonya'ya açıkça daha fazla baskı getirdi, fakat herkes, fanatik milliyetçiliğinden ilham alan Japonya'nın ülkelerinin istila edildiği takdirde her karışını koruyacaklarını ve dış ülkelerdeki zaferlerine de eşit bir inatçılıkla bağlı kalacaklarını tahmin ediyordu. Çin'deki hiçbir tarafın beklemediği, Hiroşima ve Nagazaki atom bombaları herşeyi değiştirdi. Birkaç gün içinde Japonlar kayıtsız şartsız teslim oldular. Doğu Çin'in beklenilen şekilde Amerikalılarca istila edilmesi ise gerçekleşmedi.

Komünist birlikler gece yol alıyor. 1928'den beri bitmeyen iç savaş 1946'da sonuçlandı.

Japonya'nın teslim olduğu sırada Komünistlerle Milliyetçilerin askeri ve politik dengesi 1937 yılına oranla çok değişmişti. Komünist partinin üye sayısı 1.200.000'e ulaştı, 910.000'i asker olan ve 2.200.000'i milis olan bir daimi orduya sahip oldu. 95.500.000 nüfusu yönetiyorlardı. Japon «istilasındaki» bölgelerde 914 kasaba vardı ve 1945 baharında bunların 678'i komünistlerin eline geçti. Bu, dolayısıyla, 2 önemli kuvvetin karşı karşıya gelmesi idi.

MAC ARTHUR'UN ÇİANG'I TANIMASI

Milliyetçilerin silahlı kuvvetleri 5'e 1 oranında daha fazla idi, ama bu sayı nizami asker sayısı idi. Milliyetçiler ayrıca ağır silah ve gereç tekeline sahiptiler ve komünistlerin hiç uçakları olmamasına karşılık, onların görkemli hava kuvvetleri vardı. Şu anda sorun, Japon garnizonlarını ve onların büyük sayıdaki silahlarını kimin ele geçireceği idi. Komünistler, çoğunlukta oldukları bölgelerdeki malları ele geçirme hakkını kendilerinde görüyorlardı. Buna karşılık Çiang Kay-şek buna engel oldu ve Japon garnizonlarına kendi adamları gelip devralıncaya kadar silahlarını korumalarını emretti. 15 Ağustosta, Japon istilasının ertesi günü, Pasifik'teki müttefiklerin kumandanı General Mac Arthur Çiang Kay-şek'e Çin savaşının başkumandanı olarak, adamlarını Japonlar tarafından zaptedilen ücra bölgelere, ganimetleri almaya yollaması için yetki verdi. Bu son iç savaşın ilk nedeni idi. ABD kendini Çin'in kanunen tanınan hükümetinin tarafını yasal olarak tutmak zorunda hissetti. Komünist bölüm bu hareketi inancı suistimal olarak gördü; ana demiryollarını derhal kapatarak Orta ve Kuzey Çin arasındaki tüm kara ulaşımını kesti.

ABD yetkilileri ve idarecileri yeni bir Çin iç savaşını her ne pahasına olursa olsun engellemeyi umdular. General George Marshall arabuluculuk yapmak ve olanak olursa tarafları barışçı bir anlaşmaya vardırmak için Çin'e gönderildi. Koalisyon hükümeti için Çunking'de, daha sonra da Nanking'de görüşmeleri sürerken Ocak 1946'da ateşkes yaptırmayı başardı. Mao Tse-tung, Çung King'i kısa bir süre ziyaret etti ve baş komünist delege olarak orada kaldı. İki taraf da birbirlerine güvenmiyorlardı ve üçüncü kişiler de, hem Amerikalı hem de Çinli, hiçbir fayda yaratmıyorlardı. Komünistler hükümetin tamamen demokratlaştırılmasını talep ettiler; Çiang ise diktatoryasından ödün vermeye niyetli değildi. Mançurya'daki gelişmelerin sonucunda tüm barış ümitleri yok oldu. Rusya Japonya'ya atom bombası atılmasından hemen sonra orayı kısa zamanda kuşattı. Sovyetler, Mançurya'daki Japon ordusunu kuşattıktan sonra Ocak 1946'da ülkeyi terketmeyi kabul etti. Bundan sonra sorun, Japonların Çin'deki bütün diğer bölgelerden çok daha fazla geliştirdikleri bu yöreyi kimin ele geçireceği idi. Ruslar köyleri ele geçirmediklerinden, komünistler, 130.000 kişiyi içeri sızdırmışlardı bile. Komünistler ayrıca çok sayıda Japon silahları ve yerli Çinli olan askeri eğitim görmüş olan yenik kukla ordusu «Mançoukuo»dan adamları ele geçirdi. Çiang, Rusların bıraktıkları alanları, gerekirse kuvvet kul-

Üstte Kızıl birlikler Mançurya'da milliyetçilerin elindeki şehre saldırıyor.

Japon istilasından sonra Mao'nun ordusu harekette.

lanarak almaya kararlıydı. Mütarekeyi bozan bu sorundu. Mançurya'da savaş 1945 yılı sonlarında başladı ve komünist zaferi kesinleşinceye kadar da durmadı.

İÇ SAVAŞIN YENİDEN BAŞLAMASI

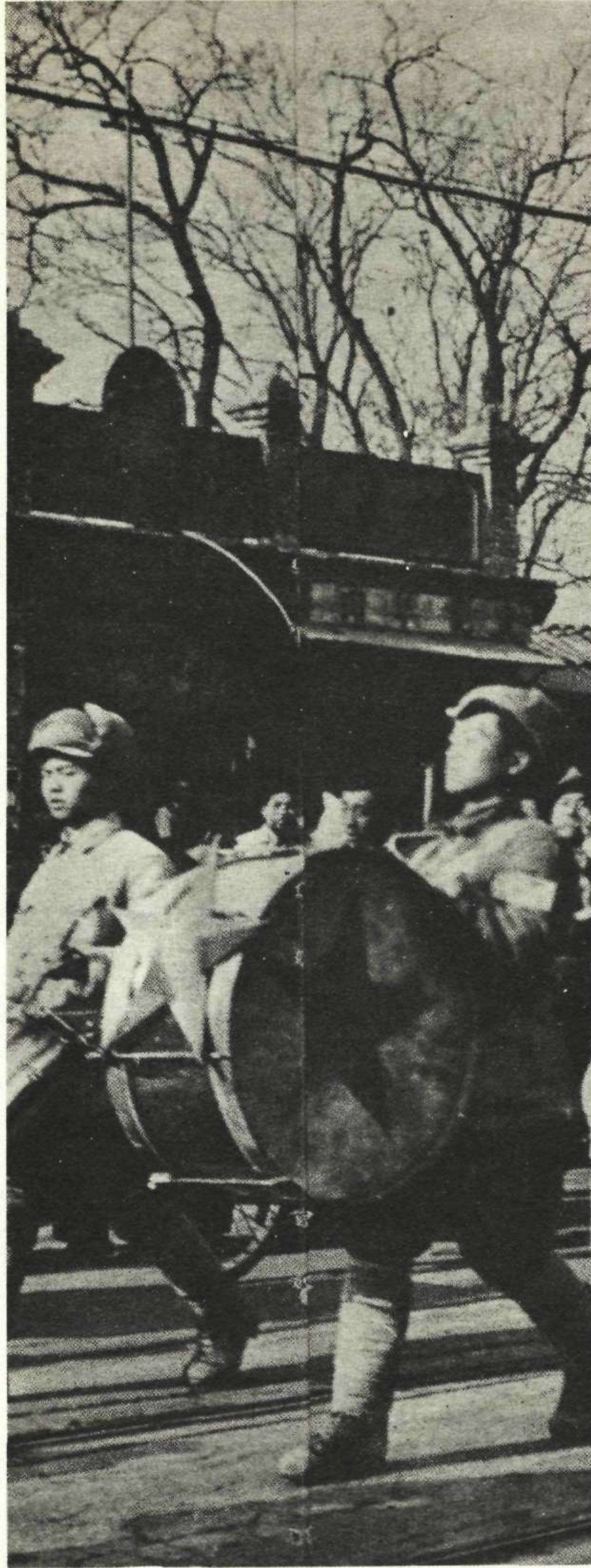
Çiang, ülkenin Burma sınırındaki güneybatısına yerleşmiş olan ve Amerikalılarca eğitilmiş ve silahlandırılmış seçkin birliklerini deniz yoluyla Mançurya limanlarına gönderirken, komünistler de Mukden ile Kuzey Mançurya arasındaki demiryolu üzerinde bir şehir olan Supingkai'de bir tıkama kuvveti oluşturdular. Bu, milliyetçilerin ilerlemesini durdurdu, komünistler de bu sayede Mançurya'nın en kuzeyi olan Heilungkiang'ı, Ruslar 1946 Mayısında boşaltma işlemlerini tamamladıkları sırada ele geçirmeyi başardılar. Milliyetçilerin bunu izleyen çabaları, önceleri Mançoukuo'nun başkenti olan Çangçun gibi birtakım şehirleri ve Liaoning körfezindeki bazı limanları ele geçirmelerini sağladı.

Komünistlerin 1946 yılından beri kontrol altında bulundurmalarına rağmen, Sovyet Sibirya'ya sınırı olan sakin Harbini ele geçirip örgütlenmeyişleri ya da Rus topraklarına çok yakın olan bu muhafazalı bölgede rejimlerinin merkezini kurmayışlarının nedeni hâlâ ilginçliğini koruyan bir sorudur. Birliklerini Yenan'dan Doğu Çin'e taşıdıkları halde Kuzey Mançurya'ya gitmediler.

Haziran 1946'da iç savaş bütün kuvvetiyle yeniden başladı. General Marshall ülkesine döndüğünde, başarısızlığında iki tarafın da eşit suçu olduğunu söyledi. Milliyetçilerin stratejisi, Mançurya'yı ele geçirmekten başka bir de kendi ellerinde bulundurdukları Yangtze vadisi ile Pekin, Tiensin ve bazı daha önemsiz şehirlerdeki Kuzey Çin garnizonları arasındaki demiryolu ulaşımını yeniden açmaya yönelikti. Bu da kendilerine Mançurya ile direkt kara ulaşımı sağlayabilirdi. Komünistler ise stratejik önemi artık kalmamış olan kuzeybatıdaki eski karargâhlarını milliyetçilerin kuzeye geçmelerini engellemek için vermeye hazırdılar. Çarpışma bu yüzden Nanking ile Kuzey Çin arasındaki en kısa demiryolu bağlantısı olan Şantung bölgesinde yoğunlaştı. Sonradan da kuzey ve güney arasındaki ikinci bağlantı olan Pekin-Hankow demiryolunun kesiştiği alana dağıldı.

MİLLİYETÇİLERİN GERİLEMESİ

1946 yılında Milliyetçiler Şantung'u kuşatıp demiryolunu açmayı başaramadılar ve çabaları sırasında da büyük kayıplar verdiler. 1947 yılı başlarında ise, kuzeybatıdaki eski komünist başkenti olan Yenan'ı kuşatmayı başararak bu kayıplarını telafi ettiler. Öte yandan Yenan müdafaa edilmedi ve kuzeybatıdaki milliyetçi sefer, kuvvetleri asıl önemli olan doğu cephesinden çekmek için hazırlanan bir tuzak idi. Daha sonra, Ağustosta,

Üstte Lin Piao'nun komünist birliğinden Mançuryalılar, tarihi Pekin'e giriyor. 3 Buyruklarını söylüyorlar -İğne iplik dahi almayınız. İnsanları ailenizden biri olarak sayınız. Bütün ödünç aldıklarınızı geri getiriniz.- Bu fetheden bir ordunun geleneksel görüşleriyle aynı değildi.

bu kuzey-batı akınının faydasızlığı Orta Çin'de kendilerini Wuhan yakınlarındaki Hupei bölgesine yerleştiren komünistlerin karşı akını sonucu milliyetçiler tarafından korkutulması ile ortaya çıktı. Aynı yılın yaz ayında milliyetçileri Şantung dışına sürerek kuzey ile demiryolu bağlantısı açmak eğilimlerini boşa çıkarttılar. 1947 yılı sonlarında iç savaş kesinlikle komünistler lehine döndü. 1945 yılında olanaksız gibi görünen zafer şimdi gerçekleşiyordu.

Komünistlerin askeri ilerlemeleri, milliyetçi rejimin sürekli bozulması ile daha da çabuklaşıyordu. Hızla artan enflasyon para değerini düşürdü; çürüme çok açıktı, moral kalmamıştı ve anti komünizm adı altında bunaltıcı polis baskısı liberal düşüncedeki kişileri dahi etkiliyor ve bütün sınıflarda korku ve bıkkınlık yaratıyordu. Rejimin önde gelenleri, liderin ailesi ve akrabaları ya döviz ayarlamalarıyla ya da düşman malları adı altında tüm Japon mallarını ele geçirerek zenginleşiyorlardı. Amerikalıların Çiang'a yöntemlerini değiştirmesi demokratikleşmesi, rejimini tanıması ve örgütlerine ve ordusuna doğruluk, dürüstlük öğretmesi konusunda yaptıkları öneriler hiçbir şekilde kâle alınmadı. Çiang'ın, politik yaşantısının, yıllardır süregeldiği gibi, etrafındakileri zenginleştirdiği sürece devam edebileceğini bilmesi yüzünden bu çemberi yarması olanaksızdı.

Buna karşı halk şimdi komünistlerin yağma yapmayan, tecavüz etmeyen ve para ödemeden yemek yemeyen ya da bir yerde kalmayan disiplinli askerini görüyordu. Örgütlerinde hiçbir bozulma görülmüyordu, çalışkanlık ve bağlılık aşikardı. Belki de ileride bu özellikler halkın çekeceği bazı sıkıntılar için yeterli olmayacaktı ama gene de şu anda o kadar eziyet çekmiş olan halk ilerisini görecek durumda değildi. Uluslararası talep barışa yönelikti ve komünistlerin başarısı da sonucu tayin etti.

KOMÜNİSTLER AÇIĞA ÇIKIYOR

1948 yılı bu durumu iyi yakınlaştırdı. 1948'in ilk aylarında komünistlerin Mançurya'da kazandıkları başarı ile milliyetçilerin elinde olan Mançurya'nın iki en büyük şehri Mukden (Şenyang) ve Avangçun komünistlere geçti. Çiang amacına erişmek için büyük gayret sarfetti ama Mançurya ile deniz yolu dışında ulaştırma olanağı olmadığından gücünü toplaması bütün yazı aldı. Bu arada da orta Çin'deki durumu gittikçe kötüleşti.

1948 Nisanında komünistler Honan yöresini ele geçirdiler, Şantung'un başkenti Tsian'ı hücumla aldılar. Bu, komünistlerin Çin Seddi içinde tamamen elde ettikleri ilk büyük şehir idi. Düşüşü çoğunluk tarafından gelecek olayların habercisi olarak görüldü. Bunun önemli taktik ve strateji değişimini simgelediğine inanılıyordu; gerilla savaşı amaca hizmet etmişti; komünist ordular şimdi milliyetçilere karşı gelmek ve büyük şehirleri ele geçirmek için yeterli güce sahip idiler. Pekin'de inanıldığı üzere, Amerika'nın

Çiang Kay-şek'i savunmak için müdahale edeceğine inandığından daha da uzayacak bir iç savaş isteyen Stalin'in fikrine karşı bu politika uygulandı. Çinli komünistler ise Amerika müdahale etmeden ve milliyetçilerin en zayıf anında savaşı bitirmeyi kendi çıkarlarına daha uygun görüyorlardı.

TARİHSEL HUAİ HAİ ÇARPIŞMASI

İç savaşın kaderini 2 büyük zafer tayin etti. 1948 Ekim ayında Mançurya'daki komünist komutan Lin Piao, milliyetçilerin Mukden'den çıkmaları için akınlar yaptı ve oradaki garnizonu yıktı. 29 Ekimde çoğu savaş tutsağı olan 500.000 milliyetçi kayıpla şehir ele geçti. Çangçun 5 bölüklük garnizonu ve malzemeleriyle birlikte teslim oldu. Mançurya tümüyle komünistlerin eline geçti. Bu işgalden hemen sonra tüm güçleriyle Huai akarsuyu vadisinde Lunghai ve Tientsin-Nanking demiryollarının kesiştiği yer olan Suçou'da son milliyetçi bölüğü ile karşılaştılar. Bu yüzden de bu sonucu belirleyen büyük savaş da Huai akarsuyu ve Lung Hai demiryolu sözlerinin kısaltılmış birleşiği olan «Huai Hai» adı ile bilinir. Rakip kuvvetler iki bölümde de aşağı yukarı 600.000 er idi. Milliyetçiler hâlâ hava yardımı görüyorlardı ama buna rağmen Mançurya'daki yoğun silah kaybından sonra iki tarafın da gücü hemen hemen eşitlendi. Çing, askerlerine, Soçou'yu, güneye açılan kapı olduğu ve kaybının da Nanking'in kaybı olacağı için, her ne pahasına olursa olsun korumalarını emretti. Bu bölge geçmiş yıllardan beri güneydeki hanedanlarla onların kuzeydeki düşmanları arasındaki savaşların meydanı olmuş, kuzey ile orta Çin arasında doğal bir köprü idi.

Milliyetçilerin Huai Hai savaşını kaybetmeleri, Mançurya, Orta Çin ve Şantung bozgunları ile aynı temel nedenlere dayanır: kötü idare, uygulanmayan taktikler, düşman ilerlemesine ayak uyduramamak ve kendi adamları arasında moral çökmesi. Bütün bölgeler, birimler ve birlikler ele geçirildi. Çin tarihindeki en büyük savaş olan ve şimdi ya da geçmiş yüzyıllardaki tüm savaşlarla çarpışan kuvvetlerin sayısı açısından rekabet edecek olan Huai Hai savaşı dünya kamuoyunca çok az farkedilen ve sözü edilen bir savaş olmuştur. Çin iç savaşı çok eski bir haber olduğundan gazete başlıkları için önemini yitirmiştir.

Oysa bu belirleyici bir çarpışmadır; ardından Milliyetçi Parti tüm savaşı yitirmişti; artık yalnızca ismen var olmasını sağlayacak bir teslim anlaşması imzalayabileceğini umabilirdi. Çiang Kay-şek başkanlıktan ayrıldı ve bin kişilik ordusunu ve kendine en bağlı olan kumandanları da yanına alarak Taivan (Formosa) adasına gitti. Nanking hükümeti, bölgesel başkanı Li Tsung-jen başkanlığında, şimdi komünist başkenti olan Pekin'de (1949 Ocak ayında 6 haftalık savaş sonucu ele geçirildi). 1949 yılının ilk 4 ayı anlaşma ile geçirildi. Fakat bu anlaşmalar Çiang taraftarlarının müdahalesi ile bitirildi; komünistler 1949 Nisanında savaşı yeniden başlatarak Yangtze'yi geçtiler, Nanking'i aldılar, Mayısta Şanghay'ı ele geçirdiler ve yıl sonuna kadar tüm güney, orta ve batı Çin'i ele geçirdiler.

Zafer Arifesi - Milliyetçiler teslim oluyor.

Solda Zafer damgası; Mao Tse-tung 1 Ekim 1949'da Pekin'de Çin Halk Cumhuriyetini ilan ediyor, **(Sağda)** Bugün Pekin'deki Çin Devrimi müzesini gezenlerin yeniden yaşadıkları o tarihsel an.

1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti, Çin'in başkenti olan Pekin'de ilan edildi. Savaş Taivan'daki ve asıl toprağa yakın olan bazı adalardaki milliyetçi hakimiyeti dışında sona erdi. Çu Teh'in yönetimindeki bölüğün kızıl ordu olduğunu ilan etmesi ve Mao Tse-tung ile birlikte Kiangsi'deki Çiangşan dağında komünist idareyi örgütlemeleri bu tarihin yirmi yıl öncesine rastlar. Şimdi bütün Çin kontrolları altındaydı. Silahlı savaş açısından devrim sona ermiştir, zafer sonunda komünistlerindir ve yıllarca, belki de yüzyıllarca hiçbir gelişme bu sonucu değiştirmeyecektir. Rejim şimdi olduğu gibi içte birtakım değişikliklere uğrayabilir ama tüm bunlar Mao'nun yarattığı sistem üzerinde olur. *Bu yönden de Çin Komünist Partisinin doğuşu* ve başarısı bu yüzden çağdaş dünya tarihinin en önemli olaylarından biridir.

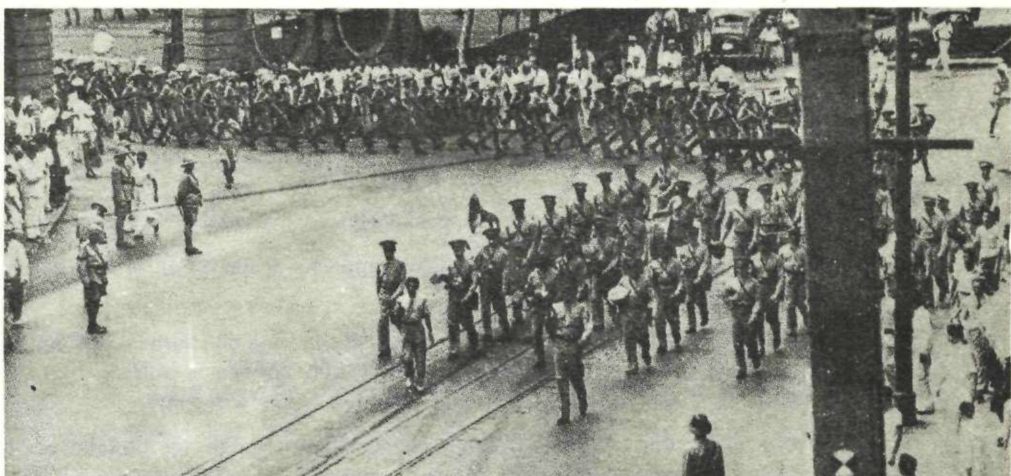
Üst sıra Solda Boxer isyanı sırasında Pekin'de Amerikan polis karakolu. (Ortada) Yüan-Şih-k'ai, (Sağda) Eski Çinlilerden iki kişi.
Orta sıra Solda 1930'larda Şanghay. Sağda 1940 yılında Amerikan deniz piyadeleri bandosu eşliğinde ebediyen Çin'den ayrılan İngiliz askerleri.
Alt sıra Solda 1931 Sovyet afişi Komünist Çinlileri yüceltiyor. Ortada Halk Kurtuluş Savaşı sırasında Mao Tse-tung. Sağda bir köylü. ağasını açıkça suçluyor.

ЗНАМЕНЕМ ЛЕНИНА
ЗА СОВЕТСКИЙ КИТАЙ

KROLONOJİ

1839 Kasım Birinci Afyon Savaşı'nın başlangıcı.

1842 Savaşın 29 Ağustos tarihli Nanking Anlaşmasıyla sona ermesi.

1850 T'ai P'ing ayaklanmasının başlangıcı.

1858 26/29 Haziran - Çin ile İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Rusya arasında Tientsin Anlaşmalarının imzalanması.

1894 Çin'in zayıflığının Çin-Japon Savaşıyla açığa çıkışı.

1898 11 Haziran/16 Eylül - Yüz Gün Reformları.

1900 Yabancı aleyhtarı Mançu kliğinin de kışkırtmasıyla Boxer Ayaklanmasının başlaması.
14 Ağustos - Pekin'in ele geçirilmesi ve Saraydakilerin kaçışı (15 Ağustos).

1911 10 Ekim - Çin Devriminin patlak vermesi - Yüan Şi-kai'ye tam askeri ve idari yetki verilmesi.

1912 12 Şubat - Mançu hanedanının çekilerek yerine cumhuriyeti ilan etmesi. Yüan Şi-kai'nin geçici başkanlığa getirilmesi ve Sun Yat-sen'in istifası.

1915 18 Ocak - Japonya'nın Yirmi Bir İsteği'ni Çin'e sunması.

1916 6 Haziran - Yüan Şi-kai'nin ölümü. Askeri Yöneticiler Çağının başlaması.

1917 Sun Yat-sen'in cumhuriyetçileri Kanton'da biraraya toplaması: (Rejimi 1918'de yıkılacaktı).

1919 Mayıs - Ayın 4'ünde öğrenci gösterileri ve soysuzlaşmış yöneticilerin ve ve arabalarının yakılması.
28 Haziran - Çin delegasyonunun Versailles Anlaşmasını imzalamayı reddi.

1920 İç Savaşın, ulusal birliği yok ederek bütün ülkeye yayılması.

1921 Şanghay Fransız Bölgesinde yapılan toplantıyla Çin Komünist Partisinin kuruluşu.

1924 21 Ocak - İlk Kuomintang kongresinin Kanton'da toplanışı. Sun Yat-sen yeni ordunun örgütlenmesi işiyle Çiang Kay-şek'i görevlendirmesi. İngilizlerin destek olduğu askeri yönetici WuP'ei-fu'nun Pekin'den uzaklaştırılması ve iktidarın Fenk Yu'hsiang'a verilmesi.

1925 Mart - Sun'un ölümü. Feng'in Pekin'den uzaklaştırılması ve Çang'ın iktidara gelişi. İngilizlerin Şanghay'daki gösterileri dağıtmak için top ateşi kullanmaları (30 Mayıs). Aynı durumun Kanton'da tekrarı (23 Haziran).

1926 Çiang Kay-şek'in kuzeydeki askeri yöneticilere karşı seferi

1927 18 Nisan - Çiang ve Kuomintang'ın tutucu üyelerinin Nanking'de yeni bir hükümet kurmaları.

1927-32 Topraksızların Kiangsi ve komşusu Fukien'de örgütlenerek Mao Tse-tung ve Çu Teh'in yönetiminde Nanking hükümetine karşı kendilerini savunmaları.

1934 Komünistlerin Uzun Yürüyüşe başlamaları.

1937 Şensi hükümetinin Nanking ile birleştirilmesi. Japonya'nın Çin'den toprak kazanımları.

1940 20 Mart - Wang Çing-wei tarafından yönetilen bir kukla Çin hükümetinin, Japonların desteği ile Nanking'de kuruluşu.

1943 13 Eylül - Çiang Kay-şek'in Çin Cumhuriyetinin başkanı seçilişi.

1944 26 Ağustos/11 Ekim - Çiang ve Mao arasındaki görüşmeler ayrılıklarını ve ağır savaş sonuçlarını çözümleyemiyor.

1949 21 Ocak - Çiang, yerini başkan yardımcısı Li Tsung-jen'e bırakarak başkanlıktan çekiliyor. Li komünistlerle görüşüyor.
1 Ekim - Komünist Çin Halk Cumhuriyeti Pekin'de kuruluyor. Mao, Halk Yönetim Kurulu başkanı, Cou En lai de başbakan ve dışişleri bakanı oluyor.
8 Aralık - Birleşmiş Milletler Çin'in bağımsızlığını tanıyor.

İÇİNDEKİLER

20. YÜZYIL DİZİSİNDE BUGÜNE KADAR ÇIKAN KİTAPLAR

1. Kitap : ANARŞİSTLER
(Bir Dönemi Sarsanlar)

2. Kitap : RUSYA AYAKLANIYOR
(Çar'a Karşı İlk Ayaklanma)

3. Kitap : KAYZERİN ALMANYASI
(Almanya Herşeyin Üstünde)

4. Kitap : AMERİKA SAHNEDE
(T. Roosevelt Dönemi)

5. Kitap : BİR İMPARATORLUK ÇÖKÜYOR
(Habsburgların Sonu)

6. Kitap : BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI
(Savaş Nasıl Başladı)

7. Kitap : BİR İMPARATORLUK BATIYOR / BİR CUMHURİYET DOĞUYOR
(Osmanlı İmparatorluğunun Çökmesi ve yeni Türk Devletinin Kuruluşu)

8. Kitap : KARTALLARIN SAVAŞI
(İmparatorlukların İntiharı)

9. Kitap : BİR KUŞAK NASIL ERİDİ
(İkinci Dünya Savaşının Büyük Muharebeleri)

10. Kitap : BARIŞ HAVARİSİ WİLSON
(Temmuz Sonu)

11. Kitap : LENİN İKTİDARDA

12. Kitap BİR DEMOKRASİ DENEMESİ
(Hitlet Öncesi Almanya)

13. Kitap : FRANSA
(Güvencesiz Barış)

14 Kitap : FRANSA BUNALIMLAR, BUNALIMLAR
(Stavskiden Alman İşgaline)

15. Kitap : JAPONYA
(Doğan Güneş)

16. Kitap : İRLANDA
(Terör ve Özgürlük)

17. Kitap : KADIN YERİNİ ALIYOR

18. Kitap : İNSANIN GÖKLERE YÜKSELİŞİ
(Havacılığın Başlangıcı)

DİZİNİN EDİTÖRÜ :

JM Roberts

Macdonald Library of the 20th Century Genel Yayın Müdürü olan JM Roberts, Oxford Üniversitesi Merton Kolejinde Modern Tarih okutmaktadır. Roberts aynı zamanda Purnell's History of the 20th Century Genel Yayın Müdürü, English Historical of Europe'ın ortak yayımcısı, Longman History of Europe'ın "Europe 1880-1945" yazarıdır. Larousse Encyclopedia of Modern History'nın ingilizce yayımcılığını da yapmış olan Roberts The Observer, New Statesman ve Spectator'un eleştirmenliği ve BBC konuşmacılığında da bulunmuştur.

KİTABIN YAZARI :

C.P. FITZGERALD
1902 yılında Londra'da doğdu. 1923 - 1939 yılları arasında Çin'de yaşadı. 1946 - 50 yılları arasında Kuzey Çin'de İngiliz Kültür Heyeti temsilcisi olarak görev yaptı. Çin'le ilgili birçok yapıtı bulunan yazar, Avustralya Canberra Ulusal Üniversitesi'nde Uzakdoğu Tarihi Profesörü olarak çalışmaktadır.

ÖN KAPAK RESMİ:

İşçiler ve silahlı güçler Mao'yu Çin'in yeni lideri olarak kutluyorlar (Bir Çin posteri)

ÖN İÇ KAPAK RESMİ:
1875 yılında bir sanık mahkeme heyeti ve avukatlarından af diliyor.

ARKA İÇ KAPAK RESMİ:
Pekin'de Kuomintang'ın son erleri

20. YÜZYIL DOSYASI

Yüzyılımıza şekil veren büyük olay ve fikirlerin, kişilerin bol resimli öyküleri

ÇİN DEVRİMİ

Başkan Mao'nun düşünceleri, binlerce yıllık Çin sefalet ve açlığından kaynaklanır. 2000 yıldan beri ülkeyi idare etmekte olan Manchu sülalesi 1911 yılında yıkılmış yerine cumhuriyet kurulmuştur. Ne var ki bunca yıldan sonra ülkede birdenbire herşeyde bir boşluk ortaya çıkmıştı. Bir yandan Japon istila gayretleri diğer yandan komünist idealli Mao ile milliyetçi Çiang Kay-şek arasındaki çekişme ülkeyi bir savaşın ortasında bıraktı. Kitabın yazarı profesör FitzGerald bu iç savaştan yola çıkarak Mao'nun düşüncelerinin Çiang Kay-şek'e üstünlüğünü, Mao'nun zaferini ve büyük Çin Devrimi'ni anlatıyor.

lira